

Wpływ turystyki masowej na dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe Karpat.

Raport z monitoringu kierunków
zagospodarowania i wykorzystania
turystycznego polskich gór.



Raport powstał w ramach projektu pt:
"Zagrożona Natura - projekt ochrony
bioróżnorodności Karpat, objętych siecią
Natura 2000. Monitoring szkodliwych
inwestycji turystyki masowej"



Stowarzyszenie Pracownia na rzecz Wszystkich Istot
Bystra k. Bielska-Białej 2006 r.

Treść raportu opracowali:

Iwona Kukowka, Grzegorz Bożek, Radosław Ślusarczyk

Zdjęcia: Jerzy Zembrzusi, Jacek Zachara, Ryszard Kulik,

Radosław Ślusarczyk, Grzegorz Bożek, Dariusz

Matusiak, Jano, archiwum Popradzkiego Parku

Krajobrazowego, archiwum Stowarzyszenia

Pracownia na rzecz Wszystkich Istot

Koordynator projektu: Radosław Szymczuk

Redakcja i korekta: Bożena Karolina Bielenin

Skład: Magdalena Warszawa

Nakład: 3 tysiące egzemplarzy

Wydrukowano na papierze ekologicznym.

© Copyright by Stowarzyszenie

Pracownia na rzecz Wszystkich Istot

Wydane przez **Stowarzyszenie Pracownia na rzecz Wszystkich Istot** - Ośrodek Głębokiej Ekologii

ul. Jasna 17
43-360 Bystra

tel/fax: (+48) 33/ 817 14 68
tel. 33/ 818 31 53

biuro@pracownia.org.pl
www.pracownia.org.pl

konto: PNRWI BS Bystra 158133 0003 0001 0429 2000 0001

Wstęp	3
Wprowadzenie	4
Raport jako narzędzie efektywnej współpracy	4
Monitoring szkodliwych inwestycji turystyki masowej	5
Strategia rozwoju turystycznego	6
Karpaty - walory, znaczenie i zagrożenia	7
Walory przyrodnicze Karpat	7
Bogactwo kulturowe	8
Karpackie pasma górskie	8
Zagrożenia	12
Turystyka – stan faktyczny a pożądany	13
Idea turystyki	13
Konsumpcja w turystyce	13
Skutki realizacji turystyki masowej	13
Turystyka nieinwazyjna - alternatywa czy powrót?	15
Idea strefowości - udostępnianie i ochrona	17
Narzędzia prawne	19
Dostęp do informacji	19
Procedura ustalania i wprowadzania zmian do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego	20
Procedura pozyskania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach zgody na realizację przedsięwzięcia mogącego znacząco oddziaływać na środowisko	21
Monitoring	27
Zakres	27
Cele i metody	27
Zestawienie zbiorcze efektów monitoringu	28
Analiza wyników	29
Wnioski z przeprowadzonego monitoringu	30
Analiza wybranych przypadków planowania infrastruktury turystyki masowej na terenach cennych przyrodniczo w polskich Karpatach	31
I. Brenna – wyciągi na górę Kotarz	31
1. Położenie, wartości przyrodnicze, status ochrony lokalnej przyrody	31
2. Opis i cel przedsięwzięcia	31
3. Zagrożenie – możliwość wystąpienia skutków negatywnych	32
4. Obecny stan realizacji przedsięwzięcia	32
5. Zgodność planowanej inwestycji z obowiązującymi przepisami, w tym z przepisami Unii Europejskiej	32
6. Nasze działania	32
7. Ocena łączna. Wnioski	33
II. Koszarawa – centrum sportu i rekreacji	33
1. Położenie, wartości przyrodnicze, status ochrony lokalnej przyrody	33
2. Opis i cel przedsięwzięcia	33
3. Zagrożenie – możliwość wystąpienia skutków negatywnych	33
4. Obecny stan realizacji przedsięwzięcia	34
5. Zgodność planowanej inwestycji z obowiązującymi przepisami, w tym z przepisami Unii Europejskiej	34
6. Nasze działania	34
7. Ocena łączna. Wnioski	34
III. Góra Jasło – kolorowy zawrót głowy	34

1. Położenie, wartości przyrodnicze, status ochrony lokalnej przyrody	34
2. Opis i cel przedsięwzięcia	35
3. Zagrożenie – możliwość wystąpienia skutków negatywnych	35
4. Obecny stan realizacji przedsięwzięcia	35
5. Zgodność planowanej inwestycji z obowiązującymi przepisami, w tym z przepisami Unii Europejskiej	35
6. Nasze działania	36
7. Ocena łączna. Wnioski	36
IV. Muszyna – pierwszy element sieci	36
1. Położenie, wartości przyrodnicze, status ochrony lokalnej przyrody	36
2. Opis i cel przedsięwzięcia	37
3. Zagrożenie – możliwość wystąpienia skutków negatywnych	37
4. Obecny stan realizacji przedsięwzięcia	37
5. Zgodność planowanej inwestycji z obowiązującymi przepisami, w tym z przepisami Unii Europejskiej	37
6. Nasze działania	38
7. Ocena łączna. Wnioski	38
V. Kolej terenowa Piwniczna – Szczawnica	38
1. Położenie, wartości przyrodnicze, status ochrony	38
2. Opis i cel przedsięwzięcia	38
3. Zagrożenie – możliwość wystąpienia skutków negatywnych	39
4. Obecny stan realizacji przedsięwzięcia	39
5. Zgodność planowanej inwestycji z obowiązującymi przepisami, w tym z przepisami Unii Europejskiej	39
6. Nasze działania	39
7. Ocena łączna. Wnioski	40

Studium indywidualnego przypadku - Tatry. 41

Antyolimpijski „Apel o opamiętanie”	41
1. Położenie, wartości przyrodnicze Tatr oraz rejonu Kasprowego Wierchu	42
2. Tatrzański Park Narodowy w europejskiej sieci obszarów chronionych Natura 2000	42
3. Wyjątkowość obszaru Kasprowego Wierchu	42
4. Historia budowy kolei linowej z Kuźnic na Kasprowy Wierch	43
5. Dotychczasowa działalność kolei na Kasprowy Wierch – zniszczenia tatrzańskiej przyrody	43
6. Opis planowanej inwestycji	44
7. Opis postępowania administracyjnego	44
8. Zgodność planowanej inwestycji z obowiązującymi przepisami, w tym z przepisami Unii Europejskiej	45
9. Analiza wykładni prawa w procedurze wydawania pozwolenia na budowę inwestycji „Przebudowa kolei linowej Kuźnice – Kasprowy Wierch”	45
10. Działania organizacji ekologicznych	46
11. Kalendarium procedury administracyjnej	46
12. Ocena łączna. Wnioski	47

Wnioski 51

Literatura 53

Wstęp

Na obszarze polskich Karpat wciąż ubywa ostoi dzikiej, górskiej przyrody. Unikalne krajobrazy, siedliska i gatunki ustępują miejsca zabudowie, a w serca obszarów najcenniejszych przyrodniczo przybywają tysiące turystów. Bezcenne dziedzictwo natury sprzedaje się wielkim inwestorom, którzy przy braku jego poszanowania szpecą górskie szczyty i zbocza dziesiątkami sieci wyciągów, kolejek, tras, wielkimi hotelami, restauracjami czy salonami odnowy. Z drugiej strony, społeczeństwo zmęczone egzystencją w miastach, coraz częściej poszukuje wypoczynku „u źródeł”, możliwości kontemplacji majestatu i piękna natury, a także kontaktu z kulturą ludową.

Niestety, obecnie brak jednej, spójnej, profesjonalnie i kompleksowo przygotowanej koncepcji zrównoważonego zagospodarowania turystycznego polskich Karpat. Turystyka realizowana jest głównie w sposób przypadkowy i wbrew podstawowym zasadom długofalowego rozwoju czy ekonomiki i funkcjonalności inwestycji. Często zdarza się, iż zagospodarowywane są tereny o najwyższych walorach przyrodniczych dla realizacji inwestycji, które zaspokajają potrzeby jednej tylko grupy odbiorców.

Warto zaznaczyć również fakt, iż polskie góry i tak nie są w stanie sprostać wymaganiom prawdziwych narciarzy, głównie ze względu na ukształtowanie terenu, wysokość i nieodpowiednie warunki śniegowe.

Wycina się hektary prawnie chronionych górskich lasów dla budowy kolejnych inwestycji infrastruktury narciarstwa zjazdowego. Kulturę ludową zamienia się na budki z komercyjnymi pamiątkami, hamburgerami i sprzętem narciarskim. Tak właśnie turystyka niszczy turystykę, gdyż w sposób krótkowzroczny zamyka się możliwość realizacji turystyki krajobrazowej, przyrodniczej, etno-

logicznej czy agroturystyki. Czyni się tak w imię rozwoju zaplecza dla rozrywek, które z powodzeniem mogą być prowadzone w setkach istniejących już obiektów i poza obszarami, gdzie wyjątkowa przyroda ma jeszcze szanse rządzić się własnymi prawami.

Z przeprowadzonego przez Stowarzyszenie Pracownia na rzecz Wszystkich Istot monitoringu planowania i realizacji inwestycji turystyki masowej na obszarach cennych przyrodniczo, jasno wynika, iż w ślad za szerokim lobbingiem zdecydowana większość objętych monitoringiem gmin karpaccich planuje lub realizuje inwestycje inwazyjnej turystyki na terenach o wybitnych i często prawnie chronionych walorach przyrodniczych. Konieczne jest więc nawiązanie szerokiego dialogu pomiędzy organami decyzyjnymi, organizacjami społecznymi, służbami ochrony przyrody, osobami odpowiedzialnymi za planowanie i rozwój turystyki czy mieszkańcami gmin, dla stworzenia długodystansowych i najkorzystniejszych warunków zrównoważonego rozwoju turystyki i efektywnej ochrony najcenniejszych terenów przyrodniczych w polskich Karpatach.

Prezentowany raport ma na celu wskazanie na podstawowe problemy związane z rozwojem turystyki masowej, a także posłużyć jako swoiste narzędzie współpracy oraz źródło praktycznych informacji i wskazówek dla wszystkich zainteresowanych zarówno ochroną przyrody, jak i rozwojem turystyki.

Mamy nadzieję, że prezentowany raport przyczyni się do efektywnej ochrony górskiej przyrody oraz rozwoju turystyki.



fot. Jerzy Zembruski



fot. archiwum PnrWI

Wprowadzenie

Raport ma na celu nagłośnienie problematyki turystycznego zagospodarowania polskiej części Karpat. Chcemy opisać i poddać dyskusji skutki realizacji szkodliwych inwestycji, związanych z turystyką masową na terenach cennych przyrodniczo. Oprócz tego, pragniemy wskazać na alternatywne formy promocji i rozwoju tego regionu.

W swym założeniu raport ma przyczynić się do zmniejszenia liczby inwestycji szkodzących środowisku i ograniczyć ich oddziaływanie, poprzez udzielenie merytorycznego wsparcia instytucjom i osobom pragnącym chronić cenną przyrodę oraz podmiotom, które są odpowiedzialne za planowanie i realizację turystyki. Jedną z przesłanek towarzyszących edycji niniejszego raportu jest chęć podniesienia poziomu aktywności różnych grup społecznych w kwestii ochrony dziedzictwa przyrodniczego oraz ekologicznego rozwoju turystyki. Chcemy to uczynić poprzez udostępnienie im narzędzi dla zwiększenia kontroli społecznej i dostępu do informacji o środowisku oraz zwiększenie umiejętności i wiedzy społecznych strażników miejsc przyrodniczo cennych.

Obecnie, w ramach planowania i realizacji turystyki w górach, wyraźnie dostrzegalny jest brak jednej, właściwej i spójnej koncepcji kierunków i tendencji zagospodarowania. Prowadzi to często do przypadkowych decyzji dotyczących rozwoju turystyki oraz do realizacji jej infrastruktury w sposób nie mieszczący się w ramach szerszych uwarunkowań przyrodniczo-społecznych. Podjęta w raporcie analiza tych uwarunkowań wskazuje na konieczność stworzenia właściwej strategii zagospodarowania turystycznego, a także na ważkość udziału w tym procesie różnych grup społecznych.

Raport dodatkowo wskaże i opíše przypadki łamania krajowego oraz unijnego prawa ochrony przyrody w trakcie planowania i realizacji turystyki masowej.

Raport jako narzędzie efektywnej współpracy

W ramach programu „Zagrożona Natura – projekt ochrony bioróżnorodności Karpat, objętych siecią Natura 2000, monitoring szkodliwych inwestycji turystyki masowej”, Stowarzyszenie Pracownia na rzecz Wszystkich Istot podjęło szereg działań zmierzających do podjęcia publicznej dyskusji na temat tendencji w zagospodarowaniu turystycznym polskich Karpat i wynikających z nich uwarunkowań społeczno-przyrodniczych.

Przeprowadzono monitoring szkodliwych inwestycji turystyki masowej, planowanych bądź realizowanych na terenach cennych przyrodniczo w Karpatach. Zorganizowano konferencję naukowo-społeczną, w celu pozyskania wiarygodnych i reprezentatywnych informacji dotyczących aktualnego stanu oraz perspektyw rozwoju turystycznego polskich Karpat i ochrony przyrody na tym obszarze. W trakcie konferencji nawiązano dialog między przedstawicielami społeczności lokalnych, władz samorządowych, naukowcami, przedstawicielami instytucji ochrony przyrody, administracją leśną i organizacjami społecznymi. Efektywna ochrona przyrody oraz planowanie i realizacja zrównoważonego rozwoju turystyki wymaga wymiany doświadczeń, wysłuchania racji wszystkich stron, dyskusji i prób stworzenia wspólnego planu działań – wypracowania „dobrych praktyk” w zakresie wykorzystywania turystycznego gór. Wnioski z konferencji zostały zamieszczone w niniejszym raporcie. Przeprowadzono również szereg zajęć edukacyjnych, skierowanych do różnych grup społecznych.

Prezentowany raport może być wykorzystywany zarówno jako źródło informacji, jak i swoiste narzędzie efektywnej współpracy między grupami i osobami zaangażowanymi w ochronę przyrody, planowanie i realizację turystyki. Administracja publiczna, organizacje pozarządowe, służby ochrony przyrody, agencje turystyczne czy lokalne społeczności – to grupy, od których w znacznym stopniu zależą kierunki rozwoju wykorzystania turystycznego polskich Karpat, lecz niejednokrotnie brak im wieloaspektowego spojrzenia na sprawę. Prezentowany raport dokonuje w sposób przekrojowy i wielodyscyplinarny analizy turystycznego zagospodarowania polskich Karpat i wskazuje na możliwości podejmowania szerokiej współpracy na rzecz jego zrównoważonego rozwoju.

Przedstawiciele władz lokalnych dysponują coraz większymi możliwościami w podejmowaniu decyzji w zakresie ochrony przyrody, uczestniczą w procesie tworzenia lokalnych planów zagospodarowania przestrzennego, opiniują i tworzą formy ochrony przyrody, ale często brak im specjalistycznej wiedzy. Dzięki dokonanej w ramach raportu analizie przyrodniczych zagrożeń wynikających z realizacji masowej turystyki, wskazaniu na możliwości włączenia się w postępowania administracyjne przyrodniczych organizacji społecznych, czy zamieszczonych w raporcie rekomendacjom, miejscowe władze będą mogły skuteczniej rozwiązywać problemy związane z kierunkami zagospodarowania turystycznego na swoim terenie. Dzięki raportowi, decydenci będą mogli dowiedzieć się więcej o potrzebach i wymaganiach społecznych w kwestii ochrony środowiska naturalnego. Dodatkowo uzyskają informacje na temat nowych, alternatywnych sposobów promo-

wania regionu poprzez realizowanie turystyki nieinwazyjnej, a także na temat przepisów prawa krajowego i unijnego, związanego z funkcjonowaniem europejskiej sieci terenów chronionych Natura 2000.

Mieszkańcy karpackich obszarów górskich i podgórskich są bezpośrednio narażeni na skutki niewłaściwie prowadzonej polityki przestrzennej, np. w pierwszej kolejności doświadczają skutków zanieczyszczenia czy degradacji przyrody. Równocześnie, często w wyniku swej niewiedzy lub krótkowzroczności, sami są przyczyną problemów. Dzięki zdobywaniu szerokiej i wieloaspektowej wiedzy dotyczącej zagadnień planowania i rozwoju różnych form turystyki, mogą w znacznej mierze wpłynąć na zmianę na lepsze w kwestii negatywnych zjawisk dziejących się w miejscu ich zamieszkania. W ramach dokonanej w raporcie analizy formalno-prawnej uzyskają wskazówki i pomoc w zakresie możliwości włączenia się w rozwiązywanie problemów wynikających z wprowadzenia szkodliwych inwestycji. Dodatkowo, przystępnie przedstawione zostaną informacje na temat nowych, alternatywnych sposobów promowania regionu.

Raport z powodzeniem może być również wykorzystywany w szkołach, w ramach nauczania międzyprzedmiotowego, wychowania obywatelskiego czy wiedzy o społeczeństwie, jako element pomocny we włączaniu młodzieży w dyskusję o stanie polskiego środowiska i możliwościach zapobiegania jego degradacji. Uczniowie będą mieli możliwość poznania różnych sposobów uprawiania turystyki, ich skutków dla przyrody, krajobrazu i cennych przyrodniczo miejsc, a także zapoznania się ze sposobami i możliwościami osobistego zaangażowania w ochronę przyrody i ekologiczny rozwój regionów.

Organizacje pozarządowe posiadają znaczne możliwości, zarówno w zakresie wiedzy merytorycznej, jak i praktycznych umiejętności związanych z ochroną przyrody i aktywnym udziałem w życiu społecznym. Raport wskaże prawne możliwości podejmowania czynnego udziału w procedurach lokowania szkodliwych inwestycji turystyki inwazyjnej. Sam w sobie będzie również przykładem, jak działalność organizacji pozarządowej może przyczynić się do rozwiązywania ważnych problemów społeczno-ekologicznych.

Służby ochrony przyrody różnych szczebli, jako organy władzy państwowej odpowiedzialne za stan środowiska, a także **organizacje turystyczne** zrzeszające ludzi bezpośrednio zainteresowanych korzystaniem z walorów przyrodniczo-krajobrazowych polskich gór, uzyskają kompendium wiedzy w dziedzinie planowania i rozwoju turystyki, jej wpływu na przyrodę i możliwości realizacji alternatywnych jej form. Właśnie te instytucje organizują masowy ruch turystyczny, opiniują i tworzą koncepcje zagospodarowania turystycznego regionów, w celach statutowych mają zapisy dotyczące ochrony środowiska i kształtowania podstaw proekologicznych, niejednokrotnie też występują w obronie przyrody. **Bardzo często opinie i decyzje podejmowane przez służby ochrony przyrody mają ogromne znaczenie dla rozwoju i lokalizacji inwestycji szkodliwych dla środowiska.** Dlatego bardzo istotne jest dostarczanie tym instytucjom efektywnych i kompetentnych narzędzi do pracy na rzecz ekologicznego rozwoju turystycznego polskich Karpat.

Aktywiści ekologiczni, zainteresowani ochroną przyrody i rozwojem turystycznym, uzyskają zarówno praktyczne wskazówki, jak i szeroką, multidyscyplinarną wiedzę w zakresie prowadzenia monitoringu zagospodarowania miejsc cennych przyrodniczo oraz bezpośrednich możliwości włączenia się w procedury planowania i realizacji turystyki.

Monitoring szkodliwych inwestycji turystyki masowej

Celem sprawdzenia i oszacowania stanu planowania i realizacji infrastruktury turystyki masowej w polskich Karpatach przeprowadzono monitoring obejmujący inwestycje budowy, rozbudowy bądź modernizacji tych inwestycji, które są lokalizowane na terenach cennych przyrodniczo, w tym już zakwalifikowanych oraz proponowanych do włączenia w obręb europejskiej sieci obszarów chronionych Natura 2000.

Monitorowano 142 gminy karpackie, w tym szczególny nacisk położono na 76 gmin o znaczeniu priorytetowym dla efektywnej ochrony przyrody, a badaniem objęto instytucje i urzędy decydujące o planowaniu, lokalizacji i realizacji inwestycji mogących wywierać negatywny wpływ na środowisko przyrodnicze polskich Karpat. Główne działania skupiały się na sprawdzeniu, czy w procesie planistycznym i inwestycyjnym przestrzegane są przepisy prawa krajowego oraz przepisy Unii Europejskiej w zakresie ochrony przyrody – m.in. Dyrektywa Siedliskowa: Dyrektywa Rady 92/43/EWG w sprawie ochrony siedlisk naturalnych oraz dzikiej fauny i flory; Dyrektywa Ptasia: Dyrektywa Rady 79/409/EWG o ochronie dziko żyjących ptaków – oraz praktyczna realizacja tych Dyrektyw na terenach Natury 2000.

Monitoring polegał na czynnym udziale Pracowni w procesach decyzyjnych, poprzez analizę zgodności projektów, planów, strategii i decyzji z obowiązującymi aktami prawnymi, a także poprzez współpracę i nawiązanie dialogu z samorządami lokalnymi i służbami ochrony przyrody.

Dzięki wykorzystaniu wieloletnich doświadczeń Pracowni w ramach prowadzenia działań monitoringowych, w raporcie mogły znaleźć się zagadnienia dotyczące aspektów podejmowania współpracy i dialogu między instytucjami i osobami związanymi z ochroną przyrody oraz umożliwione zostało wskazanie na nagminne zjawisko łamania prawa w zakresie dostępu do informacji publicznej i informacji o środowisku.

W ramach raportu zostały również nagłośnione przypadki łamania prawa lub promowania i realizowania inwestycji, które w znacznym stopniu pogarszają stan środowiska naturalnego. Działaniami monitoringowymi objęte zostały instytucje odpowiedzialne za planowanie przestrzenne i ochronę środowiska: Urzędy Wojewódzkie, Wojewódzcy Konserwatorzy Przyrody,

» fot. archiwum Popradzki Park Krajobrazowy



Parki Narodowe i Krajobrazowe, Lasy Państwowe, Starostwa Powiatowe, Urzędy Gmin i Miast położonych na terenach górskich.

Zebrane w wyniku tych działań materiały posłużyły do opracowania prezentowanego raportu.

Strategia rozwoju turystycznego

Wyniki pozyskane w trakcie monitoringu jednoznacznie wskazały, iż rozwój turystyki nie jest kompleksowo planowany, lecz realizuje się go w sposób przypadkowy, często bez poszanowania prawa ochrony przyrody. Zakłada się, iż prezentowany raport umożliwi zastosowanie pełniejszej ochrony terenów cennych przyrodniczo, a także przyczyni się do społecznej dyskusji nad różnymi formami turystyki i tendencjami zagospodarowania polskich gór.

Mamy nadzieję, że informacje znajdujące się w raporcie będą mogły zostać efektywnie wykorzystane przez instytucje, grupy społeczne i osoby prywatne w celu zapewnienia lepszej ochrony przyrody oraz zrównoważonego rozwoju turystyki w górach. Pragniemy zaznaczyć, że stworzenie spójnej strategii rozwoju turystycznego polskich Karpat, respektującej założenia ekologicznego rozwoju oraz opracowywanej przy szerokim udziale społeczeństwa, jest konieczne zarówno dla ochrony jednego z najcenniejszych przyrodniczo regionów Polski, jak i dla umożliwienia dalszego rozwoju samej turystyki. Należy w związku z tym wskazać również na fakt, iż turystyka realizowana w sposób chaotyczny, powodująca zniszczenie naturalnych zasobów przyrodniczych i krajobrazowych, bezpowrotnie odbiera możliwość realizacji tych form turystyki, które sięgają jej pierwotnej idei. Niemożliwa staje się bowiem kontemplacja piękna i majestatu dzikiej przyrody i lokalnej kultury na oświetlonych i hałaśliwych trasach narciarskich lub wśród zatłoczonych i rozdeptanych szlaków.



» fot. Jerzy Zembrzusi

Karpaty - walory, znaczenie i zagrożenia

Karpaty są pasmem górskim leżącym na terytorium sześciu państw: Czech, Słowacji, Polski, Ukrainy, Węgier i Rumunii. Łącznie zajmują powierzchnię ok. 190 tys. km², przy czym powierzchnia polskiej części Karpat, w ramach województwa śląskiego, małopolskiego i podkarpackiego, wynosi ok. 19,6 tys. km² (ok. 6,3% powierzchni kraju). Łańcuch Karpat ciągnie się ok. 1500-kilometrowym łukiem, charakterystycznie wygiętym w kierunku północno-wschodnim. Na terenie Polski położone są Karpaty Zachodnie, które rozciągają się od Beskidu Śląskiego po wschodni kraniec Beskidu Niskiego, a także niewielki fragment Karpat Południowo-Wschodnich, czyli Bieszczady. Góry te rzadko osiągają wysokość powyżej 2500 m n.p.m. W Karpatach swe źródła biorą liczne rzeki Europy, m.in. Wisła, Dniestr, Prut, a także liczne dopływy Dunaju: Wag, Cisa i Marusza.

Nazwa tych gór pochodzi najprawdopodobniej od nazwy dackiego plemienia Karpian, żyjącego w pierwszym tysiącleciu naszej ery na terenie Karpat Wschodnich („Karpates Oros”, zob. Klaudiusz Ptolemeusz, II w. n.e.). Być może początek nazwie dało jednak podobne, indoeuropejskie słowo „korpata”, oznaczające górę lub skałę.

Karpaty to teren o największym poziomie bioróżnorodności na naszym kontynencie. Ich obszar porastają lasy o cechach zbliżonych do pierwotnych (Puszcza Karpacka), które mają dla Europy podobne znaczenie, co puszcze tropikalne dla świata. Ten unikatowy region charakteryzuje wyjątkowe bogactwo i różnorodność gatunkowa oraz występowanie licznych endemitów.

Góry te są jedną z najważniejszych ostoi dużych drapieżników. W Karpatach żyją wilki, rysie, żbiki i niedźwiedzie brunatne. Poza bezcennymi, lecz jednak w znacznej mierze zagospodarowanymi karpackimi ekosystemami niższych partii górskich, unikatowe pod względem swej naturalności wysokogórskie systemy przyrodnicze, w postaci świerczyny górnoreglowej, zarośli kosodrzewiny i kosej olchy czy muraw alpejskich, w skali polskich Karpat zajmują jedynie znikomą powierzchnię. Pomimo intensywnego, często wręcz rabunkowego wykorzystania w trakcie rozwoju pasterstwa czy masowych wyrębów lasów w Tatrach i Beskidach, dotrwały do naszych czasów i są jednymi z ostatnich fragmentów gór, gdzie przyroda rządzi się jeszcze swoimi prawami. Na skutek działalności gospodarczej i intensywnej zabudowy, piętro pogórza na obszarze polskich Karpat praktycznie nigdzie się nie zachowało. Wyjątkiem jest obszar projektowanego na Pogórzu Przemyskim Turnickiego Parku Narodowego, gdzie można jeszcze podziwiać dzikie i zachowane w stanie naturalnym lasy pogórza.

Tereny wysokogórskie, oszczędzane na przestrzeni wieków z powodu nieprzydatności do celów gospodarczych, stały się obecnie obiektem zainteresowania narciarstwa i mogą zostać pocięte trasami nartostad, liniami wyciągów i ulec zabudowie obiektami towarzyszącymi. Wraz z zagospodarowaniem Karpat znikną ostatnie obszary naturalnego górskiego krajobrazu oraz bogactwo unikatowych form życia.



fot. archiwum Popradzki Park Krajobrazowy

Walory przyrodnicze Karpat

Tereny polskiej części Karpat charakteryzują się wyjątkowym bogactwem i zróżnicowaniem przyrodniczym. Z 23 parków narodowych w Polsce aż 6 leży na terenie Karpat: Bieszczadzki, Magurski, Pieniński, Gorczański, Tatrzański i Babiogórski. Łączna powierzchnia, jaką tworzą karpackie parki krajobrazowe wynosi 400 tys. ha. 86 rezerwatów przyrody w polskich Karpatach obejmuje prawie wszystkie typy rezerwatów występujących w Polsce.

Jednocześnie ilość obszarów chronionych, ich wielkość i rozmieszczenie nadal są niezadowalające, a zadania w zakresie ochrony przyrody Karpat ogromne, szczególnie w świetle szybkiego i masowego rozwoju ich funkcji turystycznej, rekreacyjnej i sportowej.

Walory przyrodnicze Karpat wynikają w znacznej mierze z wysokiego zróżnicowania krajobrazowego, flory i fauny, klimatu, przyrody nieożywionej, przy równocześnie dobrze zachowanym stopniu ich naturalności. Czynnikiem warunkującym taki stan rzeczy są lasy karpackie. Średnia lesistość polskiej części Karpat wynosi 41,5%. Cechą charakterystyczną tych lasów jest niespotykany nigdzie poza nimi wysoki udział gatunków liściastych (buk ok. 25%). Lasy górskie warunkują możliwość utrzymania i rozwoju ogromnej różnorodności biologicznej. Ekosystemy górskie Karpat są ostoją ok. 80% gatunków ssaków i ok. 74% gatunków roślin naczyniowych występujących w Polsce. Obszar ten, zwłaszcza rejon Tatr, Pienin i Bieszczad, charakteryzuje się również szczególnie dużą ilością endemicznych gatunków górskich i wysokogórskich. Lasy karpackie spełniają dodatkowo funkcje klimatyczne, wodo- i glebochronne, a także – w znaczącym stopniu – społeczno-kulturowe.

Flora karpacka charakteryzuje się specyficznym rozkładem piętrowym. Wyższe partie gór, takie jak piętro kosówki i alpejskie, charakteryzują jedynie Tatry i Babia Górę (piętro subalpejskie w postaci zbiorowisk kosodrzewiny występuje jeszcze tylko na Pilsku). Tatry Wysokie jako jedyne góry w Polsce posiadają dodatkowo piętro halne. Cechą charakterystyczną pasma Bieszczad jest brak występowania piętra regla górnego, gdzie górną granicę lasu tworzy buczyna, a powyżej znajduje się już piętro subalpejskie, lecz w formie tzw. połonin. Tworzą je już nie kosodrzewina, lecz zbiorowiska murawowe i łąki wysokogórskie. Połoniny w Bieszczadach występują już od wysokości 1100 m n.p.m.

Skład gatunkowy fauny karpackiej jest charakterystyczny tylko dla wyższych partii gór. Gatunki występujące w granicach pogorza i regla górnego nieznacznie tylko różnią się od występujących na niżu. Karpaty cechuje niezwykle faunistyczne bogactwo gatunkowe, w tym ok. 70 gatunków ssaków, 150 gatunków ptaków, aż 7 gatunków gadów, 10 płazów oraz ogromna liczba gatunków owadów.

Bogactwo kulturowe

Obszar polskich Karpat charakteryzuje wyjątkowa kultura, głównie ze względu na **różnorodną kulturę ludową oraz żyjące tu liczne grupy narodowe i etniczne**, np. Słowacy, Łemkowie, Romowie i Ukraińcy. Ten obszar wyróżnia się niezwykłym bogactwem zabytków ludowej architektury drewnianej i folkloru. W czasach erozji poczucia tożsamości narodowej bądź etnicznej, Karpaty stanowią enklawę przepełnioną autentyzmem gwary, stroju, muzyki, obyczajów i życia społecznego. Aktywność kulturalna, uzdolnienia twórcze ludzi z gór, nadzwyczajne umiłowanie swojego regionu i tradycji, owocują działaniem dziesiątków twórców ludowych oraz regionalnych towarzystw kultury.

Dzisiaj mieszkańcy gór wciąż pozostają pionierami polskiej agroturystyki, gdyż wynajmowanie pokoiów gościnnych ma tutaj bardzo długą i silną tradycję. Koniecznym wydaje się wypracowanie mechanizmów łączących nowoczesność z tradycją, aby nie dopuścić do zatracenia cennych skarbów na rzecz komercjalizacji życia codziennego. Wciąż bowiem wzrasta możliwość przekształcenia środowiska przyrodniczego i kulturowego na skutek nierozważnie podejmowanej aktywności turystycznej i gospodarczej.

Karpackie pasma górskie

Najbardziej na zachód wysuniętym łańcuchem górskim polskich Karpat jest **Beskid Śląski**.

Składa się on z dwóch rozciągniętych południkowo pasm górskich: Czantorii i Baraniej Góry, rozdzielonych doliną Wisły. Najwyższymi szczytami Beskidu Śląskiego są Skrzyczne (1257 m n.p.m.) i Barania Góra (1220 m n.p.m.). Na stokach Baraniej Góry swe źródło posiada największa polska rzeka, Wisła. Długie grzbiety Beskidu Śląskiego urozmaicone są malowniczymi polanami i halami szczytowymi, z których roztaczają się rozległe panoramy. Na stokach Baraniej Góry i Kiczora żyją liczne gatunki zwierząt, w tym jeleń karpacki. Na ścieżkach leśnych często można zobaczyć sarny. Drapieżniki, jakie można spotkać na tym terenie to najczęściej lisy, kuny leśne, zaobserwowano jednak również obecność dwóch watah wilków oraz rysie. Wśród ptaków, w starych drzewostanach zlewiska potoków Malinki oraz Białej, spotkać można zagrożone wyginięciem głuszce, a także myszołowy, jastrzębie i krogulce. Leśne ptactwo najczęściej reprezentują przedstawiciele takich gatunków, jak dzięcioł czarny, dzięcioł pstry, kukułka, a nad potokami zimorodek. Z gadów

najczęściej spotkać można żmiję zygzakowatą i zaskrońca, z płazów – salamandrę plamistą. W potokach beskidzkich żyją pstrągi potokowe i minogi strumieniowe, które są chronione w rezerwatach w wodach Czarnej i Białej Wisłki oraz Malinki.

Na obszarze Beskidu Śląskiego rośnie wiele gatunków roślin chronionych. Znajduje się tu kilka rezerwatów przyrodniczych i krajobrazowych oraz wiele pomników przyrody. Spośród waż-



fot. Dariusz Matusiak

niejszych wymienić należy: rezerwat „Barania Góra”, rezerwat cisowy „Zadni Gaj” w Cisownicy, „Góra Tuł” w Lesznej, „Kopce” w Markłowicach, „Skały Grzybowe” w dolinie Białej Wisłki, pod szczytem Kiczor oraz skały na Kobylej i w rejonie Malinowskiej Skały. Fakt występowania tu tak rzadkich gatunków roślin i zwierząt został doceniony poprzez włączenie znacznej części Beskidu Śląskiego do europejskiej sieci obszarów chronionych Natura 2000.

Ponadto leżą tu znane miejscowości uzdrowiskowo-wypoczynkowe, takie jak Wisła, Brenna, Szczyrk i Ustroń. Właśnie tu wyraźnie zaznaczają się trzy modele rozwoju turystyki: narciarska, przyrodnicza i etnologiczna. Szczyrk jest jednym z najbardziej znanych centrów sportów zimowych w Polsce, okolice Wisły obejmują obszary najciekawsze pod względem przyrodniczym (Barania Góra, rezerwat „Wisła”), Koniaków jest znanym ośrodkiem rękodzielnictwa (szczególnie wyrobu koronek), z kolei dużym bogactwem zabytków budownictwa drewnianego i zbiorów sztuki ludowej charakteryzuje się Istebna.

Między dolinami Soły i Raby leżą **Beskid Żywiecki, Beskid Mały i Beskid Makowski**. Ten najwyższy obszar Beskidów, charakteryzujący się szerokimi polanami i halami, przyciąga turystów i miłośników odpoczynku w górach. Jednymi z najciekawszych przyrodniczo miejsc są Jezioro Żywieckie i Babia Góra, które wyróżniają się bogatą florą i fauną oraz zachwycają krajobrazem. Beskidem Żywieckim określa się część Beskidu Wysokiego, od Przełęczy Zwardońskiej i obniżenia Czacy aż po Osielec i Przełęcz Zubrzycką. Tworzą go trzy rozległe grupy górskie: Wielkiej Raczy, Pilska i Babiej Góry. Babia Góra (1725 m n.p.m.) jest bardzo bogatym pod względem przyrodniczym, najwyższym

szczytem polskich Beskidów. Najcenniejsze skupiska roślinności objęte zostały ochroną w formie Babiogórskiego Parku Narodowego (uznany przez UNESCO za jeden ze światowych rezerwatów biosfery!). Szlaki w tych pasmach górskich niejednokrotnie prowadzą przez rezerваты, m.in. na szczycie Pilska (góry o bezcennej przyrodzie, niestety zdegradowanej przez nielegalny rozwój infrastruktury narciarstwa zjazdowego), rezerwat „Śrubita” (na południe od Rycerki), na Romance i na Rysiance. Znaczące obszary Beskidu Śląskiego i Beskidu Żywieckiego, ze względu na swe wyjątkowe wartości przyrodnicze, zostały włączone do europejskiej sieci obszarów chronionych Natura 2000.

W Beskidzie Żywieckim znajduje się wiele miejscowości o zabytkowej architekturze. Należą do nich drewniane kaplice i kościołki, np. w Cięcinie, Gilowicach i Rękawicy, a także murowane zamki. Zachowały się nieliczne stare chaty drewniane z ciosanych pni, z charakterystycznymi łukowatymi odrzwiami i dachami krytymi gontem.

Już od wielu dziesięcioleci szczyt Żar w Beskidzie Małym (761 m n.p.m.) jest rajem dla szybowników, a od niedawna także dla spadołotniarzy. W obrębie tego pasma górskiego jedną z największych atrakcji turystycznych są, od dnia wyboru Karola Wojtyły na papieża, Wadowice. Kościół parafialny z charakterystyczną wieżą, wadowicki rynek i muzeum w domu rodzinnym papieża, zaznaczone są w większości przewodników zapraszających do Polski. Poza tym, do największych i najczęściej odwiedzanych miast tego obszaru należą Żywiec – na północy oraz Węgierska Górka, Milówka i Rajcza – na południu.

Szczególnie ciekawa jest etnografia obszaru Beskidu Makowskiego i interakcje między tamtejszymi grupami społecznymi. Północne obrzeża Beskidu Makowskiego to tereny Krakowiaków zachodnich, zaliczanych raczej do Pogórzan, zaś znaczną część doliny Raby i jej okolic – Tokarni i Krzczonowa, zamieszkują Kliszczacy, grupa pośrednia między nizinnymi Krakowiakami a sąsiadującymi od południa Zagórzanami, zaliczanymi już do górali. W licznych zamieszkiwanych przez te grupy etniczne przysiółkach, rozrzuconych na zboczach i w dolinkach, można spotkać urokliwe stare domy, zagrody, kapliczki czy dzwonnice.

Dziś Beskid Żywiecki, Beskid Mały i Beskid Makowski pokrywa gęsta sieć znakowanych szlaków turystycznych, prowadzących przez najpiękniejsze zakątki i szczyty gór oraz łączących niekiedy bardzo stare schroniska górskie.

Pomiędzy Beskidami a Tatrami leży **Podhale z Orawą i Spiszem**. To kraina historyczno-etnograficzna u północnego podnóża Tatr, w górnym dorzeczu Dunajca, od Czorsztyna aż do Tatr. Największe i najczęściej odwiedzane przez turystów są miejscowości Nowy Targ (stolica Podhala), Zakopane, Białka Tatrzańska, Bukowina Tatrzańska, Poronin i uzdrowisko Rabka-Zdrój. Południową część Podhala obejmuje dodatkowo obszar od Brzegów i Bukowiny po Zakopane, Kościelisko i Witów.

Piękno krajobrazu i sąsiedztwo Tatr, Babiej Góry, Pienin i Górców warunkuje rozwój ruchu turystycznego.

Na tym terenie zachowała się bogata, oryginalna kultura ludowa: gwara, stroje, obyczaje związane z pasterstwem, literatura, muzyka, malarstwo na szkłe, budownictwo drewniane, bogate zdobnictwo sprzętów i wyposażenia gospodarskiego. Bogata kultura ludowa rozwinęła się głównie na skutek znacznego odosobnienia i izolacji społeczno-geograficznej. Jednak miejscowa ludność, na skutek kilkudziesięcioletniej tradycji przyjmowania turystów, potrafiła z turystyki uczynić swoje główne źródło utrzymania. Do najcenniejszych zabytków należy tu m.in. szczególnie godna polecenia grupa pięciu kościołów podhalańskich.

Karpackim regionem wyróżniającym się pod względem ukształtowania, budowy i przyrody są **Tatry**, najwyższa część pasma górskiego Karpat (Karpaty Zachodnie). Tatry ze względu na swą unikatową przyrodę i krajobraz są objęte ochroną w formie Tatrzańskiego Parku Narodowego i ostoi europejskiej sieci Natura 2000. Jest to najwyższy w Polsce łańcuch górski i jedyny o alpejskim charakterze. W Polsce leży tzw. rdzenny grzbiet główny, pomiędzy Wołowcem (2064 m n.p.m.), mieszczącym się w Tatrach Zachodnich, a Rysami (2499 m n.p.m.) w Tatrach Wysokich. Grzbiet główny Tatr stanowi europejski dział wód między zlewniami Bałtyku i Morza Czarnego. Pod względem geograficznym cała grupa dzieli się na cztery części: Tatry Wysokie (najwyższy szczyt Gerlach 2655 m n.p.m.), Tatry Zachodnie (Bystra 2248 m n.p.m.), Tatry Bielskie (Hawrań 2152 m n.p.m.) oraz grupę Siwego Wierchu (1806 m n.p.m.). W Tatrach obok wspaniałych, wysokogórskich krajobrazów, pięknych jezior, urokliwych dolin, możemy spotkać także bardzo bogatą szatę roślinną. Obok takich znaczących gatunków zwierząt jak kozice, świstaki, wilki, żbiki i niedźwiedzie brunatne w Tatrach żyją także jelenie, sarny, dziki.

Obszar Tatr charakteryzuje się surowymi, typowo wysokogórkimi krajobrazami i przyrodą, lecz jednocześnie te właśnie cechy zwabiają tłumy turystów. Obecnie Tatry należą do najliczniej odwiedzanych miejsc w Polsce. Głównym ośrodkiem turystycznym w rejonie Tatr jest położone pod Giewontem – Zakopane, które dzięki swej wielkości i korzystnej lokalizacji skupia większość ruchu turystycznego. Zakopane posiada rozwiniętą bazę noclegową, a dzięki dobrej komunikacji samochodowej i autobusowej stanowi dogodne miejsce do poznania całego masywu. Tatry pokryte są siecią szlaków turystycznych o bardzo zróżnicowanym stopniu trudności. Najsłynniejszym i jednocześnie najtrudniejszym szlakiem tatrzańskim jest „Orla Perc”, biegnąca od Zawratu poprzez Kozi Wierch i Granaty do przełęczy Krzyżne. Obecnie jednak przyroda tego regionu coraz bardziej cierpi na skutek zagrożeń płynących z realizacji różnych form turystyki masowej.

Kolejnym łańcuchem górskim na obszarze polskich Karpat są – słynące ze swych uzdrowisk – **Gorce**. Jest to grupa górską w Beskidach Zachodnich, położona pomiędzy Rabą a Dunajcem, od północy sąsiadująca z Beskidem Wyspowym, a od południa z Podhalem. Najwyższym ich szczytem jest Turbacz (1311 m n.p.m.). Przełęcz Knurowska oddziela Gorce od pasma Lubania, które ze względu na zbliżony charakter krajobrazu również zaliczane jest do Górców. Łagodna linia grzbietowa masywu oraz głębokie doliny potoków nadają im niepowtarzalny i malowniczy charakter. Szczególnie atrakcyjne ze względu na walory widokowe są gorczańskie polany, z których roztaczają się rozległe widoki na Tatry, Babią Górę, Pieniny i Beskid Wyspowy. Największe walory Górców to względnie często jeszcze spotykane dziewicze dolnoregłowe buczyny i górnoregłowy bór świerkowy, rozległe hale oraz widokowe polany z drewnianymi szałasami, będącymi pozostałościami gospodarki pasterskiej. Na tym terenie dominują zbiorowiska lasów górskich, gdzie w niektórych miejscach zachowały się jeszcze fragmenty pierwotnej przyrody. Wykształciły się tu tylko dwa typy pięter roślinnych o charakterze górskim – regiel dolny i górny. Zbiorowiska nieleśne występują przede wszystkim na polanach regłowych, stworzonych sztucznie przez człowieka w efekcie pasterstwa prowadzonego na tym obszarze przez wiele lat.

Na terenie Górców cenne stanowiska posiadają płazy – sala-mandra płamista (uznana za symbol Gorczańskiego Parku Narodowego), traszki, żaba trawna, kumak górski i ropucha szara. Przedstawicielami gadów są jaszczurka zwinka i żyworodna, żmija zygzakowata i zaskroniec. Świat ptaków reprezentują ga-



fot. archiwum Popradzki Park Krajobrazowy

tunki tak ważne dla europejskiej przyrody, jak: muchówka mała, dzięcioł trójpalczasty, dzięcioł białogrzbisty, dzięcioł zielonosiwy, dzięcioł czarny, włochatka, sóweczka, puszczyk uralski, puchacz, cietrzew, głuszec, jarząbek, trzmiełojad, bocian czarny. Ze względu na występowanie na tym obszarze szeregu bardzo rzadkich gatunków ptaków, została tu wyznaczona ostoja europejskiej sieci obszarów chronionych Natura 2000. Spośród ssaków najcenniejsze są występujące tu duże drapieżniki, takie jak rysie, wilki, niedźwiedzie, ale również jelenie, sarny, dziki i drobne po-
pelice, orzesznice i koszatki.

W celu ochrony unikatowych lasów górskich, porastających gorczańskie stoki, w 1981 roku utworzono tu Gorczański Park Narodowy. Obecnie park zajmuje powierzchnię 7030 ha, ochroną ścisłą objęto 3611 ha, z czego przeważającą część stanowią lasy. Pierwszy rezerwat utworzono tu w 1927 r., był to rezerwat leśny, obecnie nazwany imieniem Władysława Orkana. Ochroną ścisłą w ramach Parku objęto ponad połowę jego powierzchni – 3611 ha.

Piękno Gorców sprawia, że są one jednym z bardziej urokliwych pasm górskich. Można tu uprawiać turystykę pieszą, rowerową i konną. Gorce są również atrakcyjnym miejscem dla narciarzy. Jest tu sporo ośrodków narciarskich z dobrze przygotowanymi trasami zjazdowymi i biegowymi. Najbardziej znane są Koninki, Rabka-Zaryte i Polanki w Szczawie.

Gorce, w tym także park narodowy, posiadają wiele zabytków architektury ludowej. Okoliczna ludność zachowała i wciąż kultuwyje lokalne tradycyjne i zwyczaje. Na gorczańskich polanach często można spotkać charakterystyczne szałas pasterskie – niejednokrotnie uznane za zabytki kultury materialnej. Najstarszym i jednym z najciekawszych zabytków sakralnych jest kapliczka na polanie Jaworzyna Kamienicka, wzniesiona w 1904 r. przez Tomasza Chlipałę, zwanego Bulandą. Z kapliczką i jej fundatorem – znanym gorczańskim bacą, któremu przypisywano zdolności czarodziejskie – związane są liczne legendy.

Ponadto Rabka, Szczawa i Poręba, które dysponują źródłami wód mineralnych i mikroklimatem pomocnym w leczeniu wielu schorzeń, szeroko słyną ze swych wyjątkowych walorów sprzyjających poprawie zdrowia.

Od północy z Gorcami i Beskidem Sądeckim, a od południa z pasmem Magury Spiskiej graniczą **Pieniny**, pasmo górskie w południowej Polsce i północnej Słowacji, stanowiące najwyższą część długiego, porozdzielanego pasa skałek wapiennych

(Pieniński Pas Skałkowy). Rozciągają się na długości ok. 30 km na wschód od przełomu Białki. Pieniny charakteryzują się zarówno bardzo atrakcyjnym światem przyrody, jak i malowniczymi krajobrazami. Jedną z cech charakterystycznych pienińskiej przyrody jest występowanie w lasach reliktywów flory trzeciorzędowej (chryzantema Zawadzkiego, jałowiec sawina, dębik ośmiopłatkowy), obecność gatunków i odmian endemicznych (mniszek pieniński, pszonak pieniński), roślin wysokogórskich i kserotermicznych oraz swoistych zespołów muraw naskalnych na południowych zboczach.

Pieniny, ze względu na swe szczególne ukształtowanie, umożliwiające rozwój różnego rodzaju siedlisk, posiadają wysoce różnorodny i bogaty świat zwierzęcy. Niektóre źródła podają nawet, że w Pieninach występuje połowa znanych w Polsce gatunków zwierząt. Większość stanowią bezkręgowce, wśród nich gatunki owadów nie występujące nigdzie indziej w kraju. Na terenie Pienin żyje 10 gatunków płazów, w tym traszki, żaby, ropuchy, kumaki, salamandra płamista; gady: jaszczurka zwinka i jaszczurka żyworodna, padalec zwyczajny; węże: żmija zygzakowata, gniewosz płamisty, zaskroniec zwyczajny. Różnorodność siedlisk i obecność zbiorników wodnych decydują również o dużej liczbie gatunków ptaków drapieżnych, wodnych, leśnych, polnych. Wśród 61 występujących tu gatunków ssaków przeważają drobne gryzonie i nietoperze, ale ponadto żyją także dziki, sarny i jelenie, w dolinie Dunajca wydry, natomiast populację jednego z najrzadszych dużych drapieżników – rysia, ocenia się na kilka sztuk.

Celem ochrony bezcennych obszarów pienińskiej przyrody utworzono dwa parki narodowe – Pieniński Park Narodowy po stronie polskiej i Pieninśky Narodný Park (PIENAP) po stronie słowackiej. W Małych Pieninach ponadto istnieje kilka wyjątkowej urody rezerwatów przyrody.

Pieniny, zwłaszcza ich środkowa część, są jednym z najatrakcyjniejszych regionów turystycznych w Polsce. Tu największą atrakcją jest przełom Dunajca. Spływ tą rzeką i wejście na Trzy Korony są obowiązkowymi punktami górskich wycieczek. Poza ciekawą przyrodą, charakteryzują je również zabytki kultury, takie jak chociażby malownicze ruiny zamku w Czorsztynie i zjawiskowy gotycko-renesansowy zamek w Niedzicy, a także drewniane kościołki w Grywałdzie, Jaworkach, Dębnie Podhalańskim, kościoły w Białej i Frydmanie.

Pasma **Beskidu Sądeckiego** rozciąga się z kolei pomiędzy Przełomem Dunajca a dolinami Kamienicy, Mochnaczki i Przełęczą Tylicką. Przełom Popradu rozcina Beskid Sądecki na dwie części: pasmo Radziejowej (1262 m n.p.m.) i pasmo Jaworzyny (1114 m n.p.m.). Oba pasma mają ok. 50 km długości. Szczególnie malownicza jest Dolina Popradu, która między Piwniczną a Muszyną tworzy malownicze zakola. Odcinek ten stanowi jeden z ładniejszych fragmentów granicy państwowej między Słowacją a Polską. Beskid Sądecki posiada znaczną ilość źródeł wód mineralnych w Krynicy, Muszynie, Piwnicznej i Szczawnicy. Źródła te są naturalnym bogactwem regionu, a ich występowanie umożliwiło stworzenie ośrodków leczniczo-wypoczynkowych. Miejscowości te są jednocześnie głównymi centrami przyciągającymi ruch turystyczny. Dwie główne rzeki, Poprad i Dunajec, również wpływają znacząco na ruch turystyczny tego regionu. Krynica – największe uzdrowisko górskie w kraju, a także Muszyna, Piwniczna, Łomnica-Zdrój to znane miejscowości kuracyjne. Ze względu na piękno krajobrazu, w 1987 roku na terenie Beskidu Sądeckiego utworzono Popradzki Park Krajobrazowy. Obecnie obszar ten został również włączony do europejskiej sieci obszarów chronionych Natura 2000.

Warto zaakcentować istnienie na obszarze Beskidu Sądeckiego wielu starych, pięknych, drewnianych kościołków i małych cerkwi. Perłą architektoniczną tych terenów jest Krynica, w której koncentruje się życie społeczne i kulturalne okolicy. Beskid Sądecki posiada wybitne walory przyrodniczo-krajobrazowe, lecz niestety obecnie są one bardzo silnie zagrożone pomysłami utworzenia na tym terenie wielkiej sieci infrastruktury narciarskiej, systemów tras zjazdowych, wyciągów i kolei.

W Beskidzie Sądeckim występuje około 30 gatunków roślin kwiatowych podlegających w naszym kraju ochronie prawnej. Są to przeważnie gatunki kwitnące, takie jak: parzydło leśne, mieczyk dachówkowaty, dziewięciśń bezłodygowy oraz lilia złotogłów, śnieżyczka przebiśnieg i wawrzynek wilczełyko. Bardzo dużą grupę gatunków chronionych tworzą przedstawiciele rodziny storczykowatych. Niektóre z nich, jak np. kruszczyk błotny, są już bardzo rzadkie i zaliczane do kategorii roślin wymierających. Inne, jak np. gółka długoostrogowa, storczyk szerokolistny, storczyk plamisty i kruszczyk szerokolistny są jeszcze liczne na polanach i w lasach pasma Radziejowej. Wszystkie rośliny objęte ochroną prawną – i te rzadkie, i te jeszcze obecnie częste – wymagają stałej opieki. W przeciwnym wypadku wcześniej czy później grozi im zagłada.

Charakter górski najwyraźniej zauważalny jest w składzie gatunkowym drobnych zwierząt bezkręgowych: pomrów błękitny i źródłarka karpacka, robaki (np. wypławek alpejski); chrząszcze – liczne gatunki górskich biegaczy, ryjkowce i kózki; motyle i przedstawiciele innych grup. Z górskich płazów często spotykana jest salamandra plamista. Rzadsze są traszka karpacka i kumak górski. W zimnych wodach potoków żyją przedstawiciele górskich gatunków ryb – pstrąg potokowy, strzebla potokowa i głowacz białopłetwy.

Przedstawiciele fauny górskiej stwierdzono także wśród ptaków. Są to dwa gatunki związane ze środowiskiem potoków – pluszcz i pliszka górską oraz drozd obrożny, orzechówka i dzięcioł trójpalczasty. Na najwyższych położonych halach obserwowany jest wysokogórski płochacz halny. W paśmie Jaworzyny do niedawna występowały również zagrożone wyginięciem kuraki – głuszcze i cietrzewie, zostały jednak wyparte przez intensywny i oddziałujący na otoczenie rozwój infrastruktury narciarstwa zjazdowego. Główną rolę w faunie omawianych dolin odgrywają zwierzęta leśne, niejednokrotnie typowe dla naturalnych starodrzewów o charakterze puszczańskim.

Z kolei ssaków stwierdzono tu około 20 gatunków, w tym niedźwiedzia brunatnego, wilka, rysia, żbika, borsuka, kunę leśną oraz popularnego na tych terenach lisa. Wśród ssaków kopyt-

nych, charakterystycznych dla lasów górskich w wyższych partiach dolin, pospolity na omawianym terenie jest jeleni karpacki. Gryzonie reprezentowane są przez pospolitą wiewiórkę, występującą w odmianie rudej i czarnej. Rzadsza jest popielica, zamieszkująca dziuplaste starodrzewy bukowe.

Najniższa i najmniej popularna część polskich Karpat to **Beskid Niski**. Wciąż jeszcze jest obszarem atrakcyjnym dla poszukiwających dzikich ostępów przyrody, spokoju i odosobnienia, nieprzekształconego środowiska i pięknych krajobrazów. Graniczy od wschodu z Bieszczadami i Pogórzem Bukowskim, a od zachodu z Beskidem Sądeckim. Leży na terenie dwóch państw – Polski i Słowacji. Najwyższy szczyt po stronie polskiej to Łackowa (997 m n.p.m.). Góry Beskidu Niskiego są na ogół niskie i łagodne, charakteryzują się długimi grzbietami o spłaszczonych wierzchołkach i kopulastych szczytach. Jedynie niektóre grzbiety i szczyty są bardziej strome i ostre. Wysokości wzniesień są zróżnicowane i wahają się od ok. 500 do 1000 m n.p.m.

W wielu miejscach można natknąć się na wiekowe, niemal pierwotne knieje puszczy karpackiej. Występują tu liczne rośliny kwiatowe, które masowo zakwitając tworzą różnokolorowe polacie, np. przebiśniegi, cebulka dwulistna, żywiec gruczołowaty, czosnek niedźwiedzi, zawilce, miesięcznica trwała. Równie bogata jest fauna, licznie występują dziki, sarny, zajęce oraz jeleni karpacki. Z drapieżników można wymienić niedźwiedzie (zachodzące również ze strony słowackiej), wilki, rysie i żbiki oraz kuny, lisy, jenoty i wydry. Spotyka się ok. 140 gatunków ptaków, a wśród nich tak rzadkie gatunki, jak orzeł przedni, orlik krzykliwy i grubodzioby, puchacz, puszczyk uralski, gadożer, myszołów zwyczajny, pszczołojad, muchówka białoszyja czy bocian czarny lub trójpalczasty. Typowymi gatunkami góorskimi są żyjące nad strumieniami pluszcz i pliszka górską. Licznie występują tu także gady i płazy – żmija zygzakowata, gniewosz plamisty, zaskroniec, padalec, kumak górski, salamandra i kilka gatunków traszek (alpejska, grzebieniasta). A także rzadkie gatunki owadów: motyle – paż żeglarz, paż królowej; chrząszcze – jelenek rogacz, nadobnica alpejska.

W celu ochrony tego unikatowego i dzikiego ekosystemu, został na obszarze Beskidu Niskiego utworzony Magurski Park Narodowy, Jaśliski Park Krajobrazowy oraz ponad 10 rezerwatów przyrody. Przyroda tego obszaru dodatkowo chroniona jest prawem unijnym, gdyż „Ostoja Magurska” i „Ostoja Jaśliska” już wchodzi w skład europejskiej sieci obszarów chronionych Natura 2000, a cały obszar Beskidu Niskiego ma zostać do niej włączony.

Jedną z cech wyróżniających ten obszar jest również bogactwo malowniczych zabytków architektury drewnianej, głównie starych cerkwi. Rdzenną ludność Beskidu Niskiego tworzyli Łemkowie, masowo jednak przesiedleni w trakcie akcji wysiedleńczej „Wisła” w roku 1947. W Beskidzie Niskim znaleźć jeszcze można ślady dawnych mieszkańców – istniejące i nieistniejące (fundamenty lub ruiny) cerkwie łemkowskie, pozostałości wiosek, kapliczki przydrożne oraz ślady, jakie pozostawiła na tych terenach I i II wojna światowa (głównie cmentarze). Na terenie Beskidu Niskiego leżą cztery uzdrowiska: Rymanów-Zdrój, Iwonicz-Zdrój, Wysowa-Zdrój oraz Wapienne z wodami mineralnymi.

Jeszcze bardziej dzikie oraz słabiej zagospodarowane są **Bieszczady**. Tutaj wciąż można spotkać się z gościnnością mieszkańców małych wsi. Dodatkowo Bieszczady wyróżniają się nietypowym dla polskich gór rozkładem pięter roślinnych, kształtującym specyficzny ich charakter – połoninami. Bieszczady to zachodnia część Beskidów Wschodnich, między Przełęczą Łupkowską (640 m n.p.m.) a Przełęczą Wyzkowską (933 m n.p.m.). Najwyż-

» fot. Grzegorz Bożek



szy szczyt Bieszczad to Pikuj na Ukrainie (1405 m n.p.m.), zaś na terytorium Polski – Tarnica (1346 m n.p.m.).

Odrębność przyrody Bieszczadów znajduje swój wyraz w składzie flory i układzie pięter roślinnych. Występuje tu ponad 900 gatunków roślin naczyniowych, 300 gatunków porostów, 250 gatunków mchów. Wśród roślin spotykamy 30 gatunków charakterystycznych dla Alp i Bałkanów lub występujących wyłącznie w Karpatach Wschodnich. Należą do nich m.in. wilczomlecz karpacki, goździk skupiony, fiołek dacki, chaber Kotschego, wężymord górski, ciemiężycza biała, ostrożeń wschodniokarpacki. Wśród przedstawicieli fauny spotkać tu można gatunki wschodnie, południowe (pontyjskie), a nawet podzwrotnikowe. Przedstawicielami tej grupy są muchołówka i wąż Eskulapa. Specyficzne warunki – duże zalesienie i mała gęstość zaludnienia – decydują o obecności dużych drapieżników: wilka, niedźwiedzia brunatnego, rysia i żbika. Występuje tu również jeleni karpacki. W lasach i na połoninach spotyka się około 200 gatunków ptaków. Do najciekawszych należą płochacz hałny, siwerniak, orzeł przedni, puchacz (gatunek ginący), drożd skalny i coraz częściej spotykany nad rzekami bocian czarny. Doceniając wartość wciąż jeszcze dzikiej przyrody Bieszczad, na mocy porozumienia Polski, Ukrainy i Słowacji, zawartego 27 września 1991 r. w Ustrzykach Dolnych, utworzono w rejonie Karpat Wschodnich Międzynarodowy Rezerwat Biosfery „Karpaty Wschodnie”, w ramach którego mieści się Bieszczadzki Park Narodowy (największy górski park narodowy w Polsce). Dodatkowymi formami ochrony tego bezcennego terenu są również ostoje europejskiej sieci obszarów chronionych Natura 2000, Ciśniańsko-Wetliński Park Krajobrazowy i Park Krajobrazowy Doliny Sanu oraz ponad 20 rezerwatów i kilkanaście pomników przyrody.

W Bieszczadzkim Parku Narodowym do najbardziej urzekających obszarów należą m.in. przełom Górnej Solinki między Działem a Jawornikiem, Przełom Wołosatego między Bereżkami a Widełkami, przełom Prowczy między Połonią Wetlińską a Połonią Caryńską, a także przełomowe odcinki rzeki Wetlinki z jej skalistym korytem na niemal całym odcinku. Wiele pomników przyrody w formie pojedynczych drzew bądź ich grupowych skupisk ocalało przy dzisiejszych trasach komunikacyjnych, w pobliżu dawnych malowniczych cerkwi, dworów obronnych, kościołów i zamczysk.

Po zniszczeniu po zakończeniu II wojny światowej dworach i pałacach pozostały do dziś w krajobrazie parki podworskie i pałacowe z wieloma pomnikowymi drzewami.

Rdenną ludność obszaru Bieszczad stanowili Bojkowie, którzy jak i Łemkowie, byli potomkami osadników rusko-wołoskich osiadłych głównie w XVI w. Kultura Bojków była zbliżona do łemkowskiej. Różnili się jednak gwarą, ubiorem, budownictwem. Grupa Bojków praktycznie przestała istnieć po masowych przesiedleniach, które miały miejsce po ostatniej wojnie. Niemal wszyscy wyjechali po II wojnie światowej do byłego Związku Radzieckiego. Polscy Bojkowie zostali również wysiedleni w ramach akcji „Wisła” i rozproszeni po Polsce.

Na obszarze Bieszczad dominują głównie wsie i osady, ale warto poznać i zwiedzić takie miasta, jak Sanok, Lesko i Ustrzyki Dolne. To ostatnie miasto oferuje m.in. możliwość uprawiania narciarstwa zjazdowego.

mów rozwoju terenów górskich, **postępująca urbanizacja, nadmierne zainwestowanie i nieograniczony rozwój turystyki masowej to obecnie najpoważniejsze zagrożenia dla przyrody Karpat**. Brak spójnej i stworzonej w duchu zrównoważonego rozwoju koncepcji zagospodarowania i ochrony Karpat często skutkuje utratą najcenniejszych walorów przyrodniczo-kulturalnych. Takie zagospodarowywanie niesie ze sobą możliwość utraty owych walorów poprzez fragmentację obszarów chronionych, przecinanie korytarzy ekologicznych, świadome wprowadzanie obcych i ekspansywnych gatunków roślin i zwierząt, a tym samym wypieranie unikatowych gatunków rodzimych.

Dużym zagrożeniem dla środowiska przyrodniczego Karpat jest również ciągle jeszcze niski poziom kultury korzystania ze środowiska. To nagminne zjawisko dotyczy niestety zarówno turystów, jak i miejscowej ludności.

Dodatkowo komercjalizacja i unifikacja kultury lokalnej, na skutek masowej podaży na produkty tej kultury, prowadzi w efekcie do jej zatracenia i zubożenia. Nie kultywuje się bowiem zwyczajów, lecz wytwarza produkty handlowe. Taki stan rzeczy uniemożliwia ponadto poznawanie kultury prawdziwej przez osoby zainteresowane etnografią i poszukujące źródeł lokalności. Co więcej, w przypadku zdominowania rynku przez jeden rodzaj turystyki, np. tworzenie wielkich stacji narciarskich, cała działalność gospodarcza regionu zostaje automatycznie ukierunkowana jednostronnie.



fot. Jano

Zagrożenia

Według „Memoriału Karpackiego”, dokumentu stworzonego w 1993 roku przez samorządy gmin z terenu Karpat i Sudetów, postulującego uwzględnienie specyficznych walorów i proble-

Turystyka – stan faktyczny a pożądaný

„...Mój przewodniku!
Tyś mnie wiódł przez góry,
Dając mi poznać ich poezję świeżą,
Nagą, dziewiczą piękność tej natury...”

Adam Asnyk, „Maciejowi Sieczce
przewodnikowi w Zakopanem”

Idea turystyki

Za początek rozwoju turystyki uznaje się czas, gdy rozpoczęto podróżowanie w celach poznawczych, głównie z chęci udziału w uroczystościach religijnych lub igrzyskach. Podróżowano do miejsc kultu religijnego, miejsc o ważnej historii lub wyjątkowo pięknym krajobrazie. Bardzo znaczącym etapem rozwoju turystyki, w szczególności w okresie średniowiecza, było również podróżowanie do Włoch i Rzymu, w celu podjęcia nauki w ośrodkach akademickich. Cenne doświadczenia i wiedza, zebrane w trakcie podróży, były jednoznaczne z pozyskaniem szacunku i uznania społecznego. Swoistym przełomem w podejściu do tak rozumianego podróżowania stał się jednak wiek XVII i XVIII. Rozwijają się wtedy największe miejscowości lecznicze, uzdrowiskowe, turystyczne i kurorty, a turystyka sama w sobie zaczyna pełnić funkcję wypoczynkową i zorientowaną na relaks i regenerację sił.

Konsumpcja w turystyce

Gwałtowny rozwój szeroko rozumianej konsumpcji, również w turystyce, skutkuje obecnie silnie **użytkowym podejściem do dóbr kultury czy piękna dzikiej przyrody**. Człowiek zaczyna budować liczne drogi, kolejki, hotele, przekształca górskie szczyty w miejsca rozrywki. Kulturę lokalnych społeczności poznaje się już tylko powierzchownie, przy budkach z pamiątkami. A przecież wytwory cywilizacyjne nie mogą niszczyć kultury prawdziwej i przyrody, która – jak pisze prof. Zbigniew Mirek

w „Pamiętniku Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego” – jest „...przestrzenią życia dla resztek dzikiej przyrody, przestrzenią duchowego wzrostu człowieka, przestrzenią, w której rośnie nasza wrażliwość, w której dotykamy wieczności, w której kontemplujemy sprawy najważniejsze i kształtujemy siebie...”.

Jednocześnie wraz z przytłaczającym rozwojem cywilizacji, unifikacji i dominacji techniki nad przyrodą, coraz wyraźniej zaznacza się tendencja powrotu do pierwotnej idei turystyki, opartej na poszukiwaniu i poznawaniu niezwykłych kultur, miejsc, przeżyć, możliwości kontemplacji piękna, kontaktu z dziką i nieprzekształconą przyrodą. Agroturystyka, turystyka przyrodnicza, krajobrazowa czy chociażby birdwatching (turystyka, której celem jest obserwowanie ptaków w ich naturalnym środowisku), to obecnie prężnie rozwijające się sposoby poznawania świata i wypoczynku, będące alternatywą dla ich masowych form.

Cytując za antologią ekologiczną pt. „Literatura i przyroda” pod redakcją Jacka Kolbuszewskiego, „Natura jest przecież kąpielą ożywczą, która przywraca siły wyczerpane w świecie ludzkim, jest zaciszną świątynią, w której dusza z dala od zgiełku codziennych zabiegów, staje w oko w oko przed sobą samą i przechodzi nad sobą do refleksji, jest miejscem oczyszczenia i tego wszystkiego, co przyłgnęło do nas jako obce i narzucone, jest miejscem miary i wagi, miejscem bezinteresownego sądu, miejscem spojrzenia z oddali pod kątem widzenia wieczności; jest ona wreszcie miejscem wzlotu myśli wolnej, własnej, wypoczętej, nie skarłanej i skurczonej przez względy i okoliczności”.

Po silnej ingerencji człowieka w bezcenny górski krajobraz, związanej najczęściej z zagospodarowaniem i wykorzystaniem terenów dla zaspokojenia potrzeb turystyki masowej, coraz trudniej przypisać przyrodzie najwyższe wartości. Kontakt z nią przestaje być ożywczy, zarówno dla ducha, jak i ciała.

Dla odnalezienia w górskiej przyrodzie piękna i wartości idealnych, niezbędne jest samodzielne wędrowanie, przełamywanie własnych słabości, przemierzanie szlaków w trudzie i wysiłku. Właśnie ten sposób podróżowania skutecznie odmładza i krzepi zarówno ciało, jak i duszę. Idea alpinizmu i idea ochrony przyrody pozostają bowiem ze sobą w najściślejszym związku.

Skutki realizacji turystyki masowej

Rozwojowi masowych form turystyki, w szczególności **rozwojowi infrastruktury narciarstwa zjazdowego, towarzyszą: oszpecenie krajobrazu górskiego, zagrożenie funkcjonowania i życia wielu gatunków roślin i zwierząt (w tym prawnie chro-**

fot. Jerzy Zembruski



nionych i zagrożonych wyginięciem!), a także coraz częściej – niezadowolone społecznie. A przecież liczą się:

Zdrowy wypoczynek

Hałas, wielkie tłumy, kolejki, brzydkie metalowe konstrukcje, korki na drogach dojazdowych, smog pokrywający centra narciarskie zimą (w Zakopanem, w trakcie sezonu, poziom siarki pochodzącej ze spalin jest ok. trzydziestokrotnie wyższy od przeciętnego!), zatłoczone nartostrady i fatalne uwarunkowania prawne, dotyczące zapewnienia bezpieczeństwa na polskich stokach – w takich warunkach nie może być mowy o zdrowym i bezpiecznym wypoczynku.

Piękno i harmonia

Rozwój infrastruktury narciarstwa zjazdowego pociąga za sobą dodatkowo zniszczenie krajobrazu górskiego poprzez szpecące, wielkopowierzchniowe wycinki pasmowe, przekształcenia zboczy, sieci lin i słupów, kolejek, wyciągów, wątpliwej urody budowle towarzyszące oraz wielkie znaki informacyjne. Połacie lasów i kosodrzewiny, będących tak charakterystycznym, a jednocześnie unikatowym elementem krajobrazu górskiego, są niszczone w celu utworzenia kolejnych tras lub na skutek przecinania ich przez narty.

W ramach dbałości o stworzenie dogodnych warunków dla narciarzy, przy budowie tras narciarskich używa się niejednokrotnie materiałów wybuchowych, dosłownie wysadzając w powietrze bezcenne i piękne ekosystemy górskie. Latem, gdy na rozjeżdżonych, pozbawionych darni trasach nie chce rosnąć nawet trawa, tereny te skutecznie odstrasza prawdziwych turystów.

Życie w zgodzie z naturą

Konieczne jest wskazanie na wysoki stopień unifikacji ekosystemów antropogenicznych na skutek degradacji przyrodniczej obszarów górskich (Mika M., 2004). Zaburzeniu ulega bowiem unikatowy, pierwotny i charakterystyczny dla tych terenów skład gatunkowy roślin i zwierząt. Samo nawet funkcjonowanie wyciągów narciarskich i towarzyszący im wzmożony ruch, hałas, głośnie muzyka, w skuteczny sposób odstrasza wszystkie zwierzęta, stanowiąc barierę na szlakach ich wędrówek. Co więcej, eksploatacja oraz sposoby konserwacji tras zjazdowych powodują niejednokrotnie katastrofy ekologiczne, takie jak osuwanie się zboczy, odsłanianie skał, osuszanie rozległych terenów czy lawiny błotne.

» fot. Jacek Zachara



Poszanowanie prawa do życia wszystkich jego form

Hektary prawnie chronionej kosodrzewiny i bezcennych ekosystemów lasów górskich, będących ostoją życia wielu zagrożonych wyginięciem gatunków roślin i zwierząt, są wycinane pod budowę tras i wyciągów. Niewykarczowane ich obszary podlegają powolnej degradacji na skutek cięcia przez krawędzie nart i miażdżenia przez ratraki. Dzieje się tak dla zaspokojenia rozrywek, których realizacja jest możliwa w równie efektywny sposób poza obszarami bezcennej dzikiej przyrody, w dodatku w setkach od dawna istniejących tego typu obiektów. Na skutek snobizmu i beczymślniej chęci posiadania coraz to większej liczby możliwości realizacji swych zachcianek, odbiera się resztki przestrzeni życiowej, a często i życie gatunkom roślin i zwierząt, które na skutek naszej działalności skazane są na zagładę.

W ramach wykorzystywania systemu sztucznego naśnieżania, który w naszych warunkach klimatycznych będzie stawał się coraz bardziej konieczny, zaburzeniu ulegają procesy topnienia śniegu, powodując zagrożenia życia i funkcjonowania ryjówek i gryzoni oraz zmianę okresu wegetacji roślin. Sztuczny śnieg utrzymuje się około 10-21 dni dłużej niż śnieg naturalny, przesuwając tym samym procesy wzrostu i kwitnienia wielu gatunków roślin oraz zagrażając rozwojowi populacji zwierząt, np. świstaków.

Ochrona środowiska

Przeprowadzona w 1997 r. przez Państwową Inspekcję Ochrony Środowiska „Ocena wypełniania wymagań ochrony środowiska na terenach rekreacyjno-turystycznych”, opublikowana jako raport, wykazała jednoznacznie, iż stan wymagań ochrony środowiska na tych terenach budzi wiele zastrzeżeń i nie jest zadowalający. Co więcej, stwierdzono istotne naruszenia przepisów środowiskowych.

Długotrwałe efekty

W ciągu kilkunastu następnych lat, ze względu na zmiany związane z ocieplaniem się klimatu, stracą na znaczeniu wszystkie trasy narciarskie położone na wysokości 1000-1500 m n.p.m. (Kurek W., 2004). Zabraknie naturalnego śniegu, więc masowo trzeba będzie produkować jego sztuczny odpowiednik. Pociąganie to za sobą dodatkowe koszty, a warunki uprawiania narciarstwa ulegną pogorszeniu. Co więcej, zabraknie chętnych do płacenia wysokich cen za marne warunki. Silnie zaznaczająca się tendencja wyjazdów Polaków na narty w Alpy może się więc już tylko zwiększać. Czynniki te skutkować będą dalszą presją w coraz to wyższe partie gór, a przez to dalszą dewastację ich walorów przyrodniczych i krajobrazowych, przy jednoczesnej perspektywie upadku takich stacji narciarskich.

Rozwój społeczności lokalnych

Kapitał pozyskany z funkcjonowania dużych ośrodków pozostaje wciąż w rękach monopolistów krajowych (Gliwicka Agencja Turystyczna, Polskie Koleje Linowe, Spółka Jaworzyna Krynicka) lub zagranicznych, a budowane przez nich – w bezpośrednim sąsiedztwie stoków – hotele, restauracje i punkty handlowe niejednokrotnie odbierają możliwość tworzenia bazy noclegowej i gastronomicznej w pensjonatach i domach miejscowej ludności. Spore grono narciarzy przyjeżdża tylko na jeden dzień, często z własnym termosem i śniadaniem, zostawiając na miejscu niewiele pieniędzy, za samo tylko użytkowanie tras i wyciągów. Pieniądze zarabiają więc w głównej mierze inwestorzy z zagranicznym lub krajowym kapitałem, a nie miejscowa ludność.

Przykłady te jednoznacznie obalają mit, iż rozwój infrastruktury narciarskiej przyczynia się do znaczącego zwiększenia docho-



fot. Jacek Zachara

dów lokalnych społeczności, a wskazują, jak rodzą się napięcia i niezadowolenie społeczne.

Na niezadowolenie społeczne, wynikające z funkcjonowania i rozwoju turystyki masowej, składają się różnorodne aspekty. Dotyczą one zarówno właścicieli gruntów, mieszkańców gmin, jak i samych turystów korzystających z takich form rozrywki. W Szczyrku od kilku lat trwa nieustanny konflikt pomiędzy właścicielami gruntów a Gliwicką Agencją Turystyczną, wykorzystującą je jako trasy narciarskie. Właściciele gruntów są niezadowoleni z rekompensat, jakie firma wypłaca za użytkowanie ich ziemi, stanu technicznego urządzeń narciarskich i nie przestrzegania podstawowych wymogów ochrony środowiska zagospodarowanych obszarów. Spór doprowadził do grodzenia tras narciarskich w sezonie 2003/2004 przez rozgoryczonych właścicieli gruntów, uniemożliwiając uprawianie narciarstwa. Podobny spór miał miejsce w sezonie narciarskim 2005/2006 na Gubałówce w Zakopanem. Konflikty społeczne, które doprowadzają do braku możliwości uprawiania sportów zimowych, w bezpośredni sposób przekładają się na ilość odwiedzających dane miejsce turystów. Powoduje to niestabilność wykorzystywania turystycznego danej miejscowości, co w konsekwencji skutkuje zmniejszoną liczbą odwiedzin nawet w przeciągu kilku sezonów. Szeroko nagłośnione w mediach konflikt i grodzenie tras w Szczyrku w sezonie 2003/2004 doprowadziło do drastycznego spadku odwiedzin narciarzy. Brak szybkiego i konstruktywnego porozumienia skutkował w kolejnych sezonach niepewnością co do możliwości użytkowania tras narciarskich i w konsekwencji okrył Szczyrk złą sławą. Ta sytuacja doprowadziła do zubożenia lokalnych społeczności, a Szczyrk jako jedno z najpopularniejszych miejsc uprawiania sportów zimowych traci na znaczeniu.

Turyści coraz częściej narzekają na stan konserwacji terenów narciarskich, wysokie ceny, tłumy na trasach i jakość techniczną urządzeń, lecz warunki narzucają monopoliści.

W zamian skazuje się miejscową ludność na znoszenie niedogodności wynikających ze wzmożonego ruchu samochodowego, zniszczenia krajobrazu, tłumów, pozostawianych śmieci oraz hałasu.

Często również przedstawiciele lokalnych społeczności nie stać na korzystanie z ekskluzywnych salonów odnowy czy hoteli i restauracji, a to z kolei prowadzi do swoistego wykluczenia i rodzi kolejne społeczne napięcia.

W ramach planowania i realizacji rozwoju turystycznego należy oprzeć się na miejscowej inicjatywie gospodarczej i potencjale miejscowej siły roboczej. Turystyka powinna stymulować roz-

wój rolnictwa ekologicznego, produkcję żywności wysokiej jakości, rozwój drobnego przemysłu i usług. Tak realizowana daje możliwość zarobkowania znacznie większej ilości różnych osób oraz dodatkowo podtrzymuje zanikające zwyczaje i tradycje.

Turystyka nieinwazyjna - alternatywa czy powrót?

Według autorów publikacji „Przyjazne środowisku miejsca pracy – turystyka”, wydanej w roku 2003 przez Instytut na rzecz Ekorozwoju, więcej możliwości efektywnej ochrony bezcennej lokalnej przyrody i dziedzictwa kulturowego oraz szans tworzenia różnych miejsc pracy daje realizacja innych form turystyki. Agroturystyka, organizacja wycieczek polegających na wskazywaniu i promocii wartości związanych z historią, ciekawą przyrodą lub kulturą regionu, angażuje znacząco większą ilość osób, które dodatkowo mają możliwość realizacji swojej pasji, podtrzymania miejscowych zwyczajów i tradycji, jednocześnie zarabiając na tym pieniądze (Zaręba D., 1995).

W przypadku realizacji takich form turystyki, niezbędnymi warunkami podtrzymania ich rozwoju jest dbałość zarówno o stan środowiska naturalnego, jak i kultywowanie i kształtowanie szacunku dla tradycji (Gaworecki W., 2003). Co więcej, tak zarabiane pieniądze zasilają bezpośrednio kieszeń osób prywatnych lub budżet danej gminy, nie zaś potężnych firm. Warto wspomnieć o towarzyszącemu tym formom turystyki rozwojowi tradycyjnej gościnności, kształtowaniu tolerancji i ciekawości świata, zwyczajów, poznawaniu i poszanowaniu różnych sposobów życia i funkcjonowania ludzi. Niejednokrotnie miejscowa ludność pozbawiana jest możliwości realizacji chociażby turystyki krajobrazowej czy przyrodniczej – potężni inwestorzy realizują bowiem swoje wizje zarobkowania przez wycinanie dziesiątek hektarów lasów górskich i tworzenie wielkich i szpecących ośrodków narciarskich.



Idea strefowości - udostępnianie i ochrona

Turystyka realizowana może być tylko tak długo, dopóki sama nie powoduje degradacji przyrody i zniszczenia krajobrazu. Dlatego też sposobem zapewnienia jej dalszego rozwoju jest przede wszystkim dbałość o stan środowiska naturalnego. Jednocześnie ochrona przyrody pozostawać może w konflikcie z jej uprzystępnianiem. Wypracowano jednak model optymalnej ochrony terenów cennych przyrodniczo, przy zapewnieniu możliwości ich bezpiecznego udostępniania i wykorzystania społeczno-gospodarczego.

W celu zapewnienia optymalnego modelu rozwoju turystyki oraz właściwego stanu ochrony przyrody, od ćwierćwiecza wprowadza się w Polsce elementy organizacji struktury przestrzennej na przykładzie rezerwatów biosfery, polegające na tzw. **strefowaniu**.

Według Mariusza Kistowskiego, polega ono na zróżnicowaniu reżimu ochrony i natężeniu działalności społeczno-gospodarczej, w układzie modelowym, zmieniającym się od centrum, gdzie znajdują się tereny, które są lub powinny być objęte najwyższymi formami ochrony, do stref peryferycznych, gdzie najkorzystniej dla zachowania walorów przyrodniczych jest realizować różnorodną działalność społeczno-gospodarczą.

Zasadniczo wyróżnia się trzy strefy:

- **strefę centralną**, czyli obszar o najwyższych wartościach przyrodniczych, gdzie przy najniższej intensywności realizacji funkcji społeczno-gospodarczych obowiązuje najwyższy reżim ochrony przyrody. Priorytetem w gospodarowaniu terenami tej strefy jest ochrona bezcennych wartości przyrodniczych i temu podporządkowane jest jej udostępnianie. W ramach strefy centralnej powinno się ograniczać liczbę i zagęszczenie turystów w taki sposób, by ruch turystyczny nie wpływał negatywnie na przyrodę. Taki sposób udostępniania terenów cennych przyrodniczo nie wynika bynajmniej z chęci ograniczenia dostępu poszczególnych ludzi do bogactwa przyrodniczego, lecz z konieczności uratowania najcenniejszych jego skarbów. Przyrodę należy bowiem chronić bez względu na jej aspekty użytkowe czy gospodarcze, a także stawiać wartości duchowe ponad materialnymi.
- **strefę przejściową**, położoną między obszarem chronionym o niższym niż w strefie centralnej reżimie, a terenami wyłączonymi spod ochrony i cechującymi się nasiloną antropopresją. W tej strefie intensywność realizacji funkcji społeczno-gospodarczych może być najwyższa z możliwych dopuszczonych na terenie objętym najniższym reżimem ochrony.
- **strefę buforową**, czyli obszar łączący strefę centralną z przejściową, w ramach którego na jej terenie obniżeniu ulega reżim ochrony przyrody, z kolei stopniowo zaczyna wzrastać możliwość do-

puszczenia zwiększonej intensywności rozwoju różnych form działalności społeczno-gospodarczej.

Strefowanie nie musi jednak koniecznie przyjmować układu koncentrycznego, gdzie w środku znajduje się strefa centralna, otoczona buforową, a wokół nich znajduje się strefa przejściowa. Może przyjąć także układ policentryczny, w którym istnieje kilka stref buforowych, kilka centralnych, a i nie zawsze te ostatnie muszą być otoczone strefami buforowymi, lecz mogą na przykład bezpośrednio sąsiadować z przejściowymi. Rozłożenie, wielkość i sposób ustalania granic stref podyktowane są cechami środowiska oraz uwarunkowaniami społeczno-gospodarczymi konkretnych chronionych obszarów. Ważnym jest zoptymalizowanie zarówno efektywności ochrony przyrody, jak i wspieranie zrównoważonego rozwoju turystyki czy gospodarki okolicy. Te dwa aspekty mogą sprawnie funkcjonować obok siebie, ale tylko pod warunkiem, gdy będą one planowane w sposób kompleksowy i konsekwentnie realizowane.

Obecnie brak jest jednej, konsekwentnej, profesjonalnie przygotowanej oraz spójnej koncepcji rozwoju turystycznego i ochrony dziedzictwa przyrodniczego polskich Karpat. Turystyka realizowana jest w sposób przypadkowy, często łamiąc prawo zarówno w dziedzinie środowiskowej, jak i zrównoważonego rozwoju turystycznego. Niejednokrotnie zabudowuje się tereny o najwyższych wartościach przyrodniczych celem realizacji inwestycji, które z powodzeniem mogłyby funkcjonować na innych, dogodniejszych ku temu obszarach. Również działalność turystyczna na terenach o wyjątkowych wartościach przyrodniczych często realizowana jest wbrew zasadom logiki. Doprowadza to do sytuacji, gdy realizowana w sposób niezapewniający optymalnej ochrony przyrody czy krajobrazu, turystyka niszczy samą sie-

» fot. Ryszard Kulik



bie, odbierając sobie możliwość dalszego rozwoju, realizowanego w sposób zrównoważony.

Niezbędne jest stworzenie optymalnej strategii zrównoważonego rozwoju turystyki na obszarze polskich Karpat, przygotowanej i wdrażanej przy jak największym udziale różnych grup społecznych, zainteresowanych planowaniem, realizacją turystyki i ochroną przyrody.

Zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju i szeroko pojętego strefowania należy więc:

wyznaczyć na terenach do tego predestynowanych kilka, prężnie rozwijających się ośrodków narciarskich i ośrodków turystyki masowej oraz pozostawić w wykorzystaniu wszystkie obecnie istniejące już takie ośrodki, które byłyby w stanie zadowolić swoich klientów, a pozostawić w stanie nienaruszonym i racjonalnie udostępnianym tereny o unikatowych na skalę europejską wartościach dzikiej i niezagospodarowanej przyrody polskich Karpat (Jędrzejczyk I., 1995).



› fot. Jerzy Zembrzusi

Narzędzia prawne

W ramach procedur planowania i realizacji inwestycji mogącej w znaczący sposób wpływać na środowisko znajdują się takie ich etapy, gdzie zagwarantowana jest możliwość włączenia się społeczeństwa w postępowanie – wyrażenia własnych wniosków i uwag. Niejednokrotnie brak jednak społeczeństwu narzędzi w formie efektywnego dostępu do informacji publicznych i informacji o środowisku, a także znajomości procedur planistycznych i realizacyjnych.

Aby mogła zostać zrealizowana inwestycja, która może mieć negatywny wpływ na środowisko przyrodnicze (w rozumieniu Rozporządzenia w sprawie określenia rodzajów przedsięwzięć mogących w znaczący sposób oddziaływać na środowisko) lub inwestycja, która może oddziaływać na obszar Natura 2000, musi ją poprzedzać postępowanie w sprawie oceny oddziaływania na środowisko planowanego przedsięwzięcia. W postępowaniach, w których udział społeczeństwa jest zagwarantowany na podstawie odpowiednich zapisów Prawa ochrony środowiska (POŚ¹) czy Ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym², składać wnioski i uwagi w procesie administracyjnym może każdy (wyjątki art. 28 Prawa budowlanego³).

Znajomość praw i możliwości może stać się więc kluczowym elementem w efektywnej ochronie terenów cennych przyrodniczo. Aby jednak móc podjąć udział w ramach tych procedur, niezbędnym jest umiejętność pozyskania odpowiednich informacji.

Dostęp do informacji

Do pozyskania informacji publicznej i informacji o środowisku ma prawo każdy, niezależnie od wieku, obywatelstwa, miejsca zamieszkania lub siedziby i tego, czy ma w tym jakikolwiek interes prawny lub faktyczny (art. 2 Ustawy o dostępie do informacji publicznej⁴ [UDIP]).

Informację o środowisku stanowią wszystkie informacje w formie pisemnej, wizualnej, fonicznej i baz danych o stanie środowiska i jego ochronie (art. 19 ust. 2 i 3 Ustawy prawo ochrony środowiska).

Stanowią ją głównie dokumenty (w formie zarówno wizualnej, elektronicznej, jak i fonicznej), ujęte w publicznie dostępnych wykazach danych, np.:

- wnioski o wydanie decyzji i decyzje z dziedziny środowiska,
- raporty oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko,
- programy, plany, strategie i polityki wymagające oceny oddziaływania na środowisko,
- wykazy rodzajów i ilości zanieczyszczeń oraz dokumenty ewidencji odpadów,
- analizy porealizacyjne,
- wyniki prac badawczych i studialnych.

Informację publiczną stanowią informacje o sprawach publicznych, w szczególności:

- zamierzenia działań władzy,
- projektowanie aktów normatywnych,
- programy w zakresie realizacji zadań publicznych, informacje o sposobie ich realizacji, wykonywaniu i skutkach realizacji tych zadań,
- treść i postać dokumentów urzędowych: treść aktów administracyjnych i innych rozstrzygnięć, dokumentacja przebiegu i efektów kontroli oraz wystąpienia, stanowiska, wnioski i opinie podmiotów ją prowadzących,
- stanowiska w sprawach publicznych zajęte przez organy władzy publicznej,
- treść innych wystąpień i ocen dokonywanych przez organy władzy publicznej,
- informacje o stanie państwa, samorządów i ich jednostek organizacyjnych.

Do udostępniania informacji o środowisku i jego ochronie zobowiązane są wszystkie organy administracji publicznej, będące w posiadaniu takich informacji, a także wszystkie inne podmioty powołane do załatwiania zadań publicznych, dotyczących środowiska i jego ochrony, w zakresie im właściwym. Informację publiczną mają obowiązek udostępnić władze publiczne oraz inne podmioty wykonujące zadania publiczne (organy władzy publicznej, samorządów, podmioty reprezentujące Skarb Państwa, osoby prawne i jednostki organizacyjne samorządu lub państwowe oraz podmioty dysponujące majątkiem publicznym, w tym pozarządowe organizacje społeczne, gdy korzystają z takiego rodzaju mienia).

Nie wszystkie informacje podlegają jednak pełnej jawności. Ustawa DIP w ramach art. 5 jednoznacznie podaje, iż **nie podlegają udostępnieniu** informacje niejawne, objęte tajemnicą państwową, służbową, skarbową, statystyczną etc., tajemnice ustawowo chronione i chronione ze względu na prywatność oraz tajemnice przedsiębiorcy. Dodatkowo w ramach art. 20 POŚ zaznacza się, iż organ administracyjny może odmówić udzielenia informacji wtedy, gdyby wymagało to dostarczenia dokumentów lub danych będących w trakcie opracowania, bądź też przeznaczonych do wewnętrznego komunikowania się oraz gdy wniosek o udzielenie informacji jest zbyt ogólny lub w sposób oczywisty niemożliwy do zrealizowania.

Udostępnienie informacji następuje na pisemny wniosek lub bez pisemnego wniosku, gdy informacje, o które się wnioskuje nie wymagają wyszukiwania (są dostępne w publicznie dostępnych wykazach danych, Biuletynie Informacji Publicznej, wyłożone lub wywieszone) lub mogą być niezwłocznie udostępnione w formie ustnej albo pisemnej (art. 7, 8, 10 i 11 Ustawy DIP). Udostępnienie informacji publicznej może odbywać się w formie:

- biuletynu informacji publicznej,
- udostępnienia na wniosek z umożliwieniem:
 - kopiowania informacji publicznej,
 - sporządzenia wydruku,
 - przesłania informacji publicznej,
 - przeniesienia jej na odpowiedni, powszechnie stosowany nośnik informacji,
- wyłożenia do publicznego wglądu,
- wywieszenia informacji publicznej w miejscach ogólnie dostępnych,
- zainstalowania w tych miejscach urządzeń umożliwiających zapoznanie się z tą informacją,
- wstępu na posiedzenia kolegialnych organów władzy publicznej pochodzących z wyborów publicznych.

Wszystkie podmioty, o których mowa w art. 4 ust. 1 i 2 Ustawy DIP obowiązane są do udostępniania w Biuletynie Informacji Publicznej informacji publicznych o:

- polityce wewnętrznej i zagranicznej (zamierzeniach działań władzy ustawodawczej oraz wykonawczej, projektowaniu aktów normatywnych, programach w zakresie realizacji zadań publicznych, sposobie ich realizacji, wykonywaniu i skutkach realizacji tych zadań);
- podmiotach obowiązanych do udostępniania informacji publicznej oraz innych podmiotach wykonujących zadania publiczne (ich statusie, organizacji, przedmiocie działalności i kompetencjach, organach i osobach sprawujących w nich funkcje oraz o ich kompetencjach i majątku, którym dysponują);
- zasadach funkcjonowania tych podmiotów (trybie działania władz publicznych i ich jednostek, państwowych osób prawnych i osób prawnych samorządu terytorialnego w zakresie wykonywania zadań publicznych i ich działalności w ramach gospodarki budżetowej i pozabudżetowej), sposobie stanowienia aktów publicznoprawnych, sposobach przyjmowania i załatwiania spraw, stanie przyjmowanych spraw, prowadzonych rejestrach, ewidencjach i archiwach oraz o sposobach i zasadach udostępniania danych w nim zawartych;
- danych publicznych, w tym treść i postać dokumentów urzędowych, w szczególności dokumentacji przebiegu i efektów kontroli, wystąpienia, stanowiska, wnioski i opinie podmiotów ją przeprowadzających, treści innych wystąpień i ocen dokonywanych przez organy władzy publicznej oraz informacji o stanie państwa, samorządów i ich jednostek organizacyjnych;
- majątku publicznego, w tym informacjach w ramach art. 6 ust. 1 pkt. 5 Ustawy DIP.

Na udostępnienie informacji instytucje, na które nałożony jest ten obowiązek, mają ustawowo wyznaczone **terminy**. Dokumenty ujęte w publicznie dostępnych wykazach danych udostępnia się w dniu złożenia wniosku, z kolei inne informacje bez zbędnej zwłoki, lecz nie później niż w ciągu miesiąca od dnia otrzymania wniosku w sprawach dotyczących środowiska i w sprawach publicznych do 14 dnia od otrzymania wniosku. W sprawach szczególnie skomplikowanych, po uprzednim zawiadomieniu wnioskującego w terminie do 2 miesięcy.

Za wyszukiwanie informacji, sporządzanie kopii dokumentów lub danych oraz ich przesyłania na podstawie art. 24 POŚ, do-

datkowo zgodnie z art. 15 Ustawy DIP za przekształcenie informacji oraz w oparciu o art. 3 Ustawy o opłacie skarbowej⁵, są pobierane **opłaty**.

W myśl art. 8 Ustawy o opłacie skarbowej, są z niej zwolnione jednostki budżetowe, jednostki samorządu terytorialnego oraz organizacje pożytku publicznego, działające w związku z nieodpłatną działalnością pożytku publicznego. Zagwarantowane jest jednak bezpłatne wyszukiwanie i przeglądanie w siedzibie organu dokumentów wyszczególnionych w publicznie dostępnym wykazie danych i informacje nie wymagające wyszukiwania, które mogą być przekazane w formie ustnej. Bezpłatne jest więc korzystanie z wszelkich form udostępniania informacji, które nie wiążą się z kopiowaniem, przesyłaniem i przekształcaniem informacji.

Na **nieudzielanie informacji publicznej lub informacji o środowisku** w myśl art. 22, 23 Ustawy DIP każdemu służy odwołanie, skarga do sądu administracyjnego lub powszechnego, zaś na podstawie art. 304 Kodeksu postępowania karnego⁶ prawo do pozwu cywilnego i złożenia zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa.

Każdy, kto wbrew ciążącemu na nim obowiązkowi nie udostępni informacji publicznej, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku (art. 23 Ustawy DIP).

Procedura ustalania i wprowadzania zmian do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego

(zgodnie z Ustawą z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym)

Zgodnie z ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, każda gmina w Polsce powinna mieć miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (mpzp). Jest on nie tylko wyrazem polityki gminy, ale przede wszystkim prawem miejscowym. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego stanowi więc podstawę działań każdej gminy. Jest jednocześnie bardzo ważnym źródłem informacji zarówno dla gminy, jak i dla potencjalnych inwestorów. Jego zapisy decydują m.in. o tym, czy dana działka budowlana może być zabudowana, czy też nie, a także o charakterze inwestycji dopuszczonych do realizacji.

Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym określa, co powinno znaleźć się w planie. Musi on zawierać m.in. informacje o przeznaczeniu terenów (np. pod budownictwo jednorodzinne albo pod usługi), liniach rozgraniczających ulice, drogach publicznych, liniach zabudowy, granicach terenów chronionych (np. parków krajobrazowych), a także o zasadach i warunkach podziału terenów na parcele budowlane. Każdy plan powinien wybiegać w przyszłość – musi np. przewidzieć, w jakim rejonie może rozwijać się zabudowa mieszkaniowa, gdzie będą tereny rekreacyjne, a także gdzie powinien być bezwzględny zakaz zabudowy. Plan zagospodarowania przestrzennego zawsze składa się z opisu, czyli tekstu planu zawartego w uchwale rady gminy oraz z rysunku planu. Tekst i rysunek wzajemnie się uzupełniają. Tekst zawiera szczegóły, które nie znalazły się na rysunku, np. informacje o dopuszczalnej wysokości budynków, rodzaju pokrycia i kącie nachylenia dachu.

Każdy plan jest podzielony na tereny o różnym przeznaczeniu. To jedna z najważniejszych informacji, jaką zawiera, bo to, na jakim terenie leży dana działka, może zadecydować o tym, co będzie można na niej zbudować.

Uchwałę o przystąpieniu do sporządzenia studium/mpzp lub uchwałę o wprowadzeniu zmian do tych dokumentów podejmuje rada gminy. Wójt, burmistrz albo prezydent miasta, po podjęciu przez radę gminy uchwały, kolejno:

- a) **ogłasza w prasie miejscowej oraz przez obwieszczenie o podjęciu uchwały, określając formę, miejsce i termin składania wniosków, nie krótszy jednak niż 21 dni od dnia ogłoszenia.** W myśl art. 11 ust. 1 wstępne wnioski do projektu studium/mpzp może wnieść każdy!
- b) zawiadamia na piśmie o podjęciu uchwały o przystąpieniu do sporządzania studium/mpzp instytucje i organy właściwe do uzgadniania i opiniowania projektu studium/mpzp;
- c) rozpatruje wnioski, o których mowa w pkt. a). W przypadku projektu mpzp w czasie nie dłuższym niż 21 dni.
- d) w przypadku uchwalania studium sporządza projekt studium, uwzględniając ustalenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa i inne dokumenty, zgodnie z art. 9 ust. 2 Ustawy
 - w przypadku uchwalania mpzp sporządza projekt planu miejscowego wraz z **prognozą oddziaływania na środowisko**, uwzględniając ustalenia studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy;
 - sporządza prognozę skutków finansowych uchwalenia planu miejscowego,
- e) uzyskuje od gminnej lub innej właściwej komisji urbanistyczno-architektonicznej opinię o projekcie studium/mpzp;
- f) uzgadnia projekt studium/mpzp i występuje o opinie dotyczące rozwiązań przyjętych w projekcie do instytucji i organów właściwych do uzgadniania i opiniowania projektu studium/mpzp;
- g) w przypadku sporządzenia mpzp uzyskuje zgodę ministra środowiska albo rolnictwa, lub wojewody na zmianę przeznaczenia gruntów rolnych i leśnych na cele nierolnicze i nieleśne (zgodnie z art. 7 Ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych⁷). Wraz z wnioskiem o zmianę przeznaczenia gruntów leśnych na cele nieleśne wymagana jest również opinia Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych lub dyrektora parku narodowego, gdy grunt jest w zarządzie takiego parku. Ewentualnie wymagana może być również opinia marszałka województwa!
- h) wprowadza zmiany wynikające z uzyskanych opinii i dokonanych uzgodnień;
- i) **ogłasza, w sposób określony w pkt. a), o wyłożeniu projektu studium/mpzp do publicznego wglądu na co najmniej 14 dni przed dniem wyłożenia i wyklada ten projekt do publicznego wglądu na okres co najmniej 30 dni dla projektu studium i nie krótszym niż 21 dni dla projektu mpzp oraz organizuje w tym czasie dyskusję publiczną nad rozwiązaniami przyjętymi w projekcie;**
- j) **wyznacza w ogłoszeniu, o którym mowa w pkt. i), termin, w którym osoby prawne i fizyczne oraz jednostki organizacyjne nie posiadające osobowości prawnej mogą wnosić uwagi dotyczące projektu studium/mpzp nie krótszy niż 14 dni od dnia zakończenia okresu wyłożenia studium;**

k) rozpatruje uwagi, o których mowa w pkt. i), w przypadku projektu mpzp w terminie nie dłuższym niż 21 dni od dnia upływu terminu ich składania i wprowadza zmiany wynikające z rozpatrzenia uwag;

l) przedstawia radzie gminy do uchwalenia projekt studium/mpzp wraz z listą nieuwzględnionych uwag, o których mowa w pkt. i). Studium/mpzp uchwała rada gminy, rozstrzygając jednocześnie o sposobie rozpatrzenia uwag, o których mowa w pkt. j). Tekst i rysunek studium/mpzp oraz rozstrzygnięcie o sposobie rozpatrzenia uwag stanowią załączniki do uchwały o uchwaleniu studium/mpzp.

l) wójt, burmistrz albo prezydent miasta przedstawia wojewodzie uchwałę o uchwaleniu studium/mpzp. Studium/mpzp staje się aktem prawa miejscowego zazwyczaj po upływie terminu wskazanego w ostatnim przepisie uchwały przyjmującej mpzp. Zapisy mpzp i studium zostają opublikowane w Dziennikach Urzędowych Województwa.

W myśl art. 18 Ustawy, uwagi i wnioski do projektu mpzp może wnieść każdy, kto kwestionuje ustalenia przyjęte w projekcie wyłożonym do publicznego wglądu. Uwagi i wnioski do projektu studium/mpzp należy wnieść na piśmie w terminie wyznaczonym w ogłoszeniu. Uwagi i wnioski mogą być wnoszone pisemnie, telegraficznie lub za pomocą dalekopisu, telefaksu, poczty elektronicznej albo za pomocą formularza umieszczonego na stronie internetowej właściwego organu administracji publicznej, umożliwiającego wprowadzenie danych do systemu teleinformatycznego tego organu, a także ustnie do protokołu. Jako wniesione na piśmie uznaje się więc również uwagi i wnioski wniesione w postaci elektronicznej, opatrzone bezpiecznym podpisem elektronicznym weryfikowanym przy pomocy ważnego kwalifikowanego certyfikatu.

Istotnym narzędziem w sprawie pozyskiwania merytorycznych danych do uwag i wniosków mogą okazać się pozyskane opinie i uzgodnienia lub odmowy uzgodnień organów właściwych do ich wydania.

Procedura pozyskania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach zgody na realizację przedsięwzięcia mogącego znacząco oddziaływać na środowisko

Pierwszym etapem postępowania jest kwalifikacja przedsięwzięcia, tzn. ustalenie, czy przedsięwzięcie wymaga sporządzenia raportu oddziaływania na środowisko. To znaczy czy jest zaliczane go grupy przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko lub obszar Natura 2000 i wymagających sporządzenia raportu OOS (tzw. I grupa przedsięwzięć) oraz gdy został na przedsięwzięcie nałożony obowiązek sporządzenia raportu poprzez organ właściwy do przeprowadzenia oceny oddziaływania na środowisko, czyli grupy przedsięwzięć, dla których obowiązek sporządzenia raportu OOS może być wymagany (tzw. II grupa przedsięwzięć). Przepisy regulujące powyższy podział to art. 51 POŚ i Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9 listopada 2004 r. (Dz. U. 2004 nr 257 poz. 2573) w sprawie określenia rodzajów przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko oraz szczegółowych uwarunkowań związanych z kwalifikowaniem przedsięwzięcia do sporządzenia raportu o oddziaływaniu na środowisko oraz z dn. 10 maja 2005 (Dz. U. 2005 nr 92, poz. 769) zmieniające to rozporządzenie.

Procedura oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko obciążona jest obowiązkiem umożliwienia udziału w niej społeczeństwu wtedy, gdy sporządzenie raportu jest obowiązkowe. To znaczy wtedy, gdy przedsięwzięcie zalicza się do pierwszej grupy inwestycji, zgodnie z art. 51 ust. 1 pkt 1, par. 1 POŚ, ustalające

rodzaje przedsięwzięć, dla których wymagane jest sporządzenie raportu oddziaływania na środowisko lub gdy właściwy organ do wydania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach (art. 46a ust. 7 POŚ) nałożył obowiązek sporządzenia raportu oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko (art. 53 POŚ).

Przedsięwzięcie, dla którego sporządzenie raportu OOŚ jest obligatoryjne (grupa I)

INWESTOR

Art. 46a POŚ

Wniosek do wójta/burmistrza/prezydenta miasta o wydanie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach.
Decyzję o uwarunkowaniach wydawać mogą także inne podmioty, np. Wojewoda (art. 46 ust. 7 pkt. 2 i 3 POŚ)



BURMISTRZ*

Podaje wniosek o wydanie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach do publicznej wiadomości:

UDZIAŁ SPOŁECZEŃSTWA

W myśl (art. 32 ust. 1 pkt. 1 POŚ) istnieje możliwość wnoszenia uwag i wniosków w terminie do 21 dni

Strony i organizacje ekologiczne mogą uczestniczyć w postępowaniu art. 32 i 33 POŚ od chwili dopuszczenia do postępowania, aż do zakończenia postępowania w sprawie wydania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach zgody na realizację przedsięwzięcia.

W następnym etapie, przy pozyskaniu pozwolenia na budowę, na podstawie art. 28 Prawa Budowlanego, organizacje pozarządowe nie mogą już włączyć się w postępowanie.

Wydaje postanowienie o obowiązku wykonania raportu i po zasięgnięciu opinii



Wojewody dla obszaru Natura 2000
(art. 51.3.2 i 3 POŚ)

Państwowego Wojewódzkiego
Inspektora Sanitarnego

określa jego zakres

UDZIAŁ SPOŁECZEŃSTWA

Od postanowienia burmistrza o zakresie raportu OOŚ przysługuje zażalenie do SKO zgodnie z art. 49.6 POŚ i art. 51.5 POŚ



INWESTOR

Sporządza raport oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko, zgodny z postanowieniem organu.



Wyłożenie raportu do publicznego wglądu Burmistrz podaje informacje o wyłożeniu raportu do publicznej wiadomości





UDZIAŁ SPOŁECZEŃSTWA

Art. 32 i 33 POŚ - społeczeństwu przysługuje prawo zgłaszania uwag i wniosków do raportu w terminie do 21 dni po zakończeniu jego wyłożenia.

Jeżeli organizacja społeczna złoży wnioski, wykaże związek swych celów statutowych z toczącym się postępowaniem i zgłosi chęć uczestnictwa w postępowaniu, automatycznie staje się podmiotem na prawach strony w ramach tegoż postępowania (art. 33 POŚ)



BURMISTRZ

występuje o uzgodnienie raportu do:

Wojewody dla obszaru Natura 2000
- procedurę uzyskania uzgodnienia
przedstawia schemat nr 3.

PWIS

ale także do innych organów zgodnie z art. 48 i 57 POŚ

Wojewoda uzgadnia przedsięwzięcie wtedy, gdy:

- udowodniono brak negatywnego oddziaływania na obszar Natura 2000,
- lub spełniono wszystkie przesłanki art. 34 ust. 2 pkt. 1-3 Ustawy o ochronie przyrody⁸,
- otrzymał pozytywną opinię Komisji Europejskiej, gdy przedsięwzięcie może zagrozić przyrodzie obszaru chronionego, lecz występują konieczne wymogi realizacji przedsięwzięcia dla nadrzędnego interesu publicznego zgodnie z przesłankami art. 34 ust. 2 pkt. 1-4 UOP

UDZIAŁ SPOŁECZEŃSTWA

Na uzgodnienie przysługuje zażalenie na mocy art. 106, par. 5 i art. 141 par. 1 KPA⁹



BURMISTRZ

Po uzyskaniu uzgodnień

Po stwierdzeniu zgodności lokalizacji przedsięwzięcia z ustaleniami mpzp art. 56.1 POŚ (gdy brak mpzp wydaje się decyzje o warunkach zabudowy)

Wydaje decyzję o środowiskowych uwarunkowaniach



STAROSTA

Wydaje pozwolenie na budowę lub inną decyzję z art. 46 ust. 4 POŚ lub zgłoszenie z art. 46 ust. 4a POŚ



REALIZACJA PRZEDSIĘWZIĘCIA

SCHEMAT NR 1. Schemat postępowania administracyjnego w sprawie wydania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach zgody na realizację przedsięwzięcia i pozwolenia na budowę¹⁰ dla zaliczonych do I grupy przedsięwzięć mogącego znacząco oddziaływać na środowisko lub obszar Natura 2000 i wymagających sporządzenia raportu OOS oraz II grupy przedsięwzięć, na które został nałożony obowiązek sporządzenia raportu poprzez organ właściwy do przeprowadzenia oceny oddziaływania na środowisko, czyli grupy przedsięwzięć, dla których obowiązek sporządzenia raportu OOS może być wymagany.

INWESTOR

Art. 46a POŚ

Wniosek do wójta/burmistrza/prezydenta miasta o wydanie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach.
Decyzję o uwarunkowaniach wydawać mogą także inne podmioty, np. Wojewoda (art. 46 ust. 7 pkt. 2 i 3 POŚ)



BURMISTRZ*

Zasiega opinii o konieczności i ewentualnym zakresie raportu OOŚ. (art. 51 ust. 3 pkt. 3 Ustawy prawo ochrony środowiska)



Wojewody dla obszaru Natura 2000
(art. 51.3.2 i 3 POŚ), wydaje opinię
czy raport jest konieczny.

Państwowego Wojewódzkiego
Inspektora Sanitarnego, wydaje
opinię czy raport jest konieczny.



BURMISTRZ



Wydaje postanowienie o obowiązku
wykonania raportu wraz z uzasadnieniem.
Po uzyskaniu opinii określa jego zakres

Wydaje postanowienie o braku obowiązku
wykonania raportu wraz z uzasadnieniem
po zasięgnięciu opinii.



Przebieg procedury zgodnie ze schematem nr 1.

UDZIAŁ SPOŁECZEŃSTWA



Burmistrz wydaje decyzję o uwarunkowaniach
środowiskowych.

BRAK UDZIAŁU SPOŁECZEŃSTWA



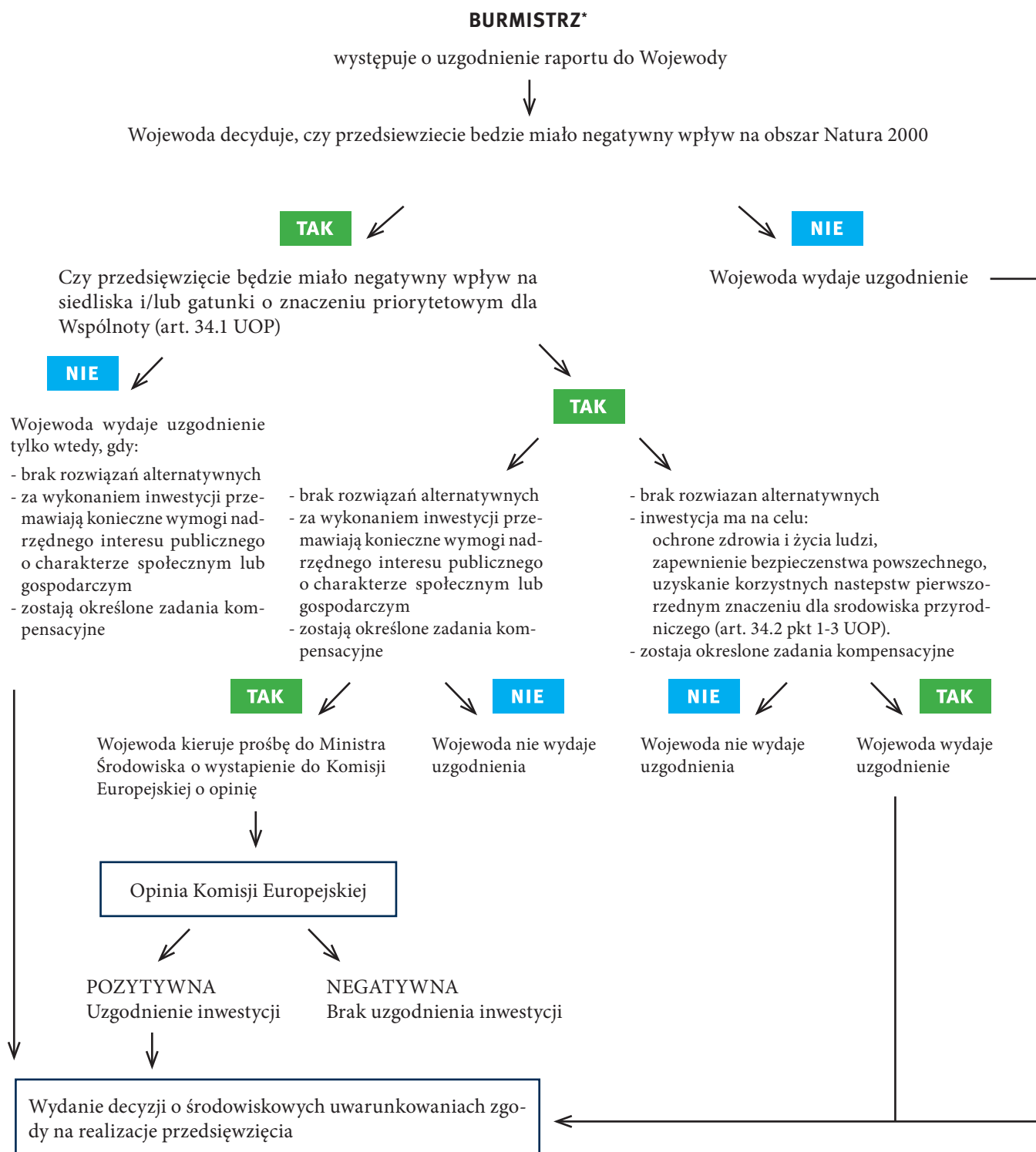
STAROSTA

Wydaje pozwolenie na budowę lub inną decyzję z art. 46 ust. 4 POŚ lub zgłoszenie z art. 46 ust. 4a POŚ



REALIZACJA PRZEDSIĘWZIĘCIA

SCHEMAT NR 2. Schemat postępowania administracyjnego w sprawie wydania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach zgody na realizację przedsięwzięcia i pozwolenia na budowę¹⁰ dla II grupy przedsięwzięć, na które nie został nałożony obowiązek sporządzenia raportu poprzez organ właściwy do przeprowadzenia oceny oddziaływania na środowisko.



SCHEMAT NR 3. Procedura pozyskania uzgodnienia dotyczące wydania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach zgody na realizację przedsięwzięcia na obszarze Natura 2000

Przypisy:

* organ właściwy do wydania decyzji środowiskowych uwarunkowaniach wójt/burmistrz/prezydent miasta.

- 1 Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. prawo ochrony środowiska (Dz. U. nr 62, poz. 627 z późn. zm.).
- 2 Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2003 r. nr 80, poz. 717, z 2004 r. Nr 6, poz. 41, Nr 141, poz. 1492).
- 3 Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. prawo budowlane (Dz. U. nr 89, poz. 414, tekst jednolity z 2003 r. nr 80, poz. 718 z późn. zm.).
- 4 Ustawa z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (Dz. U. nr 122 poz. 1198).
- 5 Ustawa z dnia 9 września 2000 r. o opłacie skarbowej (Dz. U. 2000 nr 86 poz. 960).
- 6 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. kodeks postępowania karnego (Dz. U. z roku 1997, nr 89 poz. 555).
- 7 Ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz. U. z dnia 22 lutego 1995 r.).
- 8 Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. nr 92, poz. 880, z późn. zm.).
- 9 Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. kodeks postępowania administracyjnego (tekst jednolity z 2000 r. Dz. U. nr 98, poz. 1071 z późn. zm.).
- 10 Pozwolenie na budowę wydawane w trybie Ustawy prawo budowlane.





fot. archiwum Popradzkiego Parku Krajobrazowego

Zakres

Od grudnia 2005 r. do czerwca 2006 r. Pracownia na rzecz Wszystkich Istot przeprowadziła szeroko zakrojony monitoring szkodliwych inwestycji turystyki masowej, planowanych lub realizowanych na terenach cennych przyrodniczo polskich Karpat.

Monitoringiem objęte były instytucje odpowiedzialne za planowanie i rozwój turystyki oraz ochronę przyrody: 142 urzędy gmin i miast karpackich, 20 starostw powiatowych, 6 karpackich parków narodowych, 13 karpackich parków krajobrazowych, 35 nadleśnictw z obszaru Karpat, śląski, małopolski i podkarpaccy wojewódzki konserwator przyrody oraz regionalne dyrekcje Lasów Państwowych z tychże województw.

Wysłano 243 wnioski o udostępnienie informacji publicznych i informacji o środowisku, 14 wniosków o umożliwienie spotkania celem pozyskania takich informacji, włączono się w 13 postępowań w sprawie ustalenia lub wprowadzenia zmian w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego dla planowania infrastruktury turystyki masowej, głównie inwestycji narciarstwa zjazdowego na terenach cennych przyrodniczo w Karpatach. Ponadto na bieżąco prowadzony jest monitoring 22 zamierzeń oraz postępowań w sprawie wprowadzenia takiej infrastruktury. W ramach działań monitoringowych, w celu pozyskania dodatkowych lub uzupełniających informacji przeprowadzono ok. 200 rozmów telefonicznych.

Cele i metody

Celem prowadzonego monitoringu było **pozyskanie kompetentnych i rzetelnych informacji na temat planowania i realizacji infrastruktury turystyki masowej na terenach cennych przyrodniczo oraz nawiązanie dialogu w celu wypracowania dobrych zasad współpracy dla ochrony przyrody i umożliwienia zrównoważonego rozwoju turystyki**. W związku z tym, w oparciu o Ustawę z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do in-

formacji publicznej (Dz. U. nr 112, poz. 1198), Ustawę z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. nr 62, poz. 627) oraz o Konwencję z Aarhus z dnia 25 czerwca 1998 r. (Dz. U. z 2003 r., nr 78 poz. 706) o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska, a także o Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2003/4/WE z dn. 28 stycznia 2003 r. w sprawie dostępu do informacji dotyczących środowiska, **zwrócono się do:**

1. Urzędów gmin i miast karpackich z wnioskiem o udzielenie informacji w zakresie:

- czy gmina/miasto posiada aktualny plan zagospodarowania przestrzennego (dla terenu całej gminy/miasta lub jej/jego fragmentów)? Jeżeli brak jest aktualnego planu, to na jakim etapie znajdują się prace planistyczne? Wnioskowano o pisemne poinformowanie Stowarzyszenia Pracownia na rzecz Wszystkich Istot o terminie konsultacji społecznych i debaty publicznej nad projektem planu;
- czy w planie (lub jego projekcie) oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy/miasta przewidziane są inwestycje o charakterze turystycznym?

Zwrócono się również z wnioskiem o przesłanie ich listy wraz z ogólną charakterystyką planowanych oraz już realizowanych inwestycji turystycznych.

2. Karpackich starostw powiatowych o udostępnienie spisu wszystkich wniosków w sprawie wydania w 2005 i 2006 roku pozwoleń na budowę inwestycji narciarstwa zjazdowego (tras narciarskich, wyciągów, kolei linowych), spisu wszystkich takich decyzji oraz o wykaz toczących się obecnie postępowań w sprawie wydania pozwoleń na budowę dla wszystkich inwestycji narciarstwa zjazdowego. Dodatkowo, celem sprawdzenia praktycznej realizacji art. 243 KPA Ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. (z późn. zm.) w piśmie do starostw zwrócono się z zapytaniem o informacje na temat wniosków w sprawie oraz pozwoleń wydanych w 2005 oraz 2006 r., i toczących się postępowań w sprawie wydania obowiązku lub braku obowiązku sporządzenia raportu oddziaływania na środowisko i decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach dla realizacji inwestycji turystyki masowej. Zgodnie z tym artykułem, starostwa powinny w ciągu 7 dni skierować wystosowany wniosek do właściwego organu, jakim w tym przypadku jest wójt, burmistrz lub prezydent miasta.

3. Karpackich parków narodowych (Bieszczadzkiego, Małgurskiego, Pienińskiego, Gorczańskiego, Tatrzańskiego, Babiońskiego) oraz 13 karpackich parków krajobrazowych zebranych w 5 zespołach (Zespół Karpackich Parków Krajobrazowych skupiający Czarnorzecko-Strzyżowski PK, Ciśniańsko-Wetliński PK, PK Doliny Sanu, Wetliński PK, Zespół Parków Krajobrazowych Pogórza skupiający

Ciężkowicko-Rożnowski PK, PK Pasma Brzanki, Wiśnicko-Lipnicki PK, Popradzki PK, Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego skupiający PK Beskidu Śląskiego, Żywiecki PK, PK Beskidu Małego, Zespół Parków Krajobrazowych w Przemyślu skupiający PK Gór Słonnych oraz PK Pogórza Przemyskiego) wystosowano wnioski o udzielenie informacji w zakresie:

- czy na terenie parku narodowego/parku krajobrazowego i w jego otulinie są planowane lub już realizowane inwestycje o charakterze turystycznym? Wnioskowano o listę takich inwestycji wraz z ogólną ich charakterystyką;
- na jakim etapie znajdują się prace nad projektem planu ochrony dla parku narodowego/parku krajobrazowego? Wnioskowano o podanie terminów, w jakich można składać uwagi i wnioski oraz o kopię dokumentu zawierającego realizowane zadania ochronne.

4. Dodatkowo zwrócono się z wnioskiem o umożliwienie odbycia konsultacji kolejno z: wojewódzkimi konserwatorami przyrody oraz dyrekcją parków narodowych i krajobrazowych w zakresie:

- planowanych i/lub realizowanych inwestycji turystyki masowej na terenach cennych przyrodniczo w województwach karpaccich/na terenie i w ramach otuliny parku;
- strategii ochrony karpaccich terenów cennych przyrodniczo, znajdujących się na terenie województwa, bądź też strategii ochrony parku;
- analizy zagrożeń wynikających z realizacji inwestycji turystyki masowej na terenach cennych przyrodniczo;
- zapisów dotyczących planowania, realizacji różnych form turystyki i inwestycji narciarstwa zjazdowego w wojewódzkiej strategii rozwoju turystyki, strategiach kierunków i zagospodarowania przestrzennego oraz planów zagospodarowa-

nia przestrzennego gmin karpaccich, znajdujących się na terenie województwa/parku.

5. Nadleśnictw zarządzających lasami obszarów karpaccich - wystosowano wnioski o udostępnienie informacji w zakresie:

- czy znajdujące się na obszarze nadleśnictwa tereny objęte takimi formami ochrony, jak parki narodowe, rezerваты, parki krajobrazowe itp. posiadają wyznaczone zadania ochronne lub obowiązujący i realizowany plan ochrony?
- czy na tych terenach lub w ich ewentualnych otulinach są planowane albo już realizowane inwestycje o charakterze turystycznym? Wnioskowano o listę takich inwestycji wraz z ogólną charakterystyką.

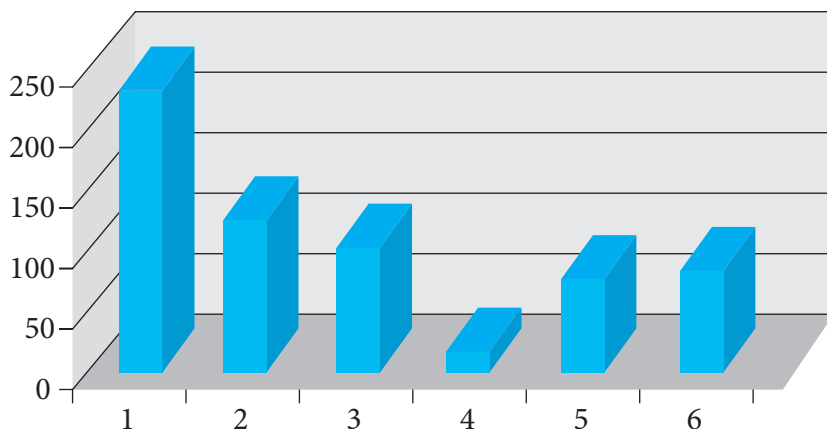
6. Regionalnych Dyrekcji Lasów Państwowych z prośbą o przesłanie kopii dokumentów:

- opinii wydawanych do wniosków do ministra środowiska, wojewody lub marszałka województwa w sprawie zmiany przeznaczenia gruntów leśnych na cele nierolnicze i nieleśne, związanych z planowanymi lub realizowanymi inwestycjami infrastruktury turystyki masowej i narciarstwa zjazdowego (trasy narciarskie, wyciągi, koleje linowe, platformy widokowe itp.), wydanych w ciągu ostatnich dwóch lat i w roku bieżącym;
- zgody (lub braku jej udzielenia) ministra środowiska, wojewody lub marszałka województwa w sprawie zmiany przeznaczenia gruntów leśnych na cele nieleśne, dotyczące planowania lub realizacji w ciągu ostatnich dwóch lat i w roku bieżącym inwestycji infrastruktury turystyki masowej i narciarstwa zjazdowego (trasy, wyciągi, koleje linowe, platformy widokowe itp.);
- decyzji o wyłączeniu obszarów leśnych z produkcji leśnej, a przeznaczonych pod inwestycje infrastruktury

Zestawienie zbiorcze efektów monitoringu

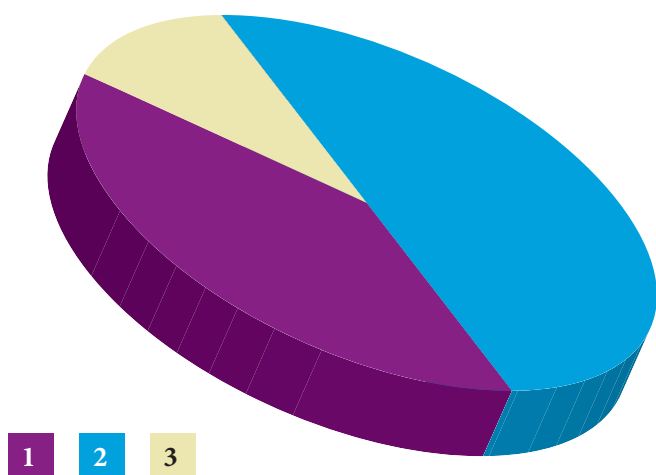
Badana instytucja	Liczba wysłanych wniosków	Liczba uzyskanych odpowiedzi	Liczba odpowiedzi udzielonych w terminie	Liczba odpowiedzi udzielonych po terminie	Liczba odpowiedzi zawierających pełną informację	Liczba odpowiedzi zawierających niepełną informację
Urząd gminy i miasta	142	40	30	10	18	22
Starostwo Powiatowe	20	20	20	-	-	20
Park Narodowy (wniosek o informację)	6	5	5	-	2	3
Park Krajobrazowy (wniosek o informację)	5	5	5	-	2	3
Park Narodowy i Park Krajobrazowy (wniosek o konsultację)	11	4	4	-	2	2
Wojewódzki Konserwator Przyrody	3	2	2	-	1	1
Nadleśnictwo	35	21	15	6	11	10
Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych	3	3	3	-	3	-

Tabela 1. Zestawienie instytucji, do których wystosowano wnioski o udzielenie informacji publicznych i informacji o środowisku oraz liczby i charakteru pozyskanych odpowiedzi.



Wykres 1. Liczba i charakter otrzymanych odpowiedzi na wnioski o udzielenie informacji publicznych i informacji o środowisku:

1. Suma wystosowanych wniosków o udzielenie informacji.
2. Liczba pozyskanych odpowiedzi.
3. Liczba odpowiedzi pozyskanych w ustawowo określonym terminie.
4. Liczba odpowiedzi pozyskanych po ustawowo określonym terminie.
5. Liczba odpowiedzi zawierających w swej treści pełną odpowiedź na wniosek.
6. Liczba odpowiedzi zawierających w swej treści niepełną odpowiedź lub podających informację, które w świetle prawa nie stanowią odpowiedzi na wniosek.



Wykres 2. Planowanie infrastruktury narciarstwa zjazdowego na obszarze polskich gmin karpackich objętych monitoringiem:

1. Procent gmin planujących rozwój infrastruktury narciarstwa zjazdowego na obszarach cennych przyrodniczo.
2. Procent gmin nie planujących rozwoju takiej infrastruktury.
3. Procent gmin planujących rozwój infrastruktury narciarstwa zjazdowego poza obszarami o wyjątkowych walorach przyrodniczych.

turystyki masowej i narciarstwa zjazdowego, wydanych w ciągu ostatnich dwóch lat i w roku bieżącym;

- oraz o udzielenie informacji na temat aktualnie prowadzonych postępowań dotyczących wydawania ww. opinii i decyzji dyrektora RDLP dla inwestycji polegających na budowie infrastruktury turystyki masowej i narciarstwa zjazdowego.

Analiza wyników

Jak wskazują wyniki, dostęp do informacji publicznych i informacji o środowisku jest w znaczącym stopniu bezprawnie ograniczany.

Informacje, o jakie się zwracaliśmy, stanowią w świetle Ustawy o dostępie do informacji publicznej i Ustawy prawo ochrony środowiska informację publiczną (art. 1, ust. 1 i art. 6 ust. 1 pkt. 1 i 4 Ustawy o dostępie do informacji publicznej z dn. 6 września 2001 r.) oraz informację o środowisku (art. 9 i art. 19 ust. 1, 2 i 3 Ustawy prawo ochrony środowiska z dn. 27 kwietnia 2001 r.), które to powinny być udostępnione bez zbędnej zwłoki i niejednokrotnie bez konieczności wystosowania pisemnego wniosku (art. 3 ust. 2 oraz art. 10 ust. 2, oraz art. 12 ust. 2 Ustawy

o dostępie do informacji publicznej z dn. 6 września 2001 r.). Na skierowane przez nas wnioski, instytucje te miały obowiązek odpowiedzieć w terminie nie dłuższym niż 14 dni (art. 2 i art. 4 ust. 1 oraz art. 14 ust. 1, 2 Ustawy o dostępie do informacji publicznej z dn. 6 września 2001 r.) oraz nie dłuższym niż miesiąc w przypadku informacji dotyczących środowiska (art. 21 ust. 1 POŚ). Dodatkowo, starostwa powiatowe były zobowiązane skierować wniosek o udostępnienie informacji nie należących w ich kompetencji do organu właściwego, objętego obowiązkiem posiadania wnioskowanych informacji.

Niestety, **na wystosowane 142 wnioski** do urzędów gmin i miast karpackich w formie listu zwykłego **otrzymaliśmy tylko 40 odpowiedzi** (37 pisemnych i 3 telefoniczne), w sumie stanowiących **28,2% wszystkich odpowiedzi, do których udzielenia urzędy były bezwzględnie zobowiązane na mocy prawa.**

Celem pozyskania interesujących nas informacji, ze względu na stopień złożoności procedur odwoławczych, uwarunkowania osobowo-techniczne oraz przede wszystkim zoptymalizowanie ochrony najcenniejszych obszarów przyrodniczych, zmuszeni byliśmy wybrać 29 gmin i miast o znaczeniu priorytetowym ze względu na swe walory przyrodnicze i możliwość rozwoju inwazyjnej turystyki. Do nich skierowaliśmy ponowne wnioski

o udzielenie informacji, tym razem w formie listu poleconego. Otrzymaliśmy 9 odpowiedzi, w związku z czym skierowaliśmy 3 skargi na bezczynność urzędników do prezydentów/wójtów/burmistrzów oraz 7 skarg na nieudzielanie informacji publicznej i informacji o środowisku do Samorządowego Kolegium Odwoławczego. Tylko jedną z siedmiu naszych skarg rozpatrzyło SKO, jednoznacznie potwierdzając jej słuszność. Dopiero te procedury umożliwiły nam wyegzekwowanie informacji, które musiały być udostępnione najpóźniej do miesiąca od dnia otrzymania pierwszego wniosku.

Kolejnych 10 gmin priorytetowych objęliśmy formą telefonicznego egzekwowania informacji – w tym przypadku wskaźnik uzyskanych pełnych informacji wyniósł 30%. Niestety, reszta uzyskanych informacji okazała się niepełna lub nie stanowiła w świetle prawa odpowiedzi na pytanie.

Celem uzyskania informacji z gmin i miast, które nie odpowiedziały na wniosek, a nie zostały ujęte jako priorytetowe, wykonaliśmy ponad 100 rozmów telefonicznych z wydziałami architektury i planowania przestrzennego stosownych urzędów. Dodatkowo, w celu pozyskania informacji w sprawach, w których w postępowanie administracyjne lub monitoring włączyło się Stowarzyszenie, wykonaliśmy ponad 50 rozmów telefonicznych.

Celem pozyskania sprawdzonych informacji, możliwości wglądu do dokumentów i nawiązania współpracy wykonano dodatkowo szereg delegacji i wizji lokalnych.

W przypadku wniosków skierowanych do starostw powiatowych otrzymaliśmy odpowiedzi z wszystkich instytucji (warto jednak zaznaczyć, iż nauczeni wcześniejszym doświadczeniem, skierowaliśmy wszystkie wnioski listem poleconym wraz z informacją o projekcie prowadzonym przez nasze Stowarzyszenie), lecz **ani jedna z nich** nie skierowała naszego wniosku do organu właściwego rozpatrzeniu jego części, nie wynikającej bezpośrednio z kompetencji starosty.

W przypadku parków narodowych i parków krajobrazowych odpowiedzi obejmowały zakres pytań, lecz tylko w 4 na 11 wniosków załączono kopię dokumentów planu ochrony lub zadań ochronnych. Również tylko 4 spośród 11 parków wyraziły gotowość odbycia konsultacji.

Z nadleśnictw otrzymaliśmy 60% wszystkich prawnie wymaganych odpowiedzi, przy czym tylko 11 z 21 zawierało w swej treści pełną informację.

W przypadku Regionalnych Dyrekcji Lasów Państwowych otrzymaliśmy wszystkie żądane odpowiedzi, które były pełne i wyczerpujące.

Z kolei jeden z trzech wojewódzkich konserwatorów przyrody nie odpowiedział na nasze pismo w sprawie konsultacji; zaledwie jeden z nich wyraził chęć uczestnictwa w takim spotkaniu.

Jak wynika z przedstawionych danych, nie dość, iż w sposób znaczący, bezprawnie utrudniany jest dostęp do publicznie dostępnych danych, to nawiązanie współpracy celem ochrony przyrody i zapewnienia możliwości zrównoważonego rozwoju turystyki, jest niemal niemożliwe. Większość instytucji w sposób niemal bezkarny (niejednokrotnie spotykaliśmy się z arogancją ze strony urzędników) nie wypełnia prawem nałożonych na nie obowiązków w zakresie współpracy ze społeczeństwem. Często dopiero interwencje u wyższych organów administracji umożliwiały wyegzekwowanie pewnych obowiązków.

Co więcej, skierowaliśmy również do części karpackich gmin, nadleśnictw, parków narodowych i krajobrazowych, wojewódz-

kich konserwatorów przyrody, wojewodów i starostw zaproszenie na konferencję naukowo-społeczną, w którym zaznaczaliśmy, iż celem jej będzie nawiązanie społecznego dialogu w kwestii zagospodarowywania turystycznego polskich gór, ochrony bezcennej przyrody Karpat i zrównoważonego rozwoju turystyki. Niestety, na konferencję przybyli tylko nieliczni przedstawiciele kilku gmin, nadleśnictw i parków krajobrazowych.

Pomimo poważnych barier na drodze pozyskiwania informacji, z zebranych przez nasze Stowarzyszenie danych wynika, iż **spośród 76 objętych szczegółowym monitoringiem gmin i miast karpackich, aż połowa (38) planuje lub realizuje inwestycje turystyki masowej, mogące znacząco wpływać lub bezpośrednio zagrażać obszarom cennym przyrodniczo w Karpatach.**

Z pozostałych 38 gmin, 26 z nich nie planuje i nie realizuje inwestycji turystyki masowej, a w 12 gminach są planowane lub realizowane inwestycje turystyki masowej, lecz bezpośrednio nie zagrażają one walorom przyrodniczym regionu.

Stowarzyszenie Pracownia na rzecz Wszystkich Istot włączyło się w 13 postępowań w sprawie ustalenia lub wprowadzenia zmian w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego dla planowania infrastruktury turystyki masowej. Głównie są to inwestycje narciarstwa zjazdowego na terenach cennych przyrodniczo w Karpatach. Na bieżąco prowadzimy również monitoring 22 zamierzeń oraz toczących się postępowań w sprawie wprowadzenia takiej infrastruktury. W ramach wnoszonych uwag i wniosków postulowaliśmy o niedopuszczenie możliwości zabudowy przedmiotowych terenów cennych przyrodniczo, objętych planowaniem inwestycji turystyki masowej i lokowania infrastruktury obsługi turystycznej, w szczególności inwestycji narciarstwa zjazdowego. W ramach uzasadnienia przyrodniczo-prawnego takiego stanowiska powoływaliśmy się głównie na prawodawstwo krajowe i unijne chroniące cenne ekosystemy (Prawo ochrony środowiska, Ustawa o ochronie przyrody, Dyrektywa Siedliskowa i Ptasia), często jednoznacznie zakazujące realizacji tego typu inwestycji i wprowadzania drastycznych zmian w środowisku naturalnym.

Wyraźnie zaznacza się więc trend zagospodarowywania polskich gór w kierunku realizacji infrastruktury turystyki masowej, głównie planowania rozwoju infrastruktury narciarstwa zjazdowego. Co więcej, najczęściej dopuszcza się ich realizację w miejscach cennych przyrodniczo, nawet na obszarach europejskiej sieci obszarów chronionych Natura 2000, w parkach krajobrazowych czy w otulinach parków narodowych, gdzie powodują one bezpowrotną utratę prawnie chronionych wartości przyrodniczych.

Wnioski z przeprowadzonego monitoringu

W trakcie przeprowadzania działań monitoringowych, w sposób znaczący, wbrew obowiązującemu prawu, utrudniane było zapoznanie się z publicznie dostępnymi danymi i informacjami o środowisku. Niejednokrotnie spotkano się również z odmową udzielenia informacji, które w sposób prawnie zagwarantowany podlegają publicznemu udostępnieniu. Taki stan rzeczy niejednokrotnie wynika z błędnego, lecz specyficznego i wyraźnego podejścia organów administracyjnych do pozarządowych organizacji ekologicznych. Wyraża się ono w przekonaniu, iż organizacje ekologiczne za główny cel swojej działalności uważają blokowanie inwestycji.

W trakcie około dwustu rozmów telefonicznych, przeprowadzonych w ramach działań monitoringowych, a także w trakcie włączania się w procedury administracyjne, często spotykano się z zarzutami skierowanymi do organizacji, która to rzekomo „zawsze musi coś utrudniać i niepotrzebnie przeszkadzać”. Wyraźnie pokutuje brak partnerskiego podejścia organów decyzyjnych do społeczeństwa i organizacji pozarządowych. Bezpodstawnie neguje się ich kompetencje, możliwości i zasadność celów ich działania. Promuje się tylko wizje zgodne z oczekiwaniami bogatych i potężnych inwestorów, którzy jako główny cel stawiają maksymalizację własnych zysków.

Organizacje społeczne i konkretni ludzie dość często występują w obronie własnego interesu oraz w imię ochrony wspólnego bogactwa, jakim na pewno jest bezcenna i unikatowa przyroda. Niejednokrotnie jednak nie mają oni wystarczającej siły przebicia w porównaniu z możliwościami inwestorów, mechanizmami reklamy, promowanymi mitami czy z systemem narzędzi i mechanizmów wykorzystywanych do mnożenia dochodów i innych korzyści różnych lobby.

Pokutuje również powszechna niewiedza dotycząca zagadnień wartości oraz znaczenia dzikiej i niezagospodarowanej przyrody, podstaw ekonomii, socjologii czy prawa.

Wyraźnie obserwowalny jest trend zabudowywania gór infrastrukturą narciarską niemalże na siłę, wbrew uwarunkowaniom ukształtowania terenu, zmianom klimatycznym, trendom ekonomicznym i przede wszystkim wbrew potrzebom ochrony przyrody.

Zjawisko to może być bezpośrednim efektem szerokiego lobbingu, polegającego na promocji jednostronnego podejścia do gór, które rzekomo powinny być dostosowane tylko do potrzeb narciarzy. Turystyka przyrodnicza, krajobrazowa czy agroturystyka, które przecież obecnie stają się coraz popularniejsze i coraz częściej poszukiwane przez turystów, zarówno z Polski, jak i z innych krajów, tracą możliwości realizacji na skutek rozwoju wizji zarobkowania wielkich inwestorów narciarskich. A przecież takie formy turystyki, które opierają się na lokalnej kulturze, zasobach przyrody i potencjale społeczności, nie dość, iż umożliwiają kontemplację piękna i tradycji, to dodatkowo, poprzez wspieranie ich rozwoju oraz skuteczną ochronę, stają się długodystansowym i stabilnym źródłem dochodów dla poszczególnych mieszkańców karpaccich gmin.

Warto przeanalizować trendy w zagospodarowaniu turystycznym polskich Karpat, szczególnie w świetle spodziewanego rychłego upadku stacji narciarskich, niedostosowanych do zmieniających się warunków klimatyczno-pogodowych, przy jednoczesnym coraz silniej zauważalnym wzroście popytu na różnorodne formy turystyki krajobrazowej, przyrodniczej, etnograficznej, historycznej czy agroturystyki.

Analiza wybranych przypadków planowania infrastruktury turystyki masowej na terenach cennych przyrodniczo w polskich Karpatach

W wyniku przeprowadzonego monitoringu pozyskano szereg informacji dotyczących planowania i realizacji inwestycji infrastruktury narciarstwa zjazdowego na terenach cennych przyrodniczo na obszarze polskich Karpat. W ramach działań monitoringowych skupiono się głównie na planowaniu przedsięwzięć turystyki masowej, których realizacja w sposób zna-

czący zagrozić może walorom przyrodniczym gmin szczególnie cennych pod tym względem. Poniższe analizy przeprowadzono w sposób wieloaspektowy, tak by obiektywnie przedstawić okoliczności planowania i skutki realizacji konkretnych przedsięwzięć infrastruktury narciarstwa zjazdowego na walory przyrodnicze poszczególnych gmin.

I. Brenna – wyciągi na górę Kotarz

1. Położenie, wartości przyrodnicze, status ochrony lokalnej przyrody

Brenna to wieś letniskowa, położona w województwie śląskim, nad rzekami Brennica i Leśnica, na terenie Beskidu Śląskiego. Znajduje się między pasmem Równicy a Klimczokiem i Błatnią. Brenna określana bywa mianem „Bramy Beskidów”. Niedaleko Brennej leży góra Kotarz (974 m n.p.m.), po jej drugiej stronie znajduje się Szczyrk.

Walory przyrodniczo-krajobrazowe terenu podkreśla jego status ochrony – obszar umiejscowiony jest w granicach Parku Krajobrazowego Beskidu Śląskiego, ponadto teren ten posiada status lasów o znaczeniu wodo- i gleboochronnym. Obszar tzw. Beskidu Węgierskiego, obejmujący przedmiotowy rejon góry Kotarz, stanowi jedyny korytarz łączący siedliska Natura 2000 i z tej racji podlega ochronie przed zniszczeniem (art. 10 Dyrektywy Siedliskowej). W ramach opracowania „Projekt korytarzy ekologicznych łączących europejską sieć Natura 2000 w Polsce” (Jędrzejewski i in., 2005), obszar ten stanowi fragment krajowego południowego korytarza migracyjnego i jako taki również jest proponowany do włączenia w sieć Natura 2000.

Jest to teren o dużym znaczeniu dla zachowania bioróżnorodności. Zidentyfikowano tu 17 rodzajów siedlisk z załącznika I Dyrektywy Siedliskowej – jednym z cenniejszych są fragmenty lasów o charakterze naturalnym. Występuje tu 16 gatunków z załącznika II Dyrektywy Siedliskowej, w tym udokumentowane bytowanie i migracje wilka. Znajdują się tu lasy o charakterze zbliżonym do typowej puszczy karpacciej. Ponadto występują rzadkie gatunki ryb, w tym 3 gatunki z załącznika II DS oraz rzadkie gatunki roślin i bezkręgowców.

2. Opis i cel przedsięwzięcia

Gminy Brenna i Szczyrk planują połączyć obie miejscowości wyciągami krzesełkowymi. Brenna poprzez Przełęcz Karkoszczonka i pobliskie szczyty (m.in. Kotarz) sąsiaduje bowiem ze Szczyrkem. Planowany wyciąg biegłby przez górę Kotarz.

Obok wyciągu krzesełkowego ma powstać nartostada o długości 1,5 km. Budowany wyciąg byłby połączony kolejnym wyciągiem krzesełkowym z istniejącą trasą narciarską w rejonie Soliska w Szczyрку, jednego z tłumniej odwiedzanych w Beskidach. Projekt przewiduje też budowę na Kotarzu małego schroniska oraz drogi przeznaczonej dla niewielkiego ruchu lokalnego.

Pomysłodawcami projektu są gmina Brenna i Stowarzyszenie Rozwoju Gminy Brenna, wspierani przez Regionalną Izbę Gospodarczą w Katowicach, Górnośląską Agencję Przekształceń Przedsiębiorstw w Katowicach S.A., przy współpracy gminy Szczyrk.

Celem powstania inwestycji jest rozwój turystyczny (głównie o profilu narciarskim) obu gmin, możliwość lepszego przemieszczania się turystów i mieszkańców pomiędzy obiema miejscowościami.

Jak pisała w 2004 roku „Gazeta Wyborcza”, całość inwestycji ma kosztować co najmniej 40 mln zł.

3. Zagrożenie – możliwość wystąpienia skutków negatywnych

Głównym zagrożeniem jest dążenie do realizacji połączenia Brennej i Szczyrku przez wyciąg krzesiówkowy, co spowoduje zwiększenie presji na kilka rezerwatów przyrody oraz na Park Krajobrazowy Beskidu Śląskiego.

Budowa wyciągu krzesiówkowego i trasy narciarskiej przez Kotarz to również konieczność wycięcia kilku hektarów prawnie chronionego lasu.

Presja na zagospodarowane tereny będzie trwać cały rok – zarówno w zimie, jak i w lecie, a tym samym utrudniona zostanie migracja zwierząt, w tym jednej z watah wilków, co w konsekwencji może spowodować jej zagładę. Zagrożona wataha to najbardziej na zachód wysunięta grupa tych zwierząt, na południu Polski. Ponadto zniszczony zostanie krajobraz, zwiększy się erozja gleb, zniszczeniu ulegną siedliska wielu gatunków flory i fauny, w tym gatunków rzadkich i chronionych.

4. Obecny stan realizacji przedsięwzięcia

W rejonie Brennej i Szczyrku istnieje kilkadziesiąt wyciągów narciarskich o różnych długościach tras. Brenna dysponuje obecnie ok. 15 wyciągami, również w rejonie góry Kotarz (wyciągi Kotarz I i Kotarz II). Szczyrk jest jednym z bardziej znanych w Polsce ośrodków sportów zimowych, gdzie znajdują się liczne trasy narciarskie.

Idea połączenia obu gmin kolejką krzesiówkową ma spore poparcie w środowisku lokalnym. Gmina Brenna przy współpracy ze Stowarzyszeniem Rozwoju Gminy Brenna, Górnośląską Agencją Przekształceń Przedsiębiorstw w Katowicach S.A. oraz Regionalną Izbą Gospodarczą z Katowic wystąpiła do Unii Europejskiej o wsparcie rozwoju Brennej środkami unijnymi. Powstał projekt „Program rozwoju przedsiębiorczości zintegrowanych potencjałów turystycznych gminy Brenna” w ramach programu Phare 2003. Finansowy wkład Unii Europejskiej, w wysokości 50 tys. euro, ma pozwolić na rozpoczęcie nowych inwestycji w Brennej, m.in. udostępnienie turystyczne rejonu góry Kotarz, tak aby – jak piszą o swoim projekcie sami pomysłodawcy – „powstał prawdziwie alpejski kurort”.

Opracowano tzw. Model Wspólnego Inwestowania oraz biznesplan wyciągów i tras narciarskich na zboczach Kotarza. Prowadzona jest szeroka akcja promocyjna, popularyzująca pomysł, by przyciągnąć potencjalnych inwestorów.

Pod kierunkiem Regionalnej Izby Gospodarczej w Katowicach i Urzędu Gminy powstaje miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego oraz wprowadzane są zmiany w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, które mają stworzyć podwaliny prawne dla możliwości rozpoczęcia procesu realizacji przedsięwzięcia.

Warto ponadto dodać, że inwestycje zagospodarowania narciarskiego gór posiadają poparcie Starosty Powiatowego w Cieszynie oraz podkreślić fakt, że żaden z inwestorów i pomysłodawców nie dostrzegą w realizacji inwestycji jakiegokolwiek zagrożenia dla przyrody Beskidu Śląskiego.

5. Zgodność planowanej inwestycji z obowiązującymi przepisami, w tym z przepisami Unii Europejskiej

Na mocy Dyrektyw Rady Europy tzw. Siedliskowej i Ptasiej, wszystkie obszary, które były proponowane do włączenia w europejską sieć obszarów chronionych Natura 2000, a nie weszły do niej bezpośrednio, podlegają takiej samej ochronie jak obszary włączone w sieć. Na takich obszarach zabrania się realizacji jakichkolwiek inwestycji mogących w sposób znaczący wpły-

wać na stan siedlisk i gatunków zwierząt, dla których ochrony zostały one powołane. Planowana inwestycja jest zaliczana do przedsięwzięć mogących w sposób znaczący wpływać na środowisko, ponieważ wiąże się z nią zarówno wielkopowierzchniowe wycinki, degradacja licznych siedlisk zwierząt prawnie chronionych, jak i długodystansowa uciążliwość zrealizowanego przedsięwzięcia.



» fot. Jacek Zachara

Przedmiotowy obszar na mocy Zarządzenia nr 16, Ministra Ochrony Środowiska Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dn. 24 stycznia 1995 r. otrzymał status lasów o znaczeniu wodo- i gleboochronnym i niedozwolone jest prowadzenie na jego obszarze działań mogących wpłynąć niekorzystnie na te właściwości.

Obszar ten znajduje się również w granicach Parku Krajobrazowego Beskidu Śląskiego i koniecznym jest przestrzeganie zapisów dotyczących ochrony jego przyrody i krajobrazu.

Ponad to, instytucje i osoby promujące pomysł zagospodarowania Kotarza w kierunku rozwoju infrastruktury narciarskiej, działają niezgodnie z art. 80 Ustawy prawo ochrony środowiska. Artykuł ten jednoznacznie stwierdza, iż reklama lub inny rodzaj promocji towaru lub usługi nie powinny zawierać treści propagujących model konsumpcji sprzeczny z zasadami ochrony środowiska, a w szczególności wykorzystywać obraz dzikiej przyrody do promowania produktów i usług negatywnie wpływających na środowisko przyrodnicze.

6. Nasze działania

W związku z realnie istniejącym zagrożeniem zniszczenia walorów przyrodniczo-krajobrazowych terenu, Pracownia wystąpiła z wnioskami do Urzędu Gminy w Brennej.

16 marca 2006 r. Pracownia złożyła wnioski do projektu zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Brenna, zwracając uwagę m.in. na: konieczność ochrony i poprawę stanu przyrodniczego gminy poprzez zachowanie ciągłości korytarzy ekologicznych oraz spójności systemu obszarów chronionych gminy i okolic wraz z obszarami proponowanymi do ochrony w ramach sieci Natura 2000; stosowanie zasad rozwoju i turystyki bez silnej ingerencji w środowisko przyrodnicze, w oparciu o istniejącą infrastrukturę i sieć szlaków oraz z uwzględnieniem chłonności przyrodniczej poszczególnych obszarów.

12 czerwca 2006 r. Pracownia złożyła do Urzędu Gminy w Brennej wniosek do projektu zmian miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru Kotarz-Węgierski-Sięgi-

Hołcyna, w którym postulowała o niedopuszczenie możliwości zabudowy przedmiotowego terenu i lokowania infrastruktury obsługi turystycznej, w szczególności inwestycji narciarstwa zjazdowego. O zgłoszeniu wniosku zadecydowały przyczyny natury przyrodniczej i prawnej:

- teren objęty planowaniem zagospodarowania proponowany był do włączenia do tzw. „Shadow List” Natury 2000;
- obszar tzw. Beskidu Węgierskiego stanowi jedyny korytarz łączący pasma Klimczoka i Skrzycznego, fragment krajowego południowego korytarza migracyjnego;
- jest obszarem występowania siedlisk i gatunków znajdujących się w Dyrektywach Siedliskowych;
- jest ostoją typowej fauny Puszczy Karpackiej;
- lasy tego obszaru mają znaczenie wodo- i gleboochronne;
- stanowisko Rady Naukowo-Społecznej Leśnego Kompleksu Promocyjnego „Lasy Beskidu Śląskiego” mówi o konieczności lokalizacji inwestycji tylko na obrzeżach masywów leśnych;
- obszar znajduje się w granicach Parku Krajobrazowego Beskidu Śląskiego, w związku z czym konieczna jest ochrona jego przyrody i krajobrazu.

Wniosek Pracowni zawiera postulat wprowadzenia bezwzględnie zakazu poszerzania lub rozbudowy terenów narciarskich oraz wprowadzania infrastruktury towarzyszącej (instalacji sztucznego naśnieżania, sieci drogowej, obiektów małej gastronomii) na terenach leśnych i przyrodniczo cennych.

7. Ocena łączna. Wnioski

Dalszy rozwój infrastruktury narciarstwa zjazdowego na przedmiotowym obszarze nie jest ani niezbędny ani konieczny dla zapewnienia sprawnego funkcjonowania już istniejących na tym terenie ośrodków narciarskich. Z górą Kotarz sąsiadują silnie rozbudowane i sięgające szeroko sieci wyciągów i tras narciarskich. Niedopuszczalnym jest więc poświęcenie resztek dzikiej przyrody celem mnożenia już i tak silnie rozbudowanej infrastruktury narciarskiej. Budowa planowanej inwestycji bezprowrotnie zniszczy bezcenne obszary przyrodnicze, chronione na podstawie prawa wspólnotowego i krajowego właśnie ze względu na wybitne i unikatowe walory naturalne. Realizacja inwestycji stanie więc jednoznacznie w sprzeczności z prawem ochrony przyrody i zasadami zrównoważonego rozwoju. Co więcej, w efekcie wycinki lasów, miejscowa ludność straci obszar o wyjątkowym znaczeniu wodo- i gleboochronnym, również na mocy prawa krajowego podlegający ochronie. Pomysł budowy inwestycji jest ponadto silnie promowany przez inwestorów, przy jednoczesnym braku akceptacji dla tego pomysłu ważnego organu doradczego, jakim jest Rada Naukowo-Społeczna Leśnego Kompleksu Promocyjnego „Lasy Beskidu Śląskiego”.

II. Koszarawa – centrum sportu i rekreacji

1. Położenie, wartości przyrodnicze, status ochrony lokalnej przyrody

Wieś Koszarawa to najbardziej na wschód wysunięta miejscowość powiatu żywieckiego, malowniczo położona w dolinie rzeki Koszarawy (prawy dopływ Soły) i otoczona górami (Lachów Groń – 1045 m n.p.m., Jałowiec – 1110 m n.p.m.). 50% powierzchni gminy stanowią lasy, w których często obserwować można dziką zwierzynę i zbierać bogato tam występujące owoce runa leśnego. Brak przemysłu jest gwarancją czystego górskiego

powietrza i czystej wody w Koszarawie i jej dopływach. O czystości wód świadczy duża liczba górskich pstrągów. Ze względu na fakt, iż pola uprawne są trudno dostępne, dalej stosuje się tu zwykłe kosy, naturalne nawozy itp.

W marcu bieżącego roku obszar ten wraz z wieloma innymi cennymi przyrodniczo terenami został zaproponowany jako rozszerzenie tzw. „Shadow List” – obszarów proponowanych do włączenia w sieć Natura 2000. Ostoja „Górna Soła z Koszarawą” o łącznej powierzchni 171,66 ha miałyby chronić bezcenną rzekę i lasy na obszarze gmin Jeleśnia, Koszarawa, Świnna, Żywiec.

Brzanka, głowacz białopłetwy i minóg strumieniowy występujące w miejscowej, wciąż czystej rzece, to gatunki ryb bardzo rzadkie w skali Europy i zagrożone wyginięciem. Zagrożeniem dla tych gatunków są zanieczyszczenia rzek, regulacje brzegów i pobór kruszywa z dna. W ramach działań ochronnych właśnie proponuje się ograniczyć lub zaniechać takich praktyk.

2. Opis i cel przedsięwzięcia

Gmina Koszarawa planuje rozwijać turystykę poprzez promocję narciarstwa zjazdowego i ekstremalnych sportów letnich. W przygotowywanym studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gmina Koszarawa przewiduje budowę wyciągów. Planowana inwestycja pn. Centrum Sportu i Rekreacji „Koszarawa” to 14 wyciągów, które mają znajdować się m.in. na Lachów Groniu (1045 m n.p.m.), Nowinach (865 m n.p.m.), Lanc Koronie (801 m n.p.m.).

Urząd gminy w Koszarawie napisał w piśmie skierowanym do Pracowni, że celem działań gminy jest rozwój turystyki, który „w opracowaniach planistycznych, jak i świadomości społecznej uznano za czynnik kluczowy dla wzrostu gospodarczego”. Turystyka jest obecnie znaczącym źródłem dochodów, w przyszłości według planów gminy ma stanowić główne źródło dochodów mieszkańców gminy. Rozwój narciarstwa ma sprzyjać rozwojowi tej dziedziny życia gospodarczego gminy.

3. Zagrożenie – możliwość wystąpienia skutków negatywnych

Głównym zagrożeniem jest promowanie idei rozwoju gminy głównie poprzez jednostronną wizję turystyki – narciarstwa zjazdowego wraz z położeniem nacisku na rozwój sportów ekstremalnych. Według wstępnych planów, Centrum Sportu i Rekreacji „Koszarawa” ma składać się z 14 wyciągów krzesełkowych i orczykowych o maksymalnej długości 2500 metrów, głównie w rejonie szczytów Lachów Groń i Lanc Korona.

fot. archiwum PnrWI



Tak pojmowany rozwój gminy będzie miał destrukcyjny wpływ na środowisko przyrodnicze Beskidu Żywieckiego, tym bardziej, że – co podkreślał sam Urząd Gminy w Koszarawie – tereny gminy posiadają wysokie walory przyrodnicze. Teren objęty planowaniem jest ważną częścią Beskidu Żywieckiego, łączącego Żywiecki Park Krajobrazowy z Babiogórskim Parkiem Narodowym. Porośnięte lasem wzniesienia wokół Koszarawy stanowią ważne siedliska dla wielu górskich gatunków roślin i zwierząt oraz specyficzne przyrodnicze zaplecze, gdzie swą strefę ochronno-buforową mogą posiadać zwierzęta migrujące między cennymi przyrodniczo obszarami Beskidu Żywieckiego. Co więcej, obszary objęte planowaniem wyróżnia malowniczy krajobraz, który może ulec znacznemu oszpeceniu poprzez budowę sieci kolejek, wyciągów i tras narciarskich. Znamienne w dodatku jest to, że promowanie rozwoju gminy poprzez intensyfikację narciarstwa zjazdowego dokonywane jest pod hasłami zrównoważonego rozwoju.

4. Obecny stan realizacji przedsięwzięcia

Działania gminy koncentrują się głównie na kwestiach planistycznych. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Koszarawa zaplanowano budowę wyciągów. Obecnie gmina nie posiada aktualnego planu zagospodarowania przestrzennego. Według treści pisma Urzędu, nadesłanego do Pracowni, „Dopiero po wykonaniu planów przestrzennego zagospodarowania będziemy poszukiwać inwestorów i zachęcać do inwestowania w gminie, a między innymi do budowania wyciągów”. W związku z tym, jak wynika z informacji przekazanej przez UG Koszarawa, gmina nie posiada żadnej dokumentacji projektowo-kosztorysowej planowanych wyciągów i tras zjazdowych.

Podana informacja dotycząca zachęcania przedsiębiorców do inwestowania w gminie dopiero po wykonaniu planów przestrzennego zagospodarowania, zdaje się brzmieć nieprawdźwie w porównaniu z wypowiedzią znajdującą się w wywiadzie, którego udzielił starosta powiatu Andrzej Zieliński pismu „Nad Sołą i Koszarawą” (nr 10, 15 maja 2003 r.). Starosta informuje w rozmowie, że „W gminie Koszarawa, a konkretnie w Koszarawie Bystrej inwestorzy austriaccy i polscy przystępują do stworzenia centrum narciarskiego – projekt centrum jest już gotowy”. Te informacje mogą sugerować, że prace projektowe idą pełną parą i być może są mocno zaawansowane.

5. Zgodność planowanej inwestycji z obowiązującymi przepisami, w tym z przepisami Unii Europejskiej

Obszar, na którym planowane są inwestycje, nie jest objęty żadną formą ochrony przyrody, nie wchodzi również w skład europejskiej sieci obszarów chronionych Natura 2000. Lasy Koszarawy jednak posiadają status lasów wodo- i glebochronnych i w myśl prawa, jako takie podlegają pewnej ochronie. W tym przypadku również szeroki lobbing i promocja ośrodka staje w sprzeczności z zapisami art. 80 POŚ, jednoznacznie zakazującego reklamy towarów i usług szkodzących środowisku przyrodniczemu.

6. Nasze działania

Pierwsze pismo do Urzędu Gminy Pracownia wystosowała 8 grudnia 2005 r., a odpowiedź otrzymała 3 stycznia 2006 r. Urząd Gminy poinformował, że w studium i planie przewidziane są inwestycje o charakterze turystycznym, takie jak wyciągi narciarskie, a także, iż obecnie nie są realizowane żadne inwestycje o charakterze turystycznym.

Celem uściślenia informacji podanych w piśmie, przedstawicielka stowarzyszenia odbyła telefoniczną rozmowę z podinspekto-

rem z Wydziału Architektury Urzędu Gminy w Koszarawie. 22 lutego 2006 r. Pracownia wystąpiła z wnioskiem o udostępnienie informacji o środowisku, w szczególności informacji, na jakich terenach w ramach planu zagospodarowania przestrzennego zamierza się usytuować wyciągi i trasy narciarskie na terenie gminy Koszarawa wraz z podaniem dokładnej lokalizacji przedmiotowych inwestycji – nazw miejscowości, ulic, gór lub wzniesień. Ponieważ nie uzyskano odpowiedzi na wystosowane pismo, doszło do naruszenia prawa przez Urząd Gminy, więc stowarzyszenie skierowało skargę (15 maja 2006 r.) na nie udzielenie informacji publicznej przez urząd gminy do Wójta Gminy Koszarawa. Dane, o jakie proszono są informacjami o charakterze informacji publicznej, które w świetle art. 1, art. 2, art. 4, art. 6 ust. 4a, art. 10 Ustawy z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (Dz. U. nr 112, poz. 1198 z 2001 r. z późn. zm.), powinny być udostępnione bez zbędnej zwłoki. Dopiero po ponagleniu, z ponad miesięczną zwłoką (17 czerwca 2006 r.), Pracownia otrzymała pismo z Urzędu Gminy, w którym podano wszystkie wnioskowane informacje. Fakt poprawy współpracy między stowarzyszeniem a Urzędem Gminy miał miejsce dopiero – niestety – po wystosowaniu skargi na bezczynność urzędników.

7. Ocena łączna. Wnioski

Pomysł realizacji przedsięwzięcia polegającego na stworzeniu wielkiego ośrodka narciarskiego na obszarach o maksymalnej wysokości nieco ponad 1000 m n.p.m., jest w świetle najnowszych badań (Kurek W., 2004) z góry skazany na niepowodzenie. Wskutek zmian klimatycznych tracą na znaczeniu trasy poniżej 1000 m n.p.m., ponieważ ich eksploatacja będzie nieekonomiczna, a przez to także ich atrakcyjność znacząco spadnie. Natomiast bezpowrotnie zniszczeniu ulegnie bezcenna i ważna dla efektywnej ochrony Beskidu Żywieckiego przyroda tego terenu.

Budowa tak wielkiego ośrodka musiałaby zakładać kilkunastohektarowe wycinki lasów, zmiany przeznaczenia terenów leśnych i rolnych na cele inwestycyjne, zwiększenie presji na dziewicze tereny górskie, zniszczenie krajobrazu. Warto podjąć próbę analizy zysków i strat wynikających z realizacji turystyki masowej na terenach o dogodnych warunkach dla rozwoju turystyki przyrodniczej, krajobrazowej czy agroturystyki.

III. Góra Jasło – kolorowy zawrót głowy

1. Położenie, wartości przyrodnicze, status ochrony lokalnej przyrody

Góra Jasło (kojarzona również z nazwą Duże Jasło lub Wielkie Jasło) położona jest na terenie gminy Cisna w powiecie leskim (województwo podkarpackie). Pasma górskie rozciągające się od Cisnej, poprzez Małe Jasło, Jasło aż do granicznego Okrąglika, pokryte jest typową buczyną karpacką oraz lasami bukowo-jodłowymi, z których znaczną część stanowią starodrzewy. W tym rejonie bytują wilki, niedźwiedzie, rysie, jelenie, guszcze i wiele innych zwierząt. Walory przyrodniczo-krajobrazowe podkreśla status obszaru – umiejscowiony w sercu Ciśniańsko-Wetlińskiego Parku Krajobrazowego, otulinie Bieszczadzkiego Parku Narodowego, Międzynarodowym Rezerwacie Biosfery „Karpaty Wschodnie” oraz w europejskiej sieci Natura 2000 jako ostoja ptasia oraz ostoja siedliskowa – obszar „Bieszczady” (PLC 180001).

Obszar góry Jasło to mniej znane bieszczadzkie połoniny, które zwykle kojarzą się z tymi położonymi na wschód od Cisnej (Połonina Caryńska, Wetlińska, Bukowska, Bukowe Berdo), znajdującymi się na terenie Bieszczadzkiego Parku Narodowego. Małe Jasło (1097 m n.p.m.) i Jasło (1153 m n.p.m.) zaliczają się do równie cennych połonin.



fot. archiwum PnrWI

2. Opis i cel przedsięwzięcia

Pomysł budowy stacji narciarskiej w Bieszczadach nie jest nowy. W 1988 r. red. Janusz Zielonacki z OTV Kraków promował ideę „Kolorowego zawrotu głowy”, popieraną przez Redakcję Sportową TVP. Wtedy chodziło o budowę ośrodka sportów zimowych, tzw. stację klimatyczną, w rejonie Wołosatego. Na szczęście idea, po wielu protestach, upadła.

Od 1998 r. kolejni wójtowie gminy Cisna popularyzują ideę budowy wyciągów narciarskich na stokach Jasła. Tadeusz Wrona, później Elżbieta Łukacijewska (obecnie posłanka na Sejm) oraz obecna wójt – Renata Szczepańska, za jeden ze swych głównych celów jako władze gminy stawiają budowę wyciągu na Jasło.

Pomysłodawcami nowego narciarskiego projektu były osoby skupione w Towarzystwie Rozwoju Turystycznego Gminy Cisna, spółka Bieszczadzkie Schroniska i Hotele Górskie PTTK z Sanoka, wsparcia udzielili także niektórzy radni sejmiku samorządowego i parlamentarzyści, fundacja Bieszczadzkiej Kolejki Leśnej, przedstawiciele Gminy Cisna. Według nich, budowa ośrodka sportów zimowych to szansa na rozwój gospodarczy gminy oraz możliwość czerpania dodatkowych dochodów przez mieszkańców regionu.

Obecnie w rejonie Cisnej planuje się budowę trzech wyciągów, każdego o długości 2 km, rynnę dla snowboardzistów, w lecie ma funkcjonować kolejka wwożąca pieszych i specjalny wyciąg dla rowerów górskich. Jeszcze w 2001 r. Robert Stępień, prezes Towarzystwa Rozwoju Turystycznego Gminy Cisna, wspominał o budowie trasy narciarskiej o długości 4,5 km. Trzeba się liczyć z możliwością, iż takie mogą być docelowe plany pomysłodawców całej inwestycji.

W planie zagospodarowania przestrzennego „Przysłop-Strzebownicka 1/2004” (w trakcie opracowania) planuje się umieszczenie budowy inwestycji o charakterze turystycznym w postaci wyciągu krzesełkowego na górę Duże Jasło, docelowo o długości ok. 2700 metrów.

Dla dziennika „Super Nowości” wójt Cisnej wypowiedziała się, że inwestycja nie będzie negatywnie oddziaływać na środowisko.

3. Zagrożenie – możliwość wystąpienia skutków negatywnych

Głównym zagrożeniem jest promowany od kilku lat pomysł budowy kompleksu narciarskiego na Jasło, obecnie dziewiczą, niezagospodarowaną górę.

Wybudowanie wyciągów oznacza konieczność wycięcia minimum 12 hektarów lasu, choć ostatecznie obszar wylesiony

może być znacznie większy, bowiem górna stacja narciarska położona byłaby na granicy lasu na wysokości około 1100 m n.p.m. Istnienie wyciągu to zwiększenie presji człowieka na górne partie masywu Jasła, wwożenie tysięcy ludzi na szczyt góry, zniszczenie erozyjne szlaków, wydeptywanie skrótów, zagrożenie dla szaty roślinnej i fauny. Tego należy się spodziewać, bowiem jednym z celów pomysłodawców budowy stacji narciarskiej, obok oczywiście stworzenia tras dla narciarzy i snowboardzistów, jest także ułatwienie dostępu do punktu widokowego na panoramę całych Bieszczad.

4. Obecny stan realizacji przedsięwzięcia

Dzisiaj Cisna, Komańcza, Ustrzyki Dolne, a nawet Zatwarnica dysponują wyciągami narciarskimi. Odnieść można jednak wrażenie, że na fali rozwoju popularności narciarstwa zjazdowego obecna oferta nie spełnia oczekiwań narciarzy i części mieszkańców bieszczadzskich miejscowości. Marzenie o powstaniu dużej stacji narciarskiej jest wciąż żywe – co gorsza, jak nigdy przedtem, posiada ono realne poparcie ze strony decydentów różnych szczebli.

Obecnie Gmina Cisna jest po rozmowach z właścicielami gruntów położonych w miejscu planowanej inwestycji. Gmina poszukuje dofinansowania projektu – liczy na wsparcie Urzędu Marszałkowskiego oraz Ministerstwa Gospodarki. Prowadzone są także rozmowy z potencjalnymi inwestorami.

W 1998 r. Wojewódzka Komisja Ochrony Przyrody negatywnie zaopiniowała projekt lokalizacji wyciągu narciarskiego w tym miejscu, podobnie również negatywnie w 1998 r. przedsięwzięcie zaopiniowała Rada Naukowo-Społeczna Zespołu Karpackich Parków Krajobrazowych w Krośnie. W planie ochrony Ciśniańsko-Wetlińskiego Parku Krajobrazowego obszar, na którym miałby powstać wyciąg, znajduje się w II strefie użytkowania, tam zaś w ogóle nie dopuszcza się inwestycji narciarskich. Możliwość realizacji przedmiotowej inwestycji dopuszcza się na terenie strefy III, której w rejonie góry Jasło w ogóle nie spotkamy.

Dotychczas też nikt nie występował do Lasów Państwowych o wydanie zgody na wylesienie terenu pod budowę wyciągu.

Obecnie wstępnie przygotowywany jest miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego „Przysłop-Strzebownicka 1/2004” – planuje się w nim umieszczenie budowy inwestycji o charakterze turystycznym w postaci wyciągu krzesełkowego na górę Duże Jasło.

5. Zgodność planowanej inwestycji z obowiązującymi przepisami, w tym z przepisami Unii Europejskiej

Powstanie planowanej inwestycji musiałoby naruszać krajowe i wspólnotowe prawo ochrony środowiska. Obszar góry Jasło leży bowiem zarówno w granicach Ciśniańsko-Wetlińskiego Parku Krajobrazowego, jak i ostoii europejskiej sieci obszarów chronionych Natura 2000, w ramach których niedozwolona jest realizacja inwestycji tak znacząco oddziałującej na środowisko. Zabrania się bowiem podejmowania działań mogących w znaczący sposób pogorszyć stan siedlisk przyrodniczych oraz siedlisk gatunków roślin i zwierząt, a także w znaczący sposób wpłynąć negatywnie na gatunki, dla których ochrony została wyznaczona sieć obszarów chronionych Natura 2000. Co więcej, plan ochrony Ciśniańsko-Wetlińskiego Parku Krajobrazowego, ze względu na efektywność ochrony najcenniejszych przyrodniczo i krajobrazowo obszarów, jednoznacznie wyklucza lokalizację tego typu inwestycji na proponowanym terenie. Szeroki lobbying i promocja ośrodka staje w sprzeczności z zapisami art.

80 POŚ, jednoznacznie zakazującego reklamy towarów i usług szkodzących środowisku przyrodniczemu.

6. Nasze działania

W 1999 roku przedstawiciele Pracowni odbyli wizję lokalną w rejonie masywu Jasła, wykonano dokumentację fotograficzną stoków. Od tamtego roku Pracownia monitoruje przebieg działań gminy Cisna oraz popularyzuje ideę ochrony masywu Jasła.

W lipcu 2005 r., na skutek braku odpowiedzi ze strony Urzędu Gminy Cisna (na pismo skierowane przez Pracownię w lutym 2005) w sprawie udostępnienia informacji dotyczącej aktualnego zagospodarowania przestrzennego gminy i planowanych inwestycji na terenach chronionych, stowarzyszenie skierowało skargę do Wojewody Podkarpackiego. Dopiero dzięki interwencji Samorządowego Kolegium Odwoławczego Pracownia otrzymała odpowiedź z gminy Cisna. W odpowiedzi Wójta czytamy: „Nie zachodzi w mojej ocenie potrzeba informowania Pana o realizacji planów i ich konsultacjach. (...) Gmina nie planuje i nie może realizować inwestycji, które znacznie ingerowałyby w środowisko przyrodnicze”. Pismo to otrzymaliśmy dopiero po ponagleniach (kilka miesięcy po terminie), mimo że wójt gminy jest ustawowo obowiązany terminowo odpowiadać na zapytania obywateli.

W czerwcu 2005 r. do Podkarpackiego Urzędu Wojewódzkiego wpłynęło pismo Pracowni, dotyczące wydania przez Wojewodę Podkarpackiego opinii na temat możliwości realizacji zamierzenia, jakim byłoby przeznaczenie około 40 hektarów terenów lasów Skarbu Państwa, określonych w planie ochrony Ciśniańsko-Wetlińskiego Parku Krajobrazowego jako lasy ochronne, pod trasy narciarskie wraz z infrastrukturą towa-

mnianej procedury związanej z tworzeniem miejscowego planu zagospodarowania”.

22 czerwca 2006 r. Pracownia wysłała do Urzędu Gminy w Cisnej wstępne wnioski do projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru Przysłup – Strzebówka, w których postulujemy niedopuszczenie możliwości zabudowy przedmiotowego terenu i lokowania tam infrastruktury obsługi turystycznej, w szczególności inwestycji narciarstwa zjazdowego (tras zjazdowych, wyciągów, kolei linowych). O zgłoszeniu wniosku zadecydowały przyczyny natury przyrodniczej i prawnej:

- teren objęty planowaniem zagospodarowania wchodzi w skład europejskiej sieci obszarów chronionych Natura 2000, obszar „Bieszczady” (PLC 180001), z czym wiąże się zakaz podejmowania działań mogących w znaczący sposób pogorszyć stan siedlisk przyrodniczych oraz siedlisk gatunków roślin i zwierząt, a także w znaczący sposób wpłynąć negatywnie na gatunki, dla których ochrony został wyznaczony OSO, a tak może się stać, jeśli na tym terenie powstałyby inwestycje infrastruktury narciarstwa zjazdowego;
- teren objęty planowaniem zagospodarowania leży w obrębie Ciśniańsko-Wetlińskiego Parku Krajobrazowego, w związku z tym należy respektować postanowienia zawarte w planie ochrony tego Parku;
- przedmiotowy obszar posiada status lasów o znaczeniu wodo- i gleboochronnym, w związku z czym niedozwolone jest prowadzenie na tym terenie działań mogących wpłynąć niekorzystnie na jego właściwości.

7. Ocena łączna. Wnioski

Pomysł zabudowy infrastrukturą narciarstwa zjazdowego góry Jasło to kolejny przykład braku poszanowania krajowego i wspólnotowego prawa ochrony przyrody. Planując zagospodarowanie narciarskie nie zważa się na równie ważne i cenne możliwości wykorzystania turystycznego w kierunku przyrodniczym i krajobrazowym.

Tereny góry Jasło znacząco odbiegają od warunków alpejskich, najbardziej dogodnych narciarstwu, za to posiadają wyjątkowo piękny krajobraz i bogaty skład gatunkowy – roślin i zwierząt ciekawych i unikalnych na skalę europejską. Tak zjawiskowego krajobrazu, jaki tworzą rozległe połoniny, nie wolno poświęcać na rzecz szpecących sieci kolejek, wyciągów, tras narciarskich, tym bardziej wtedy, kiedy nie jest to konieczne dla zaspokojenia popytu na możliwości uprawiania narciarstwa na obszarze Bieszczad.

Po raz kolejny również, wykorzystując szeroko zakrojony lobbing medialny, lekceważy się opinie i wskazania tak znaczących i kompetentnych organów doradczych, jak Wojewódzka Komisja Ochrony Przyrody czy Rada Naukowo-Społeczna Zespołu Karpackich Parków Krajobrazowych w Krośnie.

IV. Muszyna – pierwszy element sieci

1. Położenie, wartości przyrodnicze, status ochrony lokalnej przyrody

Zarówno Wierchomla Mała, jak i Szczawnik położone są na terenie Beskidu Sądeckiego w powiecie nowosądeckim (woj. małopolskie). Pasma górskie rozciągające się od Wierchomli Małej przez Jaworzynkę (1001 m n.p.m.), Pustą Wielką (1060 m n.p.m.) w stronę Szczawnika pokryte jest żyzną buczyną oraz kwaśną buczyną, wyróżnia się urozmaiconym krajobrazem o wysokich



fot. archiwum Popradzki Park Krajobrazowy

rzyszając. Wicewojewoda Podkarpacki w piśmie do Pracowni na rzecz Wszystkich Istot (21.07.2005) napisał: „Według wstępnych ocen, realizacja planowanej inwestycji doprowadziłaby do znacznych zmian w krajobrazie masywu góry Duże Jasło. Wiązałyby się również z pewnością ze zniszczeniem naturalnych siedlisk przyrodniczych ptaków, a także zwierząt traktujących ten obszar jako ogniwo korytarza ekologicznego. (...) Opisane uwarunkowania muszą zostać wzięte pod uwagę w procedurze tworzenia, uzgadniania i uchwalania planu zagospodarowania przestrzennego dla miejscowości w gm. Cisna. Mając na względzie powyższe, zajęcie jednoznacznego stanowiska w przedmiotowej sprawie będzie możliwe po przeprowadzeniu wyżej wspo-

walorach widokowych. Ten rejon jest miejscem bytowania wilków, niedźwiedzi, jeleni i wielu innych zwierząt. Na szczególnie jego walory wskazuje istnienie na tym obszarze rezerwatów przyrody „Żebracze” i „Wierchomla”, które cechują się wybitnym bogactwem ornitofauny (orlik krzykliwy, puchacz, sóweczka, puszczyk uralski, włośchatka, dzięcioł białogrzbiety). Walory tego obszaru podkreśla status ochrony – znajduje się w granicach Popradzkiego Parku Krajobrazowego oraz od stycznia 2006 r. w europejskiej sieci Natura 2000 jako ostoja siedliskowa – obszar „Beskid Sądecki” (PLC 120019).

2. Opis i cel przedsięwzięcia

Planowane zamierzenia mieszczą się w ramach koncepcji promowanej przez prezesa firmy Fakro, Ryszarda Florka, który chce utworzyć największy w Europie Środkowej „region narciarski”, obejmujący Krynice, Muszynę, Wierchomlę i Łosie. Zamierzeniem inwestora jest, aby turyści zatrzymywali się w miejscowości Łosie i stamtąd systemem wyciągów, bez zdejmowania nart, przemieszczali się na dowolnie wybrany stok. Inwestycja nosi nazwę „Siedem Dolin”. Pierwsza część tej inwestycji obejmuje połączenie Łosie-Jaworzyna Krynicka. Jak można przeczytać na stronie internetowej firmy Fakro, „Bardzo prawdopodobne, że pierwsze wyciągi ruszą w przyszłym sezonie”. W przypadku stacji narciarskiej Wierchomla Mała inwestorem jest warszawski deweloper Krzysztof Brzeski. W przyszłym roku zamierza on uruchomić drugą czteroosobową kolejkę krzesłkową z wyciągiem orczykowym i stacją przesiadkową. Nowa instalacja ze sztucznie naśnieżaną i oświetloną nartostradą (2,7 km długości) pobiegnie ze szczytu Jaworzynki drugą stroną grani, która oddziela Wierchomlę od muszyńskiego Szczawnika.

W przypadku inwestycji „Szczawnik-Jaworzynka” plan zagospodarowania przestrzennego został już zatwierdzony – uwzględnia plany i zamierzenia inwestora. W przypadku inwestycji Zespół sportowo-rekreacyjny „Szczawniczek” inwestor planuje realizację na przedmiotowym terenie tras narciarskich, urządzeń turystyki, sportu i rekreacji (kolej krzesłkowa, wyciąg narciarski, tor saneczkowy, trzy narciarskie trasy zjazdowe wraz z urządzeniami towarzyszącymi – stacje narciarskie z usługami, gastronomią i częścią mieszkaniową) oraz wylesienie 23,15 ha zwartych kompleksów leśnych.

3. Zagrożenie – możliwość wystąpienia skutków negatywnych

Głównym zagrożeniem jest promowanie idei „Siedmiu Dolin”, która doprowadzi do zagospodarowania sporej części Beskidu Sądeckiego, zagrazi integralności kilku rezerwatów przyrody, obszarowi Natura 2000 oraz Popradzkiemu Parkowi Krajobrazowemu.

Wybudowanie wyciągów oznacza konieczność wycięcia 23,15 hektarów zwartych kompleksów leśnych (przy realizacji Zespołu „Szczawniczek”) i kilkunastu ha lasu (przy realizacji inwestycji „Szczawnik-Jaworzynka”).

Istnienie kolejnych wyciągów zwiększy presję człowieka na cały rejon położony między Wierchomlą, Krynica a Muszyną. Doprowadzi do przerwania tras migracji zwierząt, uszczuplenia ich bazy pokarmowej i rozwojowej, znacznie wpłynie na stan ornitofauny pobliskich rezerwatów. Kolejnym skutkiem będzie zniszczenie krajobrazu, który w tym rejonie cechuje się wysokimi walorami widokowymi.

4. Obecny stan realizacji przedsięwzięcia

W rejonie planowanych inwestycji istnieje już około 40 wyciągów narciarskich o różnych długościach tras – zostały one

umiejscowione na terenach o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych. Plan realizacji stacji „Siedem Dolin” ma poparcie przedstawicieli świata biznesu – m.in. wspomnianej firmy Fakro. Za realizacją budowy kolejnych wyciągów opowiada się Burmistrz Miasta i Gminy Uzdrowskiej Muszyna, Waldemar Serwiński, który w rozwoju urządzeń rekreacyjnych i zagospodarowania widzi jeden z podstawowych sposobów aktywizacji społeczno-gospodarczej regionu i mieszkańców gminy. W połączeniu Muszyny ze stacją narciarską w Wierchomli władze gminy widzą szansę na poprawę słabej koniunktury w turystyce: „*Bez nowoczesnej infrastruktury narciarskiej przegramy w konkurencji z Krynica czy Piwniczna*” – tak dla „Gazety Wyborczej” mówił burmistrz Serwiński.

W przypadku inwestycji „Szczawnik-Jaworzynka” został już ustalony miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego. Z kolei dla inwestycji „Szczawniczek” plan zagospodarowania przestrzennego jest na etapie uzgodnień. 24 maja 2006 r. Zarząd Popradzkiego PK odmówił Burmistrzowi pozytywnego uzgodnienia projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Zespołu sportowo-rekreacyjnego „Szczawniczek”. Swoją odmowę uzasadnił w następujący sposób: „*Przedłożony projekt planu nie pozwala stwierdzić, że przedstawione w nim zapisy i ustalenia nie naruszają wymogów ochrony przyrody. (...) Konieczne staje się ograniczenie programu inwestycyjnego, który w projekcie planu jest przeinwestowany i zbyt bogaty w odniesieniu do istniejących warunków przyrodniczych*”. Warto tu przypomnieć treść Rozporządzenia Wojewody Małopolskiego z 23 maja 2005 r. w sprawie ochrony Popradzkiego Parku Krajobrazowego, w którym zakazuje się realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko – do tej kategorii zaliczają się m.in. trasy narciarskie, bobsleje, wyciągi narciarskie oraz urządzenia towarzyszące.

Na odmowę pozytywnego uzgodnienia projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Burmistrz gminy Muszyna wniósł zażalenie (02.06.2006 r.) do Ministra Środowiska na postanowienie dyrektora Popradzkiego Parku Krajobrazowego, prosząc o uchylenie tej decyzji. Poinformował również dyrektora PPK, poprzez oświadczenie (z dnia 19.06.2006), że gmina będzie przygotowywać dokumenty uzupełniające, tj. uzupełnienie prognozy oddziaływania na środowisko o rozdział „wpływ projektowanej zmiany na siedliska i gatunki w obszarze PPK i obszarze Natury 2000 Beskid Sądecki PLH 120019”. W przywoływanym wcześniej zażaleniu do Ministra, Burmistrz napisał o raporcie oddziaływania na środowisko: „*W przypadku nałożenia na inwestora takiego obowiązku, przed pozwoleniem na budowę, raport może wykazać brak niekorzystnego wpływu na przyrodę parku*” (sic!).

5. Zgodność planowanej inwestycji z obowiązującymi przepisami, w tym z przepisami Unii Europejskiej

Po raz kolejny w Polsce prezentuje się postawę pełną arogancji i ignorancji dla wspólnotowego i krajowego prawa ochrony przyrody. Zapisy w ramach Dyrektyw Siedliskowej i Ptasiej wyraźnie mówią, iż zakazuje się realizacji inwestycji mogących pogorszyć stan środowiska obszaru chronionego, a w przypadku wspomnianych inwestycji planuje się wylesić w sumie ponad 30 ha! Planowana inwestycja w sposób rażący jest również sprzeczna z założeniami ochrony Popradzkiego Parku Krajobrazowego. W tym przypadku również podejmowany przez inwestorów i decydentów szeroki lobbing i promocja przedsięwzięcia staje w sprzeczności z zapisami art. 80 POŚ, jednoznacznie zakazującego reklamy towarów i usług szkodzących środowisku przyrodniczemu.

6. Nasze działania

W przypadku pierwszej inwestycji monitorowane są działania inwestora i gminy.

W przypadku Zespołu „Szczawniczek”, Pracownia wystąpiła 6 stycznia 2006 roku do Urzędu Miasta i Gminy Muszyna z wnioskami i uwagami do miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla Zespołu sportowo-rekreacyjnego „Szczawniczek” na terenie wsi Złockie i Jastrzębik. Pracownia postuluje zachowanie ciągłości korytarzy ekologicznych, sprzeciwia się poszerzaniu terenów narciarskich oraz budowie Zespołu „Szczawniczek” kosztem terenów leśnych, postulując rozwój funkcji rekreacyjno-turystycznych tego terenu bez ingerencji w środowisko, w oparciu o istniejącą infrastrukturę z uwzględnieniem chłonności przyrodniczej poszczególnych obszarów.

W dniu 6 stycznia 2006 r. Pracownia skierowała do Urzędu Gminy Muszyna wniosek o udostępnienie informacji o środowisku w postaci prośby o udostępnienie wszelkich zezwoleń Ministra Środowiska lub Wojewody Małopolskiego na zmianę przeznaczenia gruntów leśnych na cele nieleśne na terenie gminy Muszyna. Niestety, do dnia 23 lutego br. Pracownia nie otrzymała żadnej odpowiedzi, w związku z czym złożyła skargę na beczynność do Samorządowego Kolegium Odwoławczego w Nowym Sączu.

W czerwcu 2006 r. Pracownia wystosowała pisma do Nadleśnictwa Piwniczna i Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Krakowie z prośbą o opinię w sprawie wylesień pod realizację inwestycji. Przedstawiciele Lasów Państwowych zgodnie negatywnie opiniują planowane wylesienia.

7. Ocena łączna. Wnioski

Realizacja przedmiotowych inwestycji byłaby przeprowadzona nie dość, że wbrew prawu, to w dodatku przy braku poszanowania dla opinii specjalistów z zakresu ochrony przyrody i gospodarki leśnej. Swoje stanowczy sprzeciw wyrażają jednoznacznie zarówno Dyrektor Popradzkiego Parku Krajobrazowego, Nadleśnictwo Piwniczna wraz z Regionalną Dyrekcją Lasów Państwowych, jak i organizacje ekologiczne, takie jak Pracownia na rzecz Wszystkich Istot czy Liga Ochrony Przyrody. Dlaczego burmistrz Muszyny chce konkurować z sąsiednimi miastami poprzez wyścig technologiczny (skądinąd przy rychłym braku śniegu i spadku ekonomicznej opłacalności), a nie inwestuje w lokalną społeczność, lokalną kulturę? Dlaczego nie chce rozwoju lokalnego, opartego na oddolnych inicjatywach, walorach pięknej przyrody i zgodnie z europejskimi trendami, wykorzystując i chroniąc tereny unikatowe w skali kraju i kontynentu?

Projekt „Siedmiu Dolin”, gdyby został zrealizowany, mógłby stać się swoistym symbolem degradacji najcenniejszych przyrodniczo obszarów z powodu realizacji zbędnych, konsumpcyjnych pomysłów wielkich inwestorów. Tak cenna przyroda i zjawiskowe, unikatowe krajobrazy, jakie posiada Beskid Sądecki, podlegają szerokiej prawnej ochronie, lecz niestety, jak pokazuje doświadczenie, jej zapisy mogą zostać zignorowane na potrzeby stworzenia zaplecza dla rozrywek, których realizacja już od dawna jest możliwa w nieodległych ośrodkach narciarskich.

Beskid Sądecki nie jest własnością, którą dysponować mogą tylko narciarze. Bezcenna przyroda i piękno krajobrazów to wartości, do których prawo mają wszyscy, również osoby, które pragną kontemplacji piękna i kontaktu z dziką i niezagospo-



fot. Jerzy Zembruski

darowaną przyrodą, a nie z hałaśliwymi i pozbawionymi lasów zboczami gór czy sieciami szpetnych wyciągów i kolejek. Przeglądając się rozwojowi wydarzeń w Beskidzie Sądeckim, rodzi się pytanie: kiedy w końcu zaczniemy liczyć się z prawem, opiniami ekspertów i z przyrodą, a nie z szeroko zakrojoną reklamą i nieograniczoną konsumpcją?

V. Kolej terenowa Piwniczna – Szczawnica

1. Położenie, wartości przyrodnicze, status ochrony

Piwniczna-Zdrój jest uzdrowiskiem położonym w Beskidzie Sądeckim, w malowniczej dolinie Popradu. Naturalnym bogactwem miasta jest górskie położenie (400-500 m n.p.m.) w pięknie ukształtowanym lesistym terenie z otaczającymi pasmami górkami Jaworzyny (1114 m n.p.m.) i Radziejowej (1262 m n.p.m.).

Szczawnica to również uzdrowisko, położone na pograniczu Pienin w Beskidzie Sądeckim w malowniczej dolinie Grajcarka przy granicy z Republiką Słowacką. Jej górskie położenie (wys. 430 - 560 m n.p.m.), czyste powietrze i piękno przyrody to największe bogactwo miasta położonego nieopodal Pienińskiego Parku Narodowego.

Walory przyrodniczo-krajobrazowe terenu Piwnicznej-Zdroju i Szczawnicy oraz obszaru położonego pomiędzy tymi miejscowościami podkreśla jego status ochrony – wchodzi w skład Popradzkiego Parku Krajobrazowego, znajduje się tam kilkanaście rezerwatów przyrody („Biała Woda”, „Wąwóz Homole”, „Zaskalskie-Bodnarówka”). Teren ten jest proponowany do włączenia do obszarów spełniających kryteria o znaczeniu wspólnotowym – obszar „Pieniny”, oraz do specjalnego obszaru ochrony siedlisk – „Ostoja Popradzka”.

2. Opis i cel przedsięwzięcia

Urząd Miasta i Gminy w Piwnicznej-Zdroju i Urząd Miasta w Szczawnicy planują połączenie obu miejscowości górska kolejką terenową. Do realizacji tego pomysłu przygotowuje się również Politechnika Krakowska, która w ramach Europejskiej Inicjatywy Eureka tworzy projekt „Ekologiczna kolejka górską elementem zrównoważonego rozwoju regionu turystycznego w Polsce”.

Według projektu, kolejka (nowoczesna, o gazowym napędzie, z zastosowaniem trzeciej szyny zębatej, usytuowanej w osi toru) ma przebiegać trasą górskiego szlaku turystycznego, mieć długość około 10 km, a tym samym zastąpić istniejące, ponad 60-kilometrowe połączenie drogowe, prowadzące przez kilka gmin. Według pomysłodawców, ma być znaczącą, nową atrakcją turystyczną, umożliwiającą dalszy rozwój regionu.

Połączenie ma być poprowadzone z Piwnicznej poprzez Kosarzyska, Obidzę, Jaworki aż do Szczawnicy. Górską kolejka szynowa ma przebiegać przez atrakcyjne platformy widokowe.

3. Zagrożenie – możliwość wystąpienia skutków negatywnych

Głównym zagrożeniem jest budowa kolejki górskiej przez tereny o wysokich walorach krajobrazowych i przyrodniczych. Jej istnienie zwiększy presję na obszar Popradzkiego PK oraz na tereny proponowane do włączenia do sieci Natura 2000.

Poprzez powstanie kolejki zwiększy się presja na tereny położone pomiędzy Piwniczną-Zdrój a Szczawnicą – utrudniona zostanie migracja zwierząt, zniszczony zostanie krajobraz, dewastacji ulegną siedliska wielu gatunków flory i fauny, w tym gatunków rzadkich i chronionych, w niektórych przypadkach funkcjonowanie kolejki w sposób znaczący zagrozi pobliskim rezerwatom.

4. Obecny stan realizacji przedsięwzięcia

Rejon Piwnicznej-Zdroju oraz Szczawnicy posiada spore zaplecze turystyczne. Znajduje się tam kilkadziesiąt ośrodków turystycznych, hotele, schroniska górskie, działają liczące się ośrodki narciarskie, wyciągi krzesełkowe (np. na górę Palenicę, ze zdolnością przewozową 1200 osób/godz.). Wokół obu miejscowości znajduje się mnóstwo szlaków turystycznych i rowerowych. Dodatkowo, co nie jest bez znaczenia, w tym rejonie planuje się budowę i rozbudowę nowych stacji narciarskich (Kicarz, Wierchomla Mała, Sucha Dolina i inne). W założeniu budowa kolejki górskiej ma usprawnić komunikację turystyczną, w tym narciarską, pomiędzy obiema miejscowościami.

Władze obu miast przekonane są o strategicznym znaczeniu inwestycji, w związku z tym zawarły porozumienie o współpracy w celu realizacji przedsięwzięcia.

Do realizacji projektu włączona została Politechnika Krakowska, która w ramach Europejskiej Inicjatywy Eureka zajmuje się wdrażaniem nowych technologii dla podtrzymywania znaczenia i dalszego rozwoju przemysłu turystycznego i wypoczynkowego. Przygotowała ona projekt górskiej kolejki turystycznej. 17 lutego 2001 r. odbyło się inauguracyjne spotkanie Komitetu Sterującego, podczas którego podpisano dokumenty o współpracy. Głównym udziałowcem projektu jest Politechnika Krakowska. W inicjatywie Eureka obok niej uczestniczą Urząd Miasta i Gminy Piwniczna-Zdrój, Urząd Miasta Szczawnica, Instytut Turystyki z Warszawy, TransTec – firma konsultingowa z Niemiec oraz strona francuska.

Budowa kolejki szynowej Piwniczna-Zdrój – Szczawnica znajduje się w obecnych planach inwestycyjnych Miasta i Gminy Piwniczna-Zdrój. Idea powstania górskiej kolejki terenowej jest szeroko reklamowana w obu gminach.

5. Zgodność planowanej inwestycji z obowiązującymi przepisami, w tym z przepisami Unii Europejskiej

Zapisy w ramach Dyrektyw Siedliskowej i Ptasiej wyraźnie mówią, iż zakazuje się realizacji inwestycji mogących pogorszyć stan środowiska obszaru chronionego w formie ostoi Natura 2000. Budowa kolejki wymagać będzie przecież wylesień i robót ziemnych, a sama kolejka przetnie korytarze migracyjne. Planowana inwestycja jest również sprzeczna z założeniami ochrony Popradzkiego Parku Krajobrazowego i może mieć negatywny wpływ na jeden z najpiękniejszych rezerwatów PPK. Również i w tym przypadku szeroki lobbing i promocja kolejki staje w sprzeczności z zapisami art. 80 POŚ, jednoznacznie

zakazującego reklamy towarów i usług szkodzących środowisku przyrodniczemu.

6. Nasze działania

W związku z realnie istniejącym zagrożeniem zniszczenia walorów przyrodniczo-krajobrazowych terenu, Pracownia wystąpiła z wnioskami do Urzędu Miasta i Gminy Piwniczna-Zdrój.

14 stycznia 2005 r. Pracownia wystąpiła z wnioskiem o udostępnienie informacji o środowisku, w którym zwróciła się z następującym pytaniem: czy w planie (lub jego projekcie) oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy przewidziane są inwestycje na obszarach chronionych? Burmistrz poinformował, że miasto i gmina Piwniczna-Zdrój nie posiada planu zagospodarowania przestrzennego, obecnie trwają prace nad opracowaniem miejscowych planów oraz że w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, jak też w mpzp, uwidoczniło tereny już zainwestowane turystycznie, jak też wskazano nowe, przewidziane do zainwestowania, lecz nie planuje się realizacji inwestycji na terenach chronionych. W tym piśmie znalazł się również spis planów inwestycyjnych Miasta i Gminy Piwniczna-Zdrój w zakresie turystyki i sportu – zawarto w nim m.in. budowę kolejki szynowej Piwniczna-Zdrój – Szczawnica.

Kolejne pismo Pracownia wysłała 23 lutego 2006 r., wnioskując o udostępnienie informacji publicznej i informacji o środowisku. W odpowiedzi Burmistrz przedstawił wypis uchwał Rady Miasta i Gminy Piwniczna, dotyczących inwestycji turystyczno-sportowych, poinformował również, dla których stacji narciarskich brak jest planów zagospodarowania, dla których stacji narciarskich prowadzone były postępowania w sprawie zmiany przeznaczenia gruntów leśnych na cele nieleśne. Poinformował stowarzyszenie, że w razie konieczności zmiany przeznaczenia gruntów leśnych na cele nieleśne dla projektowanych stacji narciarskich lub prowadzenia postępowania w sprawie wydania decyzji środowiskowych, prześle stosowne materiały. W otrzymanym piśmie nie znalazła się jednak żadna informacja dotycząca kolejki szynowej Piwniczna-Zdrój – Szczawnica.

W odpowiedzi na wniosek o udzielenie informacji publicznej i informacji o środowisku Burmistrz Szczawnicy wyjaśniał, iż na obszarze Małych Pienin planowane są inwestycje turystyczno-sportowe, głównie związane ze sportami zimowymi, które mają opierać się wyłącznie o istniejącą bazę turystyczno-sportową.

» fot. archiwum PnrWI



7. Ocena łączna. Wnioski

Przykład kolei wskazuje, jak silnie rozwój turystyki kojarzony jest z inwestowaniem w rozwój infrastruktury turystycznej. Pokutuje pogląd, iż główną atrakcją turystyczną jest właśnie infrastruktura, nie zaś dzika, piękna i niezagospodarowana przyroda czy kultura lokalna. Poświęcając przyrodę, próbuje się wyciągnąć jak największą ilość pieniędzy z kieszeni jak największej liczby osób, niemal jednorazowo.

„Ekologiczna” kolejka, co prawda zasilana gazem, zniszczy jednak ostoje dzikich roślin i zwierząt, w tym także chronionych i zagrożonych wyginięciem



Studium indywidualnego przypadku - Tatry.

Dlaczego chronimy przyrodę Tatr i przed czym?

Antyolimpijski „Apel o opamiętanie”

Częścią polskiej kultury są Tatry. Tytus Chałubiński, Stanisław Witkiewicz, Jan Kasprowicz, Kazimierz Tetmajer zachwycali się Tatrami i bronili ich przed byle jaką cywilizacją i nieokiełznanym konsumeryzmem. Stanisław Witkiewicz porównywał kiedyś wrażenia tatrzańskie do muzyki Beethovena, J. G. Pawlikowski razem z Adamem Asnykiem bronili „Wielkiej symfonii turni, hal i borów (która) nie znosi ludzkich trefień i postrzyżyn”. Dla tych ludzi i w istocie dla całej polskiej inteligencji Tatry były, słowami Witkiewicza: „Świątynią niezwykłą w swej (...) nieskalanej dziewiczości i pierwotnej harmonii”.

Dzisiaj, w jakimś amoku zachłanności, a może w nieuwadze będącej wynikiem szybkiego życia chcemy podeptać świętość Tatr w imię „promocji Polski, interesów politycznych i rozwoju”. Chcąc zorganizować w 1000 razy mniejszych od Alp, Tatrach igrzyska olimpijskie, traktujemy te góry jak produkt, który ma przynieść wielkie zyski, a po wykorzystaniu stanie się kolejnym śmieciem na wysypisku cywilizacji. Rzecznicy igrzysk zimowych w Tatrach, przedstawiciele świat polityki i biznesu nie mogliby dziś spojrzeć w oczy tym wielkim Polakom, którzy z Tatr uczynili niegdyś część narodowej kultury. Dzisiaj Tatry są za-deptywane przez miliony turystów rocznie, a mimo to chcemy w nich zorganizować najbardziej masową imprezę zimową świata. Ogłaszamy światu, że jesteśmy gotowi w sercu parku narodowego wyrzynać trasę biegu zjazdowego, w Kościelisku budować za 30 mln dolarów tor bobslejowy, praktycznie jednorazowego użytku, instalować armatki śnieżne i cały towarzyszący temu szmelc urządzeń tzw. infrastruktury. Sprowadzić w to delikatne i zagrożone miejsce jednorazowo setki tysięcy kibiców i dziennikarzy, spragnionych emocji, ale obojętnych na symfonie dziewiczych Tatr. A wszystko to dla wątpliwych zysków finansowych i prestiżowych, za to między innymi z pieniędzy podatników, czyli każdego z nas. Są takie miejsca przyrody, które są święte dla polskiej kultury i którymi nie wolno frymarzyć.

Dlatego chcemy przypomnieć polskiemu Rządowi, parlamentarzyście i ideologom olimpiady zimowej, że nie ma takich interesów, które by usprawiedliwiały postrzyżyny turni, hal i borów i zmieniania Parku Narodowego w poletko igrzysk i masowej zabawy.

Apelujemy o opamiętanie. Nie wolno dla doraźnych korzyści łamać prawa o ochronie przyrody i naruszać świętość pierwotnej harmonii tatrzańskiej przyrody. Jest jeszcze czas, żeby wycofać się z lansowania Zakopanego na miejsce ZIO 2006 i zamiast tego zastanowić się jak mądrze pomóc uratować ginącą przyrodę tatrzańską i stworzyć warunki dla harmonijnego, zrównoważo-

nego rozwoju całego Podtatrza, z uwzględnieniem naturalnych barier pojemności środowiska.

W 1998 roku pod Apelem podpisali się: **Stefan Chałubiński (przewodnik tatrzański, wnuk Tytusa Chałubińskiego), Ryszard Kapuściński, Wojciech Kilar, Kazimierz Kutz, Stanisław Lem, Andrzej Miłosz, Czesław Miłosz, Krzysztof Rau, Grażyna Strumiłło, Wisława Szymborska, Olga Tokarczuk, Jerzy Waldorff.**

Choć olimpiady w Tatrach w roku 2006 nie zorganizowano (odbyła się w Turynie), problem wykorzystania obszaru Tatr dla celów imprez masowych jest nadal aktualny. Co rusz powstają nowe pomysły organizacji na terenie parku narodowego imprez masowych, dla których potrzebna jest wciąż nowocześniejsza infrastruktura. Lobby inwestycyjne nadal forsuje nowe pomysły na „cywilizowanie Tatr”.



fot. Ryszard Kulik

Rzeczą naturalną jest to, że parki narodowe przyciągają turystów, którzy chcą podziwiać piękno przyrody. To właśnie dla nich udostępnia się tereny chronione, tworzone są szlaki turystyczne, ścieżki dydaktyczne czy schroniska. Rzeczą paradoksalną jest fakt, że parki narodowe, mające za główny cel chronić przyrodę, stają się magnesem przyciągającym miliony turystów, których obecność nie pozostaje obojętna dla przyrody, a niekontrolowany wzrost liczby odwiedzających oraz budowa wciąż nowych obiektów infrastruktury zakłócają naturalną harmonię przyro-

dy i prowadzą nieuchronnie do jej degradacji. Tak więc sposób wykorzystania turystycznego obszarów chronionych, takich jak Tatrzański Park Narodowy, staje się problemem.

Na terenie Tatrzańskiego Parku Narodowego nie da się pogodzić interesów ochrony przyrody z organizacją imprez masowych, olimpiady zimowej czy innych imprez turystycznych z udziałem wielu tysięcy ludzi. Nie da się jednocześnie tworzyć trasy narciarskie czy wyciągi wraz z towarzyszącą infrastrukturą oraz skutecznie chronić przyrodę. **Parki narodowe to dziedzictwo ogólnospołeczne, dlatego powinny być wykorzystywane tak, by nie niszczyć zasobów przyrodniczych, lecz chronić nieprzerwane naturalne procesy ewolucyjne.**

Dziś, gdy obszar Tatr odwiedzają ponad 3 miliony turystów rocznie, przyszedł czas zastanowić się, w jaki sposób chronić bezcenną przyrodę tych gór, by naturalne procesy nie zostały przerwane.

Kluczowym problemem, niejako symbolem „ucywilizowania Tatr”, stała się wybudowana w latach 1935-1936 kolej linowa, poprowadzona z Kuźnic na Kasprowy Wierch. Dziś, w 2006 roku, ma ulec rozbudowie, w ten sposób stanie się symbolem bezprawia i ignorancji decydentów wobec głosów przyrodników, organizacji ekologicznych oraz opinii społeczeństwa.

Rejon Kasprowego Wierchu został poświęcony dla uprawiania sportów zimowych. Śmiało można powiedzieć, że stał się wyznacznikiem rozwoju cywilizacyjnego gór i reprezentuje trend, który pokazuje, jak wykorzystywać ich zasoby.

Jak wysoką cenę za te zmiany zapłaci przyroda Kasprowego Wierchu – tego nie wie nikt!

1. Położenie, wartości przyrodnicze Tatr oraz rejonu Kasprowego Wierchu

Położenie Tatr na mapie Polski jest większości mieszkańcom Polski dobrze znane. Aby jednak przybliżyć ich skalę przestrzenną i wartość przyrodniczą posłużymy się obrazowymi porównaniami i przykładami.

Tatry Polskie stanowią niecałe 0,07 promila powierzchni kraju, co odpowiada obszarowi Krakowa. Zajmują 175 km² i są 1000 razy mniejsze i prawie dwukrotnie niższe od Alp (Mont Blanc 4807 m n.p.m. – Rysy 2499 m n.p.m.). Wraz z Tatrami Słowackimi zmieściłyby się w jednej dolinie alpejskiej. Tatry są jedynymi górami o charakterze alpejskim w Europie Środkowo-Wschodniej między Kaukazem a Alpami. Choć w Tatrach, ze względu na ukształtowanie terenu, nie ma lodowców, to powyżej 2300 m n.p.m. istnieją odpowiednio surowe warunki klimatyczne do ich tworzenia – rozciąga się tam strefa subniwalna, czyli piętro turni. Decyduje to o alpejskim charakterze tych gór.

Tatry odznaczają się przy tym niespotykaną bioróżnorodnością – w ich niewielkim masywie występuje ponad 10 tys. gatunków roślin i zwierząt. Bogactwo form życia jest w Tatrach wyjątkowe – stwierdzono tu występowanie 290 gatunków zwierząt kręgowych i 5000-6000 bezkręgowców, 1000 roślin naczyniowych i 3740 roślin niższych, porostów, grzybów i śluzowców.

Dla ok. 1000 gatunków jest to jedyne miejsce występowania w Polsce (np. sosna limba), wiele z nich to endemity i relikty (np. kozica i świstak). Zróznicowane, bogate siedliska flory i fauny zawierają wiele gatunków zagrożonych i rzadkich w Polsce oraz objętych ochroną prawną. Tatry to także centrum endemizmu w tej części Europy. Stwierdzono tu występowanie 32 taksonów roślin naczyniowych, zaliczanych do endemitów karpaccich. W Tatrach żyją również rodzime populacje dużych drapieżników – niedźwiedzia, wilka i rysia, wytępione w Alpach już przed stu laty.

Wyjątkowość niespotykana w skali całej Europy dała podstawy do utworzenia na terenie całych Tatr Tatrzańskiego Parku Narodowego, Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery (w 1992 r.), ponadto Tatry zostały objęte siecią Natura 2000 („Tatry” – kod obszaru PLC 120001).

2. Tatrzański Park Narodowy w europejskiej sieci obszarów chronionych Natura 2000

Na terenie Tatrzańskiego Parku Narodowego znajduje się ostoja ptasia o randze europejskiej E 72. Wchodzi w skład dwustronnego (polsko-słowackiego) Tatrzańskiego Rezerwatu Biosfery. Występuje tu co najmniej 17 gatunków ptaków z Załącznika I Dyrektywy Ptasiej, 14 gatunków z Polskiej Czerwonej Księgi (PCK). W okresie lęgowym obszar zasiedla 100% populacji krajowej (C3) mornela (PCK), do 90% krajowej populacji (C3) płochacza halnego (PCK) i pomurnika (PCK), ok. 30% krajowej populacji (C3) drozda obrożnego, powyżej 5% krajowej populacji (C3) czeczotki (PCK), około 3-5% populacji krajowej (C6) głuszca (PCK), około 2-5% populacji krajowej (C6) orla przedniego (PCK), 0-20% populacji krajowej (C6) sokoła wędrownego (PCK), powyżej 1% populacji krajowej (C6) cietrzewia (PCK), puchacza (PCK) i sóweczki (PCK) oraz co najmniej 1% populacji krajowej (C6) dzięcioła trójpalczastego (PCK) i podróżniczka (PCK).

Występują tu 33 typy siedlisk z załącznika I Dyrektywy Siedliskowej oraz 15 gatunków zwierząt i 7 gatunków roślin z załącznika II tej Dyrektywy (w tym 6 gatunków priorytetowych). Tu znajdują się jedyne w Polsce ostoje kozicy i tatrzańskiej odmiany świstaka, reprezentujących izolowane populacje tatrzańskie. W Tatrach leży najważniejsza w Polsce ostoja darniówki tatrzańskiej i ważna ostoja traszki karpacciej (oba gatunki są karpaccimi endemitami).

3. Wyjątkowość obszaru Kasprowego Wierchu

Szczyt Kasprowego Wierchu (1987 m n.p.m.) wznosi się w środku głównej grani Tatr, na granicy polsko-słowackiej. Tutaj przebiega granica przyrodniczo-krajobrazowa między Tatrami Zachodnimi a Wysokimi. W pobliżu rozciąga się jedyna leżąca w całości w Polsce grań o typowej rzeźbie alpejskiej, „Orla Perć”. Obszar Tatrzańskiego Parku Narodowego ma tu najmniejszą szerokość – ok. 4 km.

Masyw Kasprowego Wierchu to także kluczowy rejon uprawiania sportów zimowych – narciarstwa zjazdowego, co wiąże się z eksploatacją tatrzańskiej przyrody.

To miejsce, gdzie najdłużej w Polsce zalega pokrywa śnieżna, a przewyższenia stoków są największe. W rejonie Kasprowego na potrzeby uprawiania narciarstwa przeznaczono 65 hektarów Tatrzańskiego Parku Narodowego. Funkcjonuje tu zespół 3 kolei: kolej linowa z Kuźnic na Kasprowy Wierch oraz dwie koleje krzesełkowe – w Dolinie Gąsienicowej (zmodernizowana w 2000 r., o 6-7 razy większej przewoźowości, do ponad 2000 osób/godz.) oraz w Dolinie Goryczkowej (obecnie przeznaczona do modernizacji).

Trasa zjazdowa Kasprowy Wierch – Hala Gąsienicowa – Kuźnice liczy ponad 9700 m, z czego w kotle 1200 m, a na nartostradach 8,5 km. Różnica wysokości wynosi 940 m. Trasa Kasprowy Wierch – Dolina Goryczkowa – Kuźnice liczy 5 km, z czego kocioł 1770 m, różnica wysokość wynosi 960 m.

Cały zespół kolei linowych wraz z trasami narciarskimi stanowi największy i jedyne taki kompleks do uprawiania narciarstwa zjazdowego w Polsce. Ponadto w rejonie Kasprowego znajduje się najwyższe położone obserwatorium astronomiczne w naszym kraju, oddane do użytku w 1938 r.



fot. Radosław Ślusarczyk

4. Historia budowy kolei linowej z Kuźnic na Kasprowy Wierch

Pomysł budowy kolei linowej w Tatrach powstał jeszcze przed I wojną światową. Kolej zębata miała być poprowadzona na Świńską Przełęcz. Jednak pomysł nie zyskał poparcia władz Galicji na skutek licznych protestów ówczesnych działaczy ochrony przyrody oraz ze względów ekonomicznych. Do koncepcji uprzystępnienia Tatr poprzez wybudowanie kolei powrócono po I wojnie. Pomysłodawcą kolei na Kasprowy Wierch był wiceminister transportu Aleksander Bobkowski, pełniący funkcję prezesa Polskiego Związku Narciarskiego. Już na etapie projektu pomysł ten spotkał się z ogromną krytyką środowisk turystycznych i naukowych oraz obrońców przyrody i kultury Podhala. W pierwszej połowie 1934 r. blisko 100 towarzystw, instytucji oraz organizacji społecznych ogłosiło swój sprzeciw wobec planów budowy kolei na Kasprowy Wierch. W ponad 90 pismach ukazało się kilkaset krytycznych artykułów.

W atmosferze braku przyzwolenia społecznego, dzięki koneksjom Bobkowskiego, który był zięciem prezydenta Mościckiego, w 1935 r. przystąpiono do budowy kolei. Inwestycję tę uznano za policzek wymierzony w ideę powołania parku narodowego. Na znak protestu, 13.08.1935 r. do dymisji podała się Państwowa Rada Ochrony Przyrody z profesorem Władysławem Szaferem na czele. Tatr bronili tacy wielcy Polacy, jak Tytus Chałubiński, Jan Kasprowicz, Stanisław Witkiewicz, Walery Goetel i wielu innych, którzy chcieli ocalić ten teren dla przyszłych pokoleń.

Na dwadzieścia miesięcy przed uzyskaniem pozwolenia na budowę, z pogwałceniem prawa, nie mając zgody właścicieli

gruntów – rozpoczęto budowę, która trwała 7 miesięcy. Nie liczone się również ze zdrowiem ludzi (dwie ofiary śmiertelne i kilkunastu rannych). Prace prowadzono w ekspresowym tempie i w bardzo trudnych warunkach. Przy budowie wyrąbano kilka hektarów górnoregłowego boru świerkowego i świerkowo-limbowego, pod topór szły nawet 300-letnie drzewostany mające status ochronny, a także prawnie chroniona kosodrzewina. Wybudowano drogę dojazdową z Kuźnic na Myślenickie Turnie, roboty prowadzono przy użyciu materiałów wybuchowych. Surowiec do budowy pochodził z kamieniołomów założonych na Myślenickich Turniach oraz spod Kasprowego Wierchu, skąd pozyskiwano żwir i piach. Przy budowie pracowało 1000 osób, a koszt inwestycji wyniósł 3,5 mln przedwojennych złotych. Skala zniszczeń przyrody była ogromna, budowniczowie nie liczyli się niczym, a co gorsza, budowy kolei nie dało się pogodzić z utworzeniem w Tatrach parku narodowego, który powstał dopiero w 1954 r.

Tamten okres nazwano erą Bobkowskiego, która nacechowana była udostępnianiem i „cywilizowaniem” dzikich Tatr.

5. Dotychczasowa działalność kolei na Kasprowy Wierch – zniszczenia tatrzańskiej przyrody

Do dziś kolej na Kasprowy Wierch wwoziła ponad 35 milionów pasażerów. Zniszczenia przyrodnicze dokonane w czasie budowy i jej 70-letniej działalności są ogromne.

- dewastacji w wyniku „erozji turystycznej” ulega roślinność i pokrywa glebowa w rejonie szczytu. Istniejące tu gleby inicjalne, tworzące się przez około 12 tys. lat zostały zupełnie rozdeptane przez tłumy pasażerów kolei.
- nastąpiło i wciąż następuje skażenie materiałami ropopochodnymi wód i gleb na trasie przebiegu kolei, a w szczególności pod podporami nośnymi, na skutek wieloletniego wycieku substancji ropopochodnych, potrzebnych do smarowania liny nośnej w trakcie standardowej eksploatacji kolei. Według nieoficjalnych danych, skażenie smarami pod podporami kolei 30 razy przekracza poziom dopuszczalny w sąsiedztwie stacji benzynowych. Plamy oleju są widoczne gołym okiem, tworząc kałuże.
- doszło do zniszczenia i uszkodzeń przez narciarzy i ratraki prawnie chronionej kosodrzewiny rosnącej w miejscu tras zjazdowych. Obecny dyrektor TPN, dr Paweł Skawiński w 1993 r. podawał, że „w strefie bardzo intensywnego ruchu narciarskiego (...) w Dolinie Goryczkowej (...) w 1979 roku (...) 10,6% powierzchni podlegało (...) intensywnym, destrukcyjnym oddziaływaniom narciarskim. Obserwacje wskazują, że obecnie w Dolinie Goryczkowej odsetek ten zwiększył się i wynosi około 20%”.
- został zaśmiecony teren Tatr. Wysypisko odpadów gruzu i śmieci, pozostawionych przez firmę PKL, istnieje na terenie rezerwatu ścisłego TPN w Żlebie pod Palcem oraz w Suchej Dolinie Kasprowej. Żleb pod Palcem był przez wiele lat miejscem, gdzie spływały fekalia i ścieki z niewydolnej oczyszczalni ścieków, znajdującej się w górnej stacji kolei.
- w rejonie kopuły szczytowej Kasprowego Wierchu wykonano szeroką platformę spacerową oraz szereg murków oporowych, wykorzystując miejscowy materiał.
- wywierana jest presja na dziko żyjące zwierzęta, a ciągający się pas wyciągów tras zjazdowych stanowi barierę dla ich swobodnej migracji, tym samym niejako przepoławiając obszar TPN-u na dwie części.

Jest rzeczą oczywistą, iż obecnie funkcjonująca kolej to urządzenie przestarzałe, niespełniające wymogów ochrony środowiska oraz bezpieczeństwa pasażerów i należy ten stan rzeczy zmienić, dokonując jej remontu. Spór toczy się nie o to, czy potrzebna jest modernizacja kolei, lecz o to, by nie dopuścić do zwiększenia przewozowości z 180 do 360 osób/godz., co pozwoli firmie Polskich Kolei Linowych na zwiększenie i tak już ogromnych zysków z eksploatacji bezcennej przyrody Tatr. Po wybudowaniu de facto nowej kolei o dwukrotnie większej przepustowości, **liczba pasażerów wwożonych w jednym kierunku wzrośnie do około pół miliona rocznie!**

Przedstawiając to obrazowo: obecnie, w ciągu 10-godzinnego dnia pracy kolejka może przetransportować na główną grań Tatr ilość pasażerów równą pełnej obsadzie **40 autokarów**. Nowa kolej ma codziennie wwozić na szczyt Kasprowego tłum, który mógłby wypełnić **80 autobusów!**

6. Opis planowanej inwestycji

Inwestycja ma polegać na przebudowie kolei linowej Kuźnice – Kasprowy Wierch, obejmującej wymianę podpór kolei wraz z fundamentami oraz na przebudowie konstrukcji wewnątrz poszczególnych obiektów stacji, niezbędnej do zamontowania nowych urządzeń technicznych. Maksymalną docelową zdolność przewozową kolei planuje się na 360 osób na godzinę w jednym kierunku, co daje 720 osób na godzinę w dwóch kierunkach. Szacunkowa liczba osób wwożonych w skali roku na szczyt Kasprowego Wierchu, po modernizacji kolei wyniesie ok. pół miliona osób. Długość trasy nie ulegnie zmianie. Przebudowa podpór dopuszcza możliwość zmian ich wysokości średnio o plus-minus 20% w stosunku do istniejącej.

W trakcie budowy planuje się loty śmigłowca, który może być wykorzystany wyłącznie do transportu takich elementów konstrukcyjnych, które nie mogą być dostarczone w inny sposób. Podczas prac budowlanych planuje się usunięcie warstwy gleby zanieczyszczonej olejami, zamierza się także składować i przemieszczać liny przy użyciu prowizorycznych podpór. Ponadto niewykluczona jest wycinka drzewostanu (stanowisko limby – rezerwat ścisły pod Kasprowym Wierchem) na trasie budowy nowej kolei. Na terenie budowy kolei stwierdzono wieloletnie stanowisko koloni świstaka.

» fot. Jerzy Zembrzusi



7. Opis postępowania administracyjnego

W 2002 r. Burmistrz Zakopanego ujawnił projekt decyzji nr 232/96 o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu w sprawie rozbudowy kolei linowej Kuźnice – Kasprowy Wierch. Projekt zakładał zwiększenie przewozowości kolei ze 180 do 360 osób/godz., w obu kierunkach. Zgodnie z prawomocną (choć zaskarżoną do sądu administracyjnego) decyzją nr 232/96, wydaną przez Burmistrza Zakopanego, o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, firma Polskie Koleje Linowe wystąpiła 30 września 2005 r. z wnioskiem do Burmistrza Zakopanego o wydanie zgody na realizację przedsięwzięcia (decyzja ta jest niezbędna do wydania pozwolenia na budowę na terenach objętych siecią Natura 2000).

Burmistrz Zakopanego, Piotr Bąk, w dniu 24 marca 2006 r., po uzgodnieniach z Wojewodą Małopolskim oraz Państwowym Powiatowym Inspektorem Sanitarnym, wydał decyzję o środowiskowych uwarunkowaniach z pominięciem konieczności sporządzenia przez inwestora raportu oceny oddziaływania na środowisko (OOS), tym samym **uznał, że planowana inwestycja nie będzie miała negatywnego oddziaływania na obszar Natura 2000.**

Wydanie przedmiotowej decyzji o braku konieczności sporządzenia raportu, zgodnie z obowiązującym prawem wykluczyło udział opinii publicznej w postępowaniu administracyjnym, co doprowadziło do całkowitego pozbawienia organizacji ekologicznych możliwości udziału w tym postępowaniu.

Firma PKL wystąpiła z wnioskiem do Ministra Środowiska o wydanie decyzji o odstąpieniu od zakazu rozbudowy obiektów budowlanych i urządzeń technicznych na terenie Tatrzańskiego Parku Narodowego w trybie art. 15 ust. 3 Ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. (decyzja Ministra Środowiska jest niezbędna do uzyskania pozwolenia na budowę).

8 maja br. Polskie Koleje Linowe otrzymały zezwolenie Ministra Środowiska na warunki realizacji modernizacji kolei linowej Kuźnice – Kasprowy Wierch na terenie Tatrzańskiego Parku Narodowego z *zachowaniem dotychczasowej przepustowości przewożonych osób w okresie letnim i zimowym – 180 osób/godz.* **Swą decyzją Minister jednoznacznie stwierdził negatywny wpływ, jaki niesie ze sobą zwiększenie przewozowości kolei ze 180 do 360 osób/godz. w sezonie letnim oraz zimowym na obszar Natura 2000 i tatrzańską przyrodę.**

Firma PKL wystąpiła do Ministra Środowiska o ponowne rozpatrzenie wniosku. 24 czerwca br. Minister Środowiska zmienił swą pierwszą decyzję, wydając ostateczną decyzję, zezwalającą na zwiększenia przewozowości kolei linowej do 360 osób/godz. w sezonie zimowym i utrzymanie obecnej zdolności przewozowej (180 osób/godz.) w sezonie letnim. Nakazał także wykonanie kompensacji przyrodniczych, co jednoznacznie wskazuje na istnienie negatywnego wpływu planowanej inwestycji na obszar Natura 2000.

Na podstawie tych decyzji, Starostwo Powiatowe wydało pozwolenie na budowę planowanej inwestycji z uwzględnieniem warunków zawartych w kolejno po sobie postępujących decyzjach. Obecnie prace budowlane na terenie TPN-u nie zostały rozpoczęte.

Decyzje administracji państwowej wydane zostały z rażącym naruszeniem Dyrektyw Unii Europejskiej oraz Ustawy prawo ochrony środowiska, co w konsekwencji może doprowadzić do stwierdzenia nieważności decyzji o zgodzie na tę inwestycję – art. 11 POŚ.

8. Zgodność planowanej inwestycji z obowiązującymi przepisami, w tym z przepisami Unii Europejskiej

Główną wadą proceduralną w toczącym się postępowaniu w sprawie przebudowy kolei linowej Kuźnice – Kasprowy Wierch, było **wydanie przez Burmistrza Zakopanego decyzji administracyjnej** o środowiskowych uwarunkowaniach – zgody na realizację przedsięwzięcia **bez dokonania oceny istotności wpływu inwestycji na przyrodę w Tatrzańskim Parku Narodowym oraz siedliska objęte europejską siecią obszarów chronionych Natura 2000 poprzez zwolnienie inwestora z konieczności sporządzania raportu** oceny oddziaływania na środowisko (OOŚ).

Postanowienie Burmistrza Zakopanego, Piotra Bąka, z dnia 24 marca 2006 r. oraz decyzja Wojewody Małopolskiego, Witolda Kochana, z dnia 16 kwietnia 2006 r., o braku konieczności sporządzania przez inwestora raportu (OOŚ) oznacza naruszenie prawa polskiego z art. 33, 34, 35 i 35a Ustawy o ochronie przyrody w zw. z art. 52 ust. 1 i 1b oraz art. 51 ust. 2 Ustawy POŚ oraz prawa Wspólnotowego – art. 6.3 i 6.4 Dyrektywy 92/43 oraz art. 5-10 Dyrektywy 85/337.

Przebudowa kolei linowej Kuźnice – Kasprowy Wierch jest przedsięwzięciem, o którym mowa w art. 51 ust. 1 pkt. 3) POŚ, tzn. „planowanym przedsięwzięciem mogącym znacząco od-



fot. Jerzy Zembrzusi

działywać na obszar Natura 2000”. Możliwość znaczącego oddziaływania na obszar Natura 2000 wynika z szeregu powszechnie znanych faktów:

- a) Inwestycja ta ma być zrealizowana w Tatrzańskim Parku Narodowym na obszarach objętych ochroną ścisłą w sercu obszaru Natura 2000 (obszar „Tatry” – kod obszaru PLC 120001 – § 2 pkt. 20), na którym występują gatunki priorytetowe.
- b) Rozbudowa kolei linowej nie służy również celom ochrony przyrody w parku narodowym, a jej realizacja spowoduje naruszenie zakazów obowiązujących na jego terenie (w tym zakazów, o których mowa w art. 15). Ponadto inwestycja nie jest bezpośrednio związana z ochroną obszaru Natura 2000 oraz nie wynika z tej ochrony (art. 46 ust. 1 pkt. 2 POŚ).
- c) Przedsięwzięcie, z uwagi na swoje uwarunkowania techniczne (jak wynika z wniosku inwestora), może znacząco oddziaływać na obszar Natura 2000. Warto zwrócić uwagę na określenie „może”. To, czy faktycznie będzie znacząco oddziaływać, czy też nie, powinno – zgodnie z POŚ – być przedmiotem oceny, której niezbędnym elementem jest raport OOŚ.

d) Rozbudowa kolei linowej na terenie Tatrzańskiego PN i obszarze Natura 2000 – „Tatry”, wymaga przeprowadzenia tzw. oceny habitatowej, która wynika z postanowień prawa wspólnotowego w sprawie specjalnych obszarów ochrony (Dyrektywa Siedliskowa 92/43/EWG) oraz Dyrektywy w sprawie specjalnej ochrony ptaków – (Dyrektywa Ptasia 79/409/EWG). Zgodnie z art. 6 ust. 3 Dyrektywy z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk naturalnych oraz dzikiej fauny i flory, wyraźnie wskazane jest, że każde przedsięwzięcie, które nie jest bezpośrednio związane lub konieczne dla ochrony walorów ostoi Natura 2000, ale które może na nie w istotny sposób oddziaływać, podlega odpowiedniej ocenie skutków z punktu widzenia założeń ochrony. **Przedsięwzięcie może zostać zrealizowane dopiero po upewnieniu się, że nie wpłynie ono niekorzystnie na dany teren, po uzyskaniu opinii całego społeczeństwa.**

e) W świetle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości (ETS), nawet przedsięwzięcia o małej skali mogą mieć znaczący wpływ na środowisko, jeśli są zlokalizowane na obszarach, na których elementy środowiska, wymienione w art. 3 Dyrektywy 85/337, takie jak fauna, flora, gleba, woda, klimat, dziedzictwo kulturowe, są wrażliwe na najmniejsze zmiany (C – 392/26 p. 66). W przypadku rozbudowy kolei linowej na Kasprowy Wierch orzecznictwo ETS powinno mieć zastosowanie. W świetle obowiązujących przepisów oraz orzecznictwa ETS, każde przedsięwzięcie, które niesie ze sobą ryzyko naruszenia założeń ochrony obszaru Natura 2000, należy uznać za przedsięwzięcie mogące oddziaływać na przedmiotowy obszar w sposób istotny. „Odpowiednia ocena wpływu” oznacza, zgodnie z orzecznictwem ETS, że przed udzieleniem pozwolenia na rozbudowę powinny zostać określone, zgodnie z najlepszą wiedzą naukową w tej dziedzinie, wszystkie aspekty przedsięwzięcia, mogące osobno lub w połączeniu z innymi przedsięwzięciami oddziaływać na założenia ochrony tego obszaru (C-127/02, pkt. 61).

Reasumując, inwestycja polegająca na rozbudowie kolei linowej Kuźnice – Kasprowy Wierch jest przedsięwzięciem, które **nie jest bezpośrednio związane lub konieczne** do zagospodarowania terenu chronionego Natura 2000. Jest to inwestycja, która ma być **zrealizowana w sercu obszaru Natura 2000 i może oddziaływać na ten obszar**. Jest to więc inwestycja, która powinna, zgodnie z art. 6(3) Dyrektywy Siedliskowej, podlegać odpowiedniej ocenie jej skutków dla danego obszaru z punktu widzenia założeń jego ochrony.

9. Analiza wykładni prawa w procedurze wydawania pozwolenia na budowę inwestycji „Przebudowa kolei linowej Kuźnice – Kasprowy Wierch”

Oceną przedsięwzięcia z punktu widzenia założeń ochrony obszaru Natura 2000 (Tatry) jest, wg polskich przepisów transponujących postanowienia art. 6 (3) Dyrektywy Siedliskowej, ocena oddziaływania na środowisko (tzw. ocena habitatowa), określona w art. 33 ust. 3 Ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. 2004, nr 92, poz. 880 z późn. zm.). Najistotniejszym elementem tej oceny jest obowiązek **sporządzenia raportu o ocenie przedsięwzięcia na obszar Natura 2000** (art. 51 ust. 1 pkt. 3 Ustawy – z dnia 27 kwietnia 2001 r. – prawo ochrony środowiska). Polskie przepisy określają jednak, że obowiązek sporządzenia raportu stwierdza w drodze postanowienia organ właściwy do wydania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach zgody na realizację przedsięwzięcia po zasięgnięciu organu ochrony środowiska i inspektora sanitarnego (art. 51 ust. 2, 3 Ustawy prawo ochrony środowiska). Organ właściwy do wyda-

nia decyzji ma kompetencję na podstawie art. 51 ust. 2 Ustawy prawo ochrony środowiska do wydania postanowienia stwierdzającego, że nie ma obowiązku sporządzenia raportu o ocenie oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000.

Skorzystanie przez Burmistrza Miasta Zakopane z kompetencji określonej w art. 51 ust. 2 Ustawy prawo ochrony środowiska poprzez wydanie postanowienia z dnia 24 marca 2006 r., według którego nie ma obowiązku wykonania raportu o ocenie oddziaływania inwestycji na obszar Natura 2000, spowodowało, że w przypadku inwestycji polegającej na budowie kolei linowej Kuźnice – Kasprowy Wierch ocena, o której mowa w art. 6 (3) zd. 1 Dyrektywy Siedliskowej nie będzie w ogóle przeprowadzona. Ocena nie będzie dokonana pomimo oczywistych, stwierdzonych wieloma dokumentami faktów, wg których inwestycja ta **może** na ów obszar znacząco oddziaływać. Art. 6 (3) Dyrektywy Siedliskowej wskazuje wyraźnie, że ocena musi być dokonana wobec inwestycji, które **mogą** na dany obszar oddziaływać w istotny sposób.

Burmistrz Miasta Zakopane nie dokonał oceny „istotności wpływu na siedlisko”. Oceny takiej nie dokonał także Wojewoda Małopolski oraz Powiatowy Inspektor Sanitarny w Zakopanem. Burmistrz Miasta Zakopane w swoim postanowieniu stwierdził, iż wykonano już ocenę oddziaływania na środowisko przed uzyskaniem decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu i że z tej oceny wynika, że inwestycja nie będzie miała wpływu na środowisko. Burmistrz Miasta Zakopane nie odróżnił klasycznej oceny oddziaływania na środowisko od oceny habitatowej, tj. oceny wpływu na siedlisko. Powiatowy Inspektor Sanitarny w Zakopanem w uzasadnieniu swojej opinii stwierdził, że „modernizacja kolejki poprawi bezpieczeństwo osób z niej korzystających, umożliwi większej ilości osób wypoczynek w należytych warunkach higieniczno-sanitarnych”. Wojewoda Małopolski w uzasadnieniu swojego stanowiska z dnia 16 marca 2006 r. stwierdził, że „z przedstawionych opracowań wykonanych przez Instytut Rozwoju Miasta, wynika jednoznacznie, że planowane przedsięwzięcie nie będzie znacząco oddziaływać na obszar Natura 2000”. Wojewoda nie uzasadnił swojego stanowiska.

10. Działania organizacji ekologicznych

Wobec faktu wydania przez polską administrację decyzji z rążącym naruszeniem prawa unijnego, wyłączając przy tym organizacje społeczne z toczącego się postępowania na prawach strony, co na gruncie krajowym uniemożliwiło dochodzenie praw przed krajowym wymiarem sprawiedliwości, **11 organizacji ekologicznych w dniu 20 kwietnia 2006 r. skierowało skargę do Komisji Europejskiej na decyzję administracji państwowej w sprawie rozbudowy kolei linowej z Kuźnic na Kasprowy Wierch, która spowoduje zwiększenie przewoźności kolei ze 180 osób/godz. do 360 osób/godz. Skargę sygnowały: Pracownia na rzecz Wszystkich Istot, Liga Ochrony Przyrody, Polskie Towarzystwo Tatrzańskie, Klub Przyrodników, Greenpeace, Towarzystwo Przyrodnicze „Bocian”, Towarzystwo na rzecz Ziemi, Towarzystwo na rzecz Ochrony Przyrody, Federacja Zielonych – Grupa Krakowska, Polskie Towarzystwo Przyjaciół Przyrody „pro Natura”, Fundacja Instytut Spraw Obywatelskich.**

Ponadto 24 maja br. **13 organizacji ekologicznych wysłało petycję do Parlamentu Europejskiego, w przedmiotowej sprawie.**

1. Organizacje ekologiczne zarzucają Rzeczypospolitej Polskiej, działającej poprzez organy administracji publicznej, w tym poprzez Ministra Środowiska i Burmistrza Miasta Zakopane, we współdziałaniu z Wojewodą Małopolskim i Powiato-

wym Inspektorem Sanitarnym w Zakopanem, złamanie bezwzględnie obowiązujących przepisów prawa wspólnotowego, a w szczególności złamanie art. 6 (3) Dyrektywy Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk naturalnych oraz dzikiej fauny i flory (dalej określanej jako „Dyrektywa Siedliskowa”).

2. Ponadto zarzucają Rzeczypospolitej Polskiej, działającej poprzez organy administracji publicznej – Burmistrza Miasta Zakopane oraz Samorządowe Kolegium Odwoławcze w Zakopanem, złamanie także postanowień art. 6(4), art. 6(6) i art. 10a Dyrektywy Rady 85/337/EWG z dnia 27 czerwca 1985 r. w sprawie oceny oddziaływania przedsięwzięć, zmienioną przez Dyrektywę Rady 97/11/WE z dnia 3 marca 1997 r. i zmienioną przez Dyrektywę Rady 2003/35/WE z dnia 26 maja 2003 r., w ramach procedury uzyskiwania przez inwestora decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu oraz decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach zgody na realizację przedsięwzięcia oraz decyzji pozwolenie na budowę.
3. Poprzez przyjęcie przez Burmistrza Zakopanego postanowienia z 24 marca 2006 r. o braku obowiązku sporządzenia raportu złamany został art. 6(3) Dyrektywy Siedliskowej, co w konsekwencji doprowadziło do złamania art. 6(1) tej Dyrektywy oraz do całkowitego pozbawienia skuteczności Dyrektywy Siedliskowej wobec ochrony najcenniejszego obszaru przyrodniczego w Polsce. W ten sposób Rzeczpospolita Polska narusza art. 10 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską (ex art. 5 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską), wg którego: „Państwa Członkowskie podejmą wszelkie właściwe środki ogólne lub szczególne, odpowiednie dla zapewnienia wykonania zobowiązań wynikających z niniejszego Traktatu lub aktów instytucji Wspólnoty. Ułatwiają one Wspólnocie wypełnienie jej zadań. Powstrzymują się one od podejmowania wszelkich środków, które mogłyby narazić na niebezpieczeństwo urzeczywistnienie niniejszego Traktatu”.

11. Kalendarium procedury administracyjnej

W dniu 17.06.1996 r. inwestor Państwowe Koleje Linowe (34-500 Zakopane, ul. Krupówki 48) wniósł wniosek o wydanie decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu dla inwestycji polegającej na przebudowie kolei linowej Kuźnice – Kasprowy Wierch (wniosek nr LK 4-422/IV/11/96).

- Ww. wniosek był kilkakrotnie zmieniany i uzupełniany, w tym w ostatecznym kształcie został wniesiony w dniu 14.11.2002 r. przez następcę prawnego PKP Polskich Kolei Linowych tj. Polskie Koleje Linowe Spółka z o.o., 34-500 Zakopane, ul. Krupówki 48 (wniosek nr LK4e-422/IV.6.02).
- W dniu 09.07.2002 r. Burmistrz Miasta Zakopane w drodze postanowienia dopuścił na prawach strony organizację ekologiczną – Stowarzyszenie Pracownia na rzecz Wszystkich Istot do udziału w postępowaniu administracyjnym o wydanie warunków zabudowy i zagospodarowania terenu dla inwestycji polegającej na przebudowie kolei linowej Kuźnice – Kasprowy Wierch (postanowienie BUA.II.7332-232/96).
- Organ I instancji (Burmistrz Zakopanego) przeprowadził dwie rozprawy administracyjne (05.07.2000 r. i 20.12.2002 r.). W rozprawach udział wzięły organizacje ekologiczne dopuszczone do postępowania na prawach strony.
- Pierwotny projekt decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu z dnia 28.07.2002 r. został nega-

tywnie oceniony przez Wojewodę Małopolskiego, który postanowieniem z dnia 26.09.2002 r. stwierdził niezgodność z prawem przedstawionych warunków zabudowy i zagospodarowania terenu dla wnioskowanej inwestycji.

- Inwestor zmienił wniosek o wydanie warunków zabudowy i zagospodarowania terenu.
- W dniu 12.03.2003 r. Państwowy Powiatowy Inspektor Sanitarny w Zakopanem w drodze decyzji administracyjnej uzgodnił bez zastrzeżeń projekt decyzji lokalizacyjnej.
- W dniu 08.09.2003 r. Wojewoda Małopolski w drodze postanowienia stwierdził zgodność z prawem warunków zabudowy i zagospodarowania terenu dla inwestycji.
- W dniu 18.09.2003 r. Burmistrz Miasta Zakopane wydał decyzję o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu dla inwestycji polegającej na przebudowie kolei linowej Kuźnice – Kasprowy Wierch (decyzja nr 232/96 – 2003).
- Od tej decyzji odwołania do organu II instancji (Samorządowe Kolegium Odwoławcze w Nowym Sączu) złożyły Pracownia na rzecz Wszystkich Istot, Liga Ochrony Przyrody, Towarzystwo na rzecz Ziemi, Polskie Towarzystwo Tatrzańskie, Federacja Zielonych – Grupa Krakowska.
- W dniu 17.03.2004 r. Samorządowe Kolegium Odwoławcze w Nowym Sączu w drodze decyzji podtrzymało w mocy decyzję Burmistrza Zakopanego o ustaleniu warunków zabudowy i zagospodarowania terenu dla przedmiotowej inwestycji (decyzja SKO I-01/1100c/ZP/2003/2004).
- W dniu 08.12.2005 r. inwestor złożył wniosek do Starosty Tatrzańskiego o wydanie pozwolenia na budowę dla przedmiotowej inwestycji.
- W dniu 30.09.2005 r. inwestor Polskie Koleje Linowe Sp. z o.o. wniósł do Burmistrza Miasta Zakopane wniosek o wydanie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach zgody na realizację inwestycji polegającej na przebudowie kolei linowej Kuźnice – Kasprowy Wierch.
- W dniu 17.01.2006 r. Pracownia na rzecz Wszystkich Istot przesłała do Burmistrza Zakopanego oraz Wojewody Małopolskiego stanowisko, w którym wskazuje, że zgodnie z Dyrektywą 79/409/EWG i Dyrektywą 92/43/EWG, wobec faktu, iż przedmiotowa inwestycja jest projektowana w sercu obszaru Natura 2000 („Tatry” – kod obszaru PLC 120001), konieczne jest przeprowadzenie tzw. oceny habitatowej, w tym w szczególności wykonanie raportu o ocenie wpływu planowanej inwestycji na siedliska i gatunki chronione przez ww. Dyrektywy.
- W dniu 27.01.2006 r. Przewodniczący Wojewódzkiej Rady Ochrony Przyrody Województwa Małopolskiego wystosował apel do Ministra Środowiska Rzeczypospolitej Polskiej o zajęcie się sprawą w trybie nadzoru, gdyż zachodzi groźba złamania prawa wspólnotowego (Dyrektywa 79/409/EWG i Dyrektywa 92/43/EWG).
- W dniu 21.01.2006 r. Rada Naukowa Tatrzańskiego Parku Narodowego podjęła uchwałę o konieczności sporządzenia raportu OOS dla przebudowy kolei linowej Kuźnice – Kasprowy Wierch.
- W dniu 15.02.2006 r. siedemdziesięciu dziewięciu profesorów, głównie nauk przyrodniczych, przesłało do Ministra Środowiska Rzeczypospolitej Polskiej apel o nałożenie na inwestora przedmiotowej inwestycji

obowiązku przeprowadzenia pełnego postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko przyrodnicze, który w szczególności powinien odpowiedzieć na pytanie, w jaki sposób zwiększenie przepustowości kolei linowej (ze 180 do 360 osób na godzinę) będzie oddziaływać na środowisko przyrodnicze Tatr.

- W dniu 10.03.2006 r. Państwowy Powiatowy Inspektor Sanitarny wydał postanowienie, w którym stwierdził, że dla przedmiotowej inwestycji w ramach ubiegania się o decyzję o środowiskowych uwarunkowaniach zgody na realizację inwestycji – nie wymaga się opracowania raportu o ocenie oddziaływania na środowisko.
- W dniu 16.03.2006 r. Wojewoda Małopolski wydał postanowienie, w którym stwierdził, że dla przedmiotowej inwestycji w ramach ubiegania się o decyzję o środowiskowych uwarunkowaniach zgody na realizację inwestycji – nie wymaga się opracowania raportu o ocenie oddziaływania na środowisko.
- Postanowienie Burmistrza Miasta Zakopanego z dnia 24.03.2006 r. o braku obowiązku wykonania raportu oddziaływania na środowisko.
- W dniu 08.05.2006 r. Minister Środowiska na wniosek Polskich Kolei Linowych wydał zezwolenie na odstąpienie od zakazu rozbudowy obiektów budowlanych i urządzeń technicznych w Tatrzańskim Parku Narodowym dla realizacji modernizacji kolei linowej Kuźnice – Kasprowy Wierch na terenie Tatrzańskiego Parku Narodowego, w trybie art. 15 ust. 3 Ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. (znak DLOPiK-op/PN-4102/19-5-2123/06/RS), utrzymując dotychczasową zdolność przewozową na dotychczasowym poziomie 180 osób/ godz. przez cały rok.
- W dniu 24.06.2006 r. Minister Środowiska wydał ponownie decyzję (tym razem ostateczną) w trybie art. 15 ust. 3 Ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r., zwiększając przewozowość w sezonie zimowym do 360 osób/godz. i utrzymując dotychczasową na poziomie 180 osób/godz. w sezonie zimowym.
- W czerwcu 2006 r. Starostwo Powiatowe w Zakopanem wydało pozwolenie na budowę dla inwestycji na zasadach określonych we wcześniejszych decyzjach administracyjnych.

12. Ocena łączna. Wnioski

Szkodliwość decyzji administracji krajowej należy rozpatrzeć w trzech aspektach: prawnym, społecznym oraz przyrodniczym.

Aspekt prawny. Decyzja ta jest wydana z naruszeniem przepisów prawa krajowego oraz wspólnotowego. Urzędnicy państwowi (Burmistrz Zakopanego, Powiatowy Inspektor Sanitarny, Wojewoda Małopolski, Minister Środowiska) posiadali wystarczającą wiedzę prawną, z której wynikało jednoznacznie, iż sporządzenie raportu oceny oddziaływania na środowisko dla tej inwestycji jest konieczne. Pomimo tego wydali wadliwą decyzję.

Godny uwagi jest fakt, iż organizacje społeczne zostały pozbawione prawa głosu w toczącym się postępowaniu o wydanie środowiskowych uwarunkowań – nie uzyskały prawa strony.

Ponadto organizacje społeczne pozbawiono dostępu do sądów powszechnych, poprzez zaniedbanie Samorządowego Kolegium Odwoławczego (SKO) w Nowym Sączu.



☛ fot. Jerzy Zembruski

Stowarzyszenie Pracownia na rzecz Wszystkich Istot, Liga Ochrony Przyrody oraz Polskie Towarzystwo Tatrzańskie, nie zgadzając się z decyzją Samorządowego Kolegium Odwoławczego z dnia 17 marca 2004 r., utrzymującą w mocy decyzję Burmistrza Miasta Zakopane z dnia 18.09.2003 r. o warunkach zabudowy i zagospodarowaniu terenu dla inwestycji polegającej na przebudowie kolei liniowej Kuźnice – Kasprowy Wierch, w dniu 29 września 2004 r. wniosły skargę do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego.

SKO w Nowym Sączu powinno, zgodnie z ustawowym terminem, przekazać do rozpatrzenia skargę i akta sprawy w terminie 30 dni (do dnia 29 października 2004 r.) do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Krakowie. Jednak SKO w Nowym Sączu tego nie uczyniło. SKO złamało i nadal łamie art. 54 par. 2 Prawa o postępowaniu przed sądami administracyjnymi, za co zostało ukarane.

W skardze do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego Pracownia na rzecz Wszystkich Istot i inne organizacje ekologiczne zarzuciły przedmiotowej decyzji m.in. naruszenie art. 6 ust. 2, oraz ust. 7, ust. 8 i ust. 9 Konwencji sporządzonej w Aarhus dnia 25 czerwca 1998 r. o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska (Dz. U. z 2003r., nr 78, poz. 706) i wniosły o uchylenie decyzji w całości.

Po niespełna roku, w dniu 20.09.2005 r. Pracownia na rzecz Wszystkich Istot wniosła o ukaranie Samorządowego Kolegium Odwoławczego za utrudnianie postępowania i zwłokę w przekazywaniu akt sprawy do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego.

W dniu 24.02.2006 r. Wojewódzki Sąd Administracyjny ukarał Samorządowe Kolegium Odwoławcze karą pieniężną w wysokości 10 000 PLN za nieprzesłanie akt sprawy.

Pomimo upomnienia i nałożenia grzywny, Samorządowe Kolegium Odwoławcze w Nowym Sączu przesłało dokumenty do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego dopiero po wydaniu przez Burmistrza Zakopanego decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach oraz decyzji Ministra Środowiska, czyli po 22 miesiącach od upływu terminu administracyjnego, skutecznie blokując prawa organizacji ekologicznych.

Warto zauważyć, że wg obecnie obowiązujących przepisów polskich, organizacje ekologiczne mają prawo udziału w postępowaniu administracyjnym i sądowno-administracyjnym dotyczącym inwestycji mających wpływ na środowisko jedynie:

- na etapie decyzji lokalizacyjnej (warunki zabudowy i zagospodarowania terenu)
- na etapie decyzji środowiskowej, o ile raport o ocenie oddziaływania na środowisko jest wymagany.

Organizacje społeczne zostały pozbawione obydwu możliwości!

Aspekt społeczny. Został zignorowany głos instytucji doradczych (Wojewódzkiej Rady Ochrony Przyrody woj. małopolskiego, Rady Naukowej TPN, prawników Ministerstwa Środowiska), wybitnych autorytetów naukowych (list otwarty do Ministra Środowiska 79 wybitnych naukowców, głównie przyrodników z tytułem profesorskim), przyrodników z instytucji badawczych – prof. dr. hab. Zbigniewa Mirka (Instytut Botaniki PAN) i prof. dr. hab. Henryka Okarmy (Instytut Ochrony Przyrody PAN), oraz organizacji społecznych (stanowisko Pracowni na rzecz Wszystkich Istot z dnia 17.01.2006 r.).

Państwowi urzędnicy podjęli wadliwą decyzję, która zapewni korzyści ekonomiczne Polskim Kolejom Linowym. Konsekwencje tych decyzji mogą odczuć wszyscy podatnicy, jeśli na Polskę zostaną nałożone dotkliwe kary finansowe za nieprzestrzeganie unijnych przepisów dotyczących obszarów chronionych siecią Natura 2000.

Państwowa Rada Ochrony Przyrody, będąc organem opiniodawczo-doradczym w zakresie ochrony przyrody, działającym przy Ministrze Środowiska, w piśmie z dnia 18.04.2006 r., wskazała: „W przypadku obszarów Natura 2000, procedura ta wymaga wykonania raportu, niezależnie od charakteru i wielkości przedsięwzięcia, zawsze gdy możliwość wystąpienia istotnego wpływu nie zostanie wykluczona w screeningu. Oznacza to, że w przypadku pozostających wątpliwości, czy przedsięwzięcie może oddziaływać na obszar Natura 2000, czy też nie, konieczne jest zawsze pogłębienie analizy przez sporządzenie raportu.

Zwracam przy okazji uwagę, że raport jest tylko jednym z elementów procedury oceny oddziaływania na środowisko. Organ prowadzący ocenę nie powinien automatycznie kierować się treścią i konkluzjami raportu, ani stanowiskami organów opiniujących, a jest obowiązany dociekać rzeczywistych oddziaływań na środowisko, uwzględniając przy tym m.in. opinie wszystkich kompetentnych gremiów, w tym naukowych, a także opinie społeczeństwa”.

Te argumenty PROP-u oraz przeświadczenie licznej grupy naukowców i społeczników o konieczności sporządzania raportu, nie przekonały jednak Burmistrza Zakopanego, Piotra Bąka, pomimo faktu, iż sam jest członkiem Państwowej Rady Ochrony Przyrody. Czyżby jako jedyny miał odmienne zdanie od wszystkich 39 pozostałych jej członków?

Sześćdziesięciu dwóch najznakomitszych przedstawicieli polskiej nauki z tytułem profesora w wystosowanym apelu do Ministra Środowiska domaga się uruchomienia procedur administracyjnych, nakładających na inwestora – Polskie Koleje Linowe Sp.

z o.o., obowiązek sporządzenia raportu oceny oddziaływania na środowisko dla planowanej inwestycji przebudowy kolei linowej Kuźnice – Kasprowy Wierch.

W apelu czytamy: „Tylko rzetelnie przeprowadzone postępowanie w sprawie oceny oddziaływania na środowisko planowanej przebudowy – niezbędne w przypadku tak bezcennego obszaru, może dać odpowiedź na pytanie: w jaki sposób zwiększenie przepustowości kolei (ze 180 do 360 osób/godz.) będzie oddziaływać na środowisko przyrodnicze Tatr. Dopiero po uzyskaniu wiarygodnych wyników takiej oceny można wydać odpowiedzialną decyzję i ewentualne pozwolenie na realizację przedsięwzięcia”.

Pomimo apelu, Minister nie nakazał sporządzenia raportu i ostatecznie zezwolił na zwiększenie przewozowości do 360 osób na godzinę zimą, spełniając żądania Polskich Kolei Linowych – firmy czerpiącej zyski z eksploatacji Tatr.

Decyzja Ministra Środowiska pokazała, że przyroda w Tatrzańskim Parku Narodowym nie jest najważniejsza, istotny jest natomiast interes i zysk PKL-u oraz lobby biznesu narciarskiego. Po raz kolejny okazało się, że wcześniejsze zapewnienia Ministra Środowiska (decyzja Ministra z dnia 8 maja br.) o nie zwiększaniu przewozowości kolei linowej na Kasprowy Wierch,

» fot. Jerzy Zembruski



były jedynie „mydleniem oczu” opinii publicznej. Minister w tej decyzji stwierdził, że „nie można zupełnie wykluczyć ewentualnego niekorzystnego wpływu tej inwestycji na środowisko”.

Natomiast zaproponowane przez Ministra Środowiska kompensacje przyrodnicze są skandalicznie niewystarczające, gdyż sprowadzają się tylko do posprzątania Tatrzańskiego Parku Narodowego z odpadów, gruzu i śmieci, pozostawionych w dużej mierze przez samą firmę PKL. O porządek w Tatrzańskim Parku Narodowym powinien dbać zarządca terenu, czyli TPN. Kompensacje przyrodnicze nie zapewniają wyrównania strat, jakie spowoduje wzmożony ruch narciarski na Kasprowym Wierchu, kompensacje nie mają również żadnego naukowego uzasadnienia, gdyż nie został zbadany wpływ narciarzy na przyrodę rejonu Kasprowego Wierchu. Obwarowanie zezwolenia udzielone-

go PKL-owi służy jedynie stworzeniu wrażenia, że przyroda jest należycie chroniona.

Aspekt przyrodniczy. Tatry to bezcenny teren przyrodniczy, jedyny taki ekosystem pomiędzy Alpami i Kaukazem, centrum endemizmu w tej części Europy, miejsce naturalnego występowania dużych drapieżników – niedźwiedzia, wilka, rysia, jedyne w Polsce ostoje kozicy i tatrzańskiej odmiany świstaka.

Praktycznie w każdej chwili może ruszyć budowa nowej kolei na obszarze objętym najwyższą formą ochrony w postaci parku narodowego, rezerwatu ścisłego, Natury 2000, Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery, w miejscu bytowania koloni świstaka oraz wielu zwierząt i roślin niespotykanych gdzie indziej. Kasprowy to miejsce, gdzie przyroda rządzi się własnymi prawami. Mimo ponad 70-letniej eksploatacji Kasprowego Wierchu, wielcy Polacy – ludzie kultury, sztuki, naukowcy, traktują to miejsce jako „Wawel polskiej przyrody”. Tak jak przed II wojną światową w momencie budowy kolei, tak i dziś – w XXI wieku – Kasprowy stał się miejscem ignorancji człowieka wobec przyrody i prawa.

Dziś jest to miejsce symboliczne – jedno z cenniejszych w Polsce. Pomimo tych faktów, wydane zostało pozwolenie na modernizację kolei ze zwiększoną przewozowością do 360 osób/godz., bez zbadania skutków oddziaływania tej inwestycji na bezcenną przyrodę. Dlatego warto sobie zadać pytanie: gdzie, jeśli nie tu, w Tatrach, taki raport powinien być przygotowany? Dla jakich terenów została przygotowana Ustawa o ochronie przyrody, skoro jej przepisy nie mają tu zastosowania? Dlaczego o dziedzictwie narodowym zdecydował Burmistrz Zakopanego, nie licząc się z opinią społeczeństwa?

Ta decyzja to „zielone światło” dla lobby biznesowo-narciarskiego, bo właśnie tu powstaje dziś jedna z najbardziej szkodliwych inwestycji, która ma służyć do uprawiania „białego szaleństwa”.

Uważamy, że tylko rzetelnie przeprowadzona procedura oceny oddziaływania inwestycji na środowisko, może dać odpowiedź na pytanie: w jaki sposób zwiększenie przepustowości kolei (ze 180 do 360 osób/godz.) będzie oddziaływać na środowisko przyrodnicze Tatr. Dziś wiemy, że instytucje państwowe nie chciały znać wpływu tej inwestycji na przyrodę Tatr i dlatego nie dowiemy się, jakie straty w przyrodzie będzie powodowała nowa kolej.

„Łatwo wytykać Austriakom, że zamienili swego czasu Wawel na stajnię dla koni, a cóż lepszego Wy państwo robicie, zmieniając stopniowo bezcenne dziedzictwo narodowe (i ponadnarodowe) w lunapark?”

– tak pisał prof. Zbigniew Mirek w artykule „Żałosne harce w Tatrzańskim Parku Narodowym” („Dzikie Życie” nr 4/2006).

Przeprowadzony przez Pracownię na rzecz Wszystkich Istot monitoring jednoznacznie wskazał, iż rozwój infrastruktury turystyki masowej kosztem terenów cennych przyrodniczo i prawnie chronionych jest wyraźnie zauważalny w większości gmin karpackich.

Co więcej, często zdarza się, iż planowany jest on nawet na terenach o wybitnych walorach podlegających prawnej ochronie w postaci parków krajobrazowych, obszarów Natura 2000, czy nawet w otulinach parków narodowych. Nagminnym, często bezkarnym staje się zjawisko łamania prawa ochrony przyrody i środowiska na szczeblu krajowym i wspólnotowym. Komisja Europejska oceniła polską rządową propozycję sieci Natura 2000 dla regionu kontynentalnego za niedostateczną, a pomimo tego nawet w ramach obszarów objętych tą formą ochrony planuje się szkodliwe inwestycje, co jest sprzeczne z zapisami Dyrektyw Siedliskowej i Ptasiej. Prawo wspólnotowe bezkarnie łamią jednostki polskiej administracji i inwestorzy, czego przykładem jest rozbudowa kolei z Kuźnic na Kasprowy Wierch w Tatrach. Niestety za ich przestępstwa wysokie kary mogą zapłacić podatnicy. Unia bowiem, na skutek licznych sygnałów o braku poszanowania jej praw w Polsce, podejmuje coraz więcej działań celem kontroli realizacji jej Dyrektyw w naszym kraju.

Silnie konsumpcyjne podejście do przyrody skutkuje jej dewastacją na rzecz rozwoju rozrywek, które mogą być realizowane poza jej najcenniejszymi, unikalnymi i wciąż niezagospodarowanymi obszarami. Co prawda zapewnienie możliwości realizacji tego rodzaju potrzeb jest istotne, lecz na pewno powinno się odbywać poza obszarami najcenniejszymi przyrodniczo, i w myśl założenia, iż równie ważnym, a w wielu przypadkach ważniejszym, powinno być zapewnienie pełnej ochrony najcenniejszych dzikich terenów i podtrzymanie kultury lokalnej.

Turystyka to nie tylko trasy narciarskie, puby i hotele na szczytach gór, lecz ponad wszystko możliwość obcowania z różnorodną kulturą oraz niezagospodarowaną i zachowaną w stanie naturalnym przyrodą, gdzie wciąż jeszcze istnieje możliwość kontemplacji piękna, harmonii i porządku świata.

W celu realizacji wszystkich interesów turystycznych konieczne jest stworzenie strategii zagospodarowania polskich gór – jednej, spójnej, respektującej prawa ochrony przyrody i zasady zrównoważonego rozwoju turystyki. Jak wskazują wyniki monitoringu, realizacja infrastruktury turystyki masowej dokonuje się obecnie w sposób przypadkowy i często przy braku poszanowania prawa ochrony przyrody czy lokalnej kultury. Rozwój turystyki realizowany w ten sposób powoduje bezpowrotną utratę najwyższej wartości naszych gór, jaką jest ich dzika, unikatowa i bezcenna przyroda. Bogactwo naturalne zostaje poświęcone dla realizacji rozrywek, które przecież w sposób efektywny i zadowalający mogą być i są prowadzone poza tak cennymi obszarami.

Spójna strategia rozwoju turystyki, respektująca konieczność wyłączenia terenów najcenniejszych przyrodniczo spod zagospodarowania oraz podtrzymująca lokalne zwyczaje i tradycje, jest gwarantem długofalowego i zrównoważonego rozwoju. Taka

strategia zapewniłaby możliwości realizacji zarówno sportów narciarskich, jak i realizacji turystyki krajobrazowej, przyrodniczej czy agroturystyki. Koniecznym jest tylko wyznaczenie obszarów dogodnych do uprawiania różnych rodzajów turystyki i promocja jej alternatywnych form.

Obecnie brak takiej strategii prowadzi do ciągłego zubażania wartości turystycznych polskich gór, które ze względu na swoją budowę nigdy nie dorównają Alpom w atrakcyjności ośrodków narciarskich. Polskie góry mogłyby stać się ostoją dzikiej przyrody, ściągającą turystów z całego świata. Turystyka krajobrazowa i przyrodnicza staje się coraz popularniejsza, głównie ze względu na fakt, iż współczesnemu człowiekowi potrzebny jest kontakt z dziką przyrodą, szczególnie wtedy, gdy na co dzień jest on zmuszony żyć w uciążliwych warunkach cywilizacji. To duża szansa dla Polski, która dysponuje przecież wielkim bogactwem przyrodniczym, dzikimi obszarami, w których natura rządzi się swoimi prawami. Z tego powodu konieczne jest podjęcie próby stworzenia odpowiedniej strategii zagospodarowania turystycznego polskich gór, realizowanej przy pełnym udziale wszystkich



fot. archiwum PnrWI

grup społecznych, zaangażowanych w rozwój turystyki i ochronę przyrody: przedstawiceli administracji państwowej, osób odpowiedzialnych za planowanie i realizację turystyki, służb ochrony przyrody, mieszkańców gmin karpackich, organizacji pozarządowych itd. Niejednokrotnie brak jest wiedzy dotyczącej konsekwencji realizacji turystyki masowej, zagrożeń wynikających z jej strony dla przyrody i społeczności lokalnych, dlatego też ważnym wydaje się wskazanie na potrzebę nawiązania szerokiego dialogu i realizację efektywnej edukacji w tej dziedzinie.

Trwanie obecnego stanu rzeczy prowadzi w konsekwencji do nieograniczonej i przypadkowej ekspansji infrastruktury turystycznej, która realizowana bez poszanowania prawa i założeń zrównoważonego i długodystansowego rozwoju, często powoduje utratę bogactwa naturalnego w postaci dzikiej i niezago-

spodarowanej przyrody. Rozwój infrastruktury turystyki masowej, w szczególności narciarstwa zjazdowego, pociąga bowiem za sobą szereg niekorzystnych zmian środowiska naturalnego i kulturowego lokalnych społeczności.

Nawiązanie takiej dyskusji utrudnia w znaczący sposób brak chęci współpracy, blokowanie dostępu do informacji o środowisku i informacji publicznej, postrzeganie organizacji pozarządowych jako podmiotów, których celem jest utrudnianie procesów administracyjnych, a nie poszukiwanie prób wypracowania optymalnych rozwiązań, oraz z drugiej strony, mocno zakorzenione w społeczeństwie przeświadczenie o braku możliwości uczestnictwa w procesach decyzyjnych i niemożności wyrażenia własnej opinii. Organy decyzyjne wciąż postrzegają osoby zainteresowane spoza kręgu inwestorów, jako przeszkody na drodze rozwoju.

Rozwój jednak nie może odbywać się kosztem lokalnej ludności i przyrody. Nie powinno być zgody na realizację pomysłów tylko wielkich inwestorów, którzy przecież ponad wszystko planują, jak powiększyć swoje zyski, co niejednokrotnie prowadzi do utraty dóbr powszechnych, takich jak tradycja, kultura ludowa czy dzika przyroda. Z kolei inne formy turystyki przynosić mogą jeśli nie większe, to przynajmniej podobne zyski, w dodatku w perspektywie długofalowej. Zyski wypracowane w ten sposób mogą zasilać budżet poszczególnych mieszkańców gmin, którzy przy realizacji takich form turystyki dodatkowo kultywować mogą tradycje i zwyczaje lub zarabiać pieniądze wykorzystując swoje pasje i zainteresowania. Jak długo jeszcze będzie pokutowało przeświadczenie, iż szybki, jednorazowy i krótkotrwały zysk dla niewielkiej liczby jest wyższą wartością niż długotrwały, zrównoważony i dobrze zaplanowany rozwój lokalnych społeczności, który nastawiony jest na poprawę stanu środowiska, zarówno społecznego, jak i przyrodniczego?

Warto również promować opinie i rekomendacje specjalistów w dziedzinie planowania i realizacji turystyki i ochrony przyrody. Niejednokrotnie spotykamy się bowiem z jasnymi i popartymi ogromną wiedzą i doświadczeniem opiniami kompetentnych organów, takich jak Wojewódzkie Komisje Ochrony Przyrody czy Rady Naukowo-Społeczne.

Podsumowując, warto przytoczyć rekomendacje, jakie zostały wystosowane przez zespół ekspertów z WSL Szwajcarskiego Instytutu Badań Śniegu i Lawin SLF, Instytutu Nauk Środowiskowych Uniwersytetu w Zurychu oraz Instytutu Biochemii i Biologii Uniwersytetu w Poczdamie w 2005 roku.

W ramach pracy opisującej wpływ narciarstwa na florę alpejską, postulują oni, aby:

1. W ramach rozwoju i funkcjonowania infrastruktury narciarskiej zostały jasno określone i bezwzględnie respektowane uwarunkowania dotyczące ochrony środowiska.
2. Na obszarach, na których planowany jest rozwój narciarstwa, powinno się w pierwszej kolejności wykonać dokładną waloryzację przyrodniczą i zupełnie wyłączyć spod zagospodarowania w tym kierunku tereny o wysokich walorach przyrodniczych.
3. Z założenia powinno się unikać wykorzystania maszyn do przygotowania stoku i sztucznego naśnieżania na terenach, na których rozważa się możliwość ich wprowadzenia.
4. Rozwój narciarstwa zjazdowego powinien być zabroniony wszędzie tam, gdzie jakiegokolwiek zmiany w vegetacji i składzie gatunkowym roślin prowadzić mogą do zubożenia wartości przyrodniczych tych obszarów.

Powyższe postulaty i rekomendacje powinno się bezpośrednio polecać i wprowadzać w polskich realiach. Polska przyroda nie jest przecież ani mniej cenna od alpejskiej, ani też zagrożenia wynikające z uprawiania narciarstwa nie są dla niej mniejsze.

Pora rozpocząć starania o zachowanie dla przyszłych pokoleń możliwości kontaktu z dziką i niezagospodarowaną górską przyrodą oraz z bogactwem lokalnych kultur. W przeciwnym razie skazemy je na konieczność obcowania ze zboczami gór oszpeconymi poprzez setki tras narciarskich, słupy kolejek i wyciągów, zagospodarowanymi wielkokubaturowymi budynkami towarzyszącymi, budkami z pamiątkami i fast foodem.

Czyż nie taką wizję zrównoważonego rozwoju zobowiązaliśmy się realizować?



- **Biliński J.**, Sawaryn D. red., 2003, Turystyka czynnikiem integracji międzynarodowej, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie, Rzeszów.
- **Bosiacki S.**, Grell J., Sikora J. red., 1996, Samorządowa koncepcja rozwoju turystycznego gminy, Wydawnictwo Wydziału Turystyki i Rekreacji AWF w Poznaniu, Poznań.
- **Czerwieński J.**, Mikołowski B., Wyrzykowski J., 1991, Geograficzne podstawy rozwoju turystyki w Karpatach i Sudetach, studia Geograficzne LIII, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
- **Gaworecki W. W.**, 2003, Turystyka, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- **Giedrych R.**, Szamański M., 2002, Krajobraz z paragrafem. Zeszyt 6. Tereny wypoczynkowe gminy – podstawy prawne rozwoju, Wydawnictwo Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego, Warszawa.
- **Gołębski G.** red., 1999, Regionalne aspekty rozwoju turystyki, PWN, Warszawa – Poznań
- **Iwaniuk H.**, 1998, Turystyka stymulatorem ekorozwoju na obszarach przyrodniczo cennych /w:/ „Sterowanie ekorozwojem . Regionalne a gospodarcze aspekty Ekorozwoju” Tom III, Wydawnictwo Politechniki Białostockiej, Białystok.
- **Janocha S.**, Między Parkiem a Towarzystwem, „Dziki Życie” nr 4(130)/2005
- **Jędrzejczyk I.**, 1995, Ekologiczne uwarunkowania i funkcje turystyki, Wydawnictwo Śląsk, Katowice.
- **Jędrzejczyk I.**, 2001, Nowoczesny biznes turystyczny. Ekostrategie w zarządzaniu firmą, PWN, Warszawa.
- **Jędrzejowski W.** i in., 2005 Projekt korytarzy ekologicznych łączących Europejską Sieć Natura 2000 w Polsce Wydawnictwo Zakładu Badań Ssaków Polskiej Akademii Nauk, Białowieża.
- **Kistowski M.**, 2003, Projektowany rezerwat biosfery „Bory Tucholskie” – korzyści i problemy /w:/ „Bory Tucholskie II. Zasoby i ich ochrona”, praca zbior. pod red. Gwoździńskiego K., Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- **Kolbuszewski J.** red., 2000, Literatura i przyroda (antologia ekologiczna), Katowice.
- **Kondracki J.**, 1998, Geografia regionalna Polski, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- **Kondracki J.**, 1989, Karpaty, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.
- **Krzymowska – Kostrowicka A.**, 1999 Geoekologia turystyki i wypoczynku, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- **Kurek W.**, 2004, Turystyka na obszarach górskich Europy, Wydawnictwo Instytutu Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- **Lijewski T.**, Mikołowski B., Wyrzykowski J., 1992, Geografia Turystyki Polski, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- **Mika M.**, 2004, Turystyka a przemiany środowiska przyrodniczego Beskidu Śląskiego, Wydawnictwo Instytutu Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- **Mucka A.**, 2006, Zagrożenia przyrody polskich górskich parków narodowych, Wydawnictwo Ministerstwa Środowiska, „Parki Narodowe” nr 2/2006.
- **Mysłajek R. W.**, 2001, Możliwości rozwoju różnych form turystyki w zachodniej części Karpat – na przykładzie Nadleśnictwa Węgierska Górka, „Przegląd Przyrodniczy” XII, 1 -2: 115-126.
- **Ocena wypełniania wymagań ochrony środowiska na terenach rekreacyjno-turystycznych. Raport z cyklu kontrolnego przeprowadzonego w 1997 roku, Państwowa Inspekcja Ochrony Środowiska, Główny Inspektorat Ochrony Środowiska, Warszawa.**
- **Partyka J.** red., 2002 Użytkowanie turystyczne parków narodowych. Ruch turystyczny – Zagospodarowanie – Konflikty – Zagrożenia, Wydawnictwo Ojcowskiego Parku Narodowego, Ojców.
- **Pawlikowski J. G.**, 1938, O lice ziemi, Lwów, Wydawnictwo Państwowej Rady Ochrony Przyrody, Warszawa.
- **Perski Z.**, 2002, Jak powstały Beskidy, „Przyroda Górnego Śląska” nr 30/2002, Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska, Katowice.
- **Problemy turystyki i rekreacji w lasach Polski.** Materiały Krajowej Konferencji Naukowej zorganizowanej przez Polskie Towarzystwo Leśne Komisja Inżynierii Leśnej i Gospodarki Wodnej oraz Akademię Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie Instytut Turystyki i Rekreacji, Warszawa 2000.
- **Przyjazne środowisku miejsca pracy.** Turystyka, 2003, Instytut na rzecz Ekorozwoju przy współpracy European Environmental Bureau, Warszawa.
- **Ptaszycka-Jackowska D.**, 1997, Planowanie przestrzenne na obszarach górskich /w:/ „Problemy zagospodarowania ziem górskich Zeszyt 42”, PAN Komitet Zagospodarowania Ziem Górskich.
- **Ptaszycka-Jackowska D.**, 1994, Nowa sytuacja planowania przestrzennego w warunkach górskich, Wiad. Ziem Górskich 4.
- **Sebesta A.**, Ekologiczne idee w kręgach Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego, „Dziki Życie” nr 6(108)/2003.
- **Ważyński B.**, 1997, Urządzanie i zagospodarowanie lasu dla potrzeb turystyki i rekreacji, Wydawnictwo Akademii Rolniczej im. Augusta Cieszkowskiego w Poznaniu, Poznań.
- **Waraszyńska J.**, Jackowski A., 1978, Podstawy geografii turystyki, PWN, Warszawa,
- **Winnicki T.** red., 1999, Roczniki Bieszczadzkie, Wydawnictwo Bieszczadzkiego Parku Narodowego, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.

- **Witkowska-Żuk L.**, 2000, Szlaki komunikacyjne a roślinność runa leśnego /w:/ Pieńkos K. (red.) „Problemy turystyki i rekreacji w lasach” PTL, AWF, Warszawa, 145-150.
- **Witkowski Z.**, 1995, Uwaga na wyciągi narciarskie i koleje linowe w górach, „Chrońmy Przyrodę Ojczyzn” 1: 38-47.
- **Zabierowski K.**, 1992, Kierunki działalności Komitetu Zagospodarowania Ziemi górskich PAN, Wiad. Ziemi Górskich 1.
- **Zaręba D.**, 2000, Ekoturystyka. Wyzwania i nadzieje, PWN, Warszawa.

Najczęściej przeglądane strony internetowe:

- <http://www.mati.zakopane.pl/pinkwart/zaruski/idee.htm>
- <http://www.kst.most.org.pl>
- <http://www.e-szlak.beskidy.pl/>
- <http://www.beskidmakowski.pl>
- <http://przyroda.polska.pl>
- <http://beskid-niski.mtsoft.pl>
- <http://www.twojebieszczady.pl/>
- <http://www.bieszczady.pik-net.pl/>
- <http://www.rytro.onet.pl>





Pracownia na rzecz Wszystkich Istot powstała w roku 1990 i od tamtej pory prowadziła wiele działań w obronie przyrody, stając się jedną z najbardziej prężnych organizacji ekologicznych w Polsce. W swojej działalności odwołujemy się do założeń filozofii ekologii głębokiej - nazwanej tak przez profesora Arne Naessa - "filozofii odrzucającej dzielący antropocentryzm i zwracającej się ku tradycjom niepodzielności świata".

Pracownia za najważniejszy cel uznaje **obronę dzikiej przyrody**. Prowadziła wiele kampanii na rzecz cennych obszarów i gatunków. W połowie lat 90. broniła Puszczy Białowieskiej przed nadmierną eksploatacją, protestowała przeciw organizacji zimowej olimpiady w Tatrzańskim Parku Narodowym, prowadziła kampanię na rzecz całkowitej ochrony wilka i rysia oraz na rzecz powiększenia Białowieskiego Parku Narodowego na obszar całej Puszczy. Domagała się utworzenia Turnickiego Parku Narodowego na Pogórze Przemyskim. Obecnie angażuje się m.in. w ochronę Tatr przed biznesem narciarskim oraz w wiele innych działań w obronie przyrody, w skali lokalnej i ogólnopolskiej. Pracownia prowadzi także szeroką działalność edukacyjno-promocyjną. Organizuje warsztaty i szkolenia (odbyło się już kilkaset), konferencje, wydaje książki i miesięcznik „Dziki Życie” oraz wiele materiałów informacyjnych. Stowarzyszenie wielokrotnie zdobywało prestiżowe nagrody i wyróżnienia za swoją skuteczną działalność. Popierali nas znani ludzie i cenione instytucje. W 2001 roku stworzone zostało w Pracowni Centrum Interwencji Przyrodniczej – ogólnodostępny punkt, gdzie zgłaszane są wszelkie bezprawne działania związane z niszczeniem środowiska przyrodniczego oraz podejmowane są interwencje i prowadzony jest monitoring przyrodniczy w całym kraju. Od 2001 roku Pracownia podejmuje działania dotyczące zagrożeń i ochrony wartości przyrodniczych przy nowo budowanych drogach szybkiego ruchu – szczególnie konfliktów związanych z ochroną siedlisk i korytarzy migracyjnych dużych drapieżników w Karpatach.

W roku 2006 Stowarzyszenie PnrWI realizowało program „Zagrożona Natura - projekt ochrony bioróżnorodności Karpat, objętych siecią Natura 2000, monitoring szkodliwych inwestycji turystyki masowej”. Projekt miał na celu ochronę przyrody na terenach górskich i podgórskich realizowaną poprzez promowanie zrównoważonego rozwoju turystyki i wskazywanie na zagrożenia jakie niesie ze sobą realizacja turystyki masowej. Podjęto aktywizację różnych grup społecznych w dziedzinie ochrony przyrody i planowania oraz realizacji turystyki poprzez zwiększenie dostępu do informacji o stanie środowiska i planowanych inwestycjach, zwiększenie umiejętności i wiedzy w zakresie podejmowania działań ochroniarskich i niezbędnych w tych działaniach rozwiązań prawnych. Główne działania realizowane w ramach projektu to przede wszystkim prowadzenie monitoringu planowanych inwestycji pod kątem ich zgodności z prawem polskim i unijnym, a docelowo opracowanie i nagłośnienie raportu przedstawiającego wpływ planowanych inwestycji na dziedzictwo przyrodnicze Karpat. Dodatkowo odbyły się również szkolenia dla strażników miejsc cennych przyrodniczo, konferencja społeczno-naukowa poświęcona przedmiotowej tematyce oraz prowadzono kampanie informacyjne propagujące zrównoważony rozwój i turystykę ekologiczną.



Niniejszy dokument został opublikowany dzięki pomocy finansowej Unii Europejskiej. Za treść tego dokumentu odpowiada Pracownia na rzecz Wszystkich Istot, poglądy w nim wyrażone nie odzwierciedlają w żadnym razie oficjalnego stanowiska Unii Europejskiej.